

סוגיות נבחרות במשפט התעבורה
ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

עלון בית הכנסת: "מורשת עדי"

בעריכת עו"ד אילן צ'בולבה

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

אקדמות מלין

מפעל עלון בית הכנסת: "מורשת עדי" הינו פרי רעיונו, יצירתו, עיבודו ועריכתו של עו"ד אילן צ'בולבה, מנאמני בית הכנסת, הי"ו. בעלון זה חברנו היקר אילן, פורס בפנינו מדי שבוע בשבוע צוהר מחכים בנושאים מגוונים מפרשת השבוע ומאירועים היסטוריים שקרו בתולדות עם ישראל בתקופות מקבילות.

הכללתו של העלון באתר זה, בהסכמתו של עורך העלון, עו"ד אילן צ'בולבה, מוסיפה ערך בל יסולא בפז ומעשירה את הקורא בידע רחב בנושאים מגוונים והכל מתוך עשייה מבורכת לטובת כל מי שירצה להרחיב את ידיעותיו בתולדות עם ישראל בארצו.

שיטת העריכה. העלונים השבועיים ייקובצו לקבצים חודשיים, כך שכל קובץ יכלול ארבעה עלונים מידי חודש בחודשו.

מורשת עדי

עלון בית-הכנסת בעדי

עלון 686 פרשת אמור ו באייר תשפב 7מאי 2022

לע"נ רחל בת תמר נלב"ע ח אייר, פאולינה בת חוה בניסן, יצחק בן מרגלית כ"ח סיון, רחל בת נעמי ג אב, משה בן חיה כ"ה אב, חיים בן שמחה י"ג אלול, משה בן אריאלה תשרי, מאיה חיה בת שושנה, כ"ה תשרי, חיים בן יעקב א באדר ב, ז"ל, תנצב"ה
 לרפואת: ברוריה בת חנה, חנה בת מסודי, אסתר בת רחל, עפר בן הניה, רחל בת יהודית-דודי, מרי בת רחמה, יהודה יצחק בן איריס, יעקב בן סימי, שמחה בת כוכבה, ניר בן שמחה, גל בן רחל, אברהם בר אב,

יֵדְ לְכֵן הִנֵּה-יָמִים בָּאִים, נָא-הִ; וְלֹא-יָאֵמַר עוֹד חִי-הִ; אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם טו כִּי אִם-חִי-הִ; אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צִפּוֹן, וּמְכַל הָאֲרָצוֹת, אֲשֶׁר הִדִּיחַם שָׁמָּה; וְהִשְׁבַּתִּים, עַל-אֲדָמָתָם, אֲשֶׁר נָתַתִּי, לְאֲבוֹתָם ירמיהו טז

השבוע בדברי הימים

כניסת שבת: 1855 צאת שבת: 2005

ו אייר ה'ק"ד (1344) – נפטר לוי בן גרשום (רלב"ג) (ראה עלון תש"ע) (ה'תר"פ (24 באפריל 1920) - **בועידת סן רמו** אושר המנדט הבריטי על ארץ ישראל על פי הצהרת בלפור, הקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל על שני עברי הירדן (הרחבה תשע"ט) (הרברט סמואל נתמנה לנציב העליון הבריטי הראשון.

ז אייר - חנוכת חומות ירושלים בימי עזרא ונחמיה. ה'נ"ח - מתחילות פרעות רינדפלייש בגרמניה, בטביחת קהילת ראטינגן. ראה עלון תש"ע ה'ת"י - יהודי ניו אמסטרדם בניו יורק זוכים בחופש הדת.

ח אייר - ה'תש"ד - שלטונות המנדט הבריטי מגבילים עליית היהודים לארץ ישראל. ה'תשי"ז - נפטר אברהם אברונין (ראה תשע) בלשן עברי, מתרגם, מורה וסופר. ה'תשנ"ו - סוף מבצע ענבי זעם - הסכם הבנות חדש בין ישראל לסוריה ולבנון

ט אייר - ה'תרצ"ח - נפטר **אלתר אשר אברהם אבא דרויאנוב, סופר, עורך, מתרגם ועיתונאי** עברי, ועסקן **צינוני**. ה'תש"ה - כוחות הצבא האדום משחררים את מחנה הריכוז זקסנהאוזן. ה'תש"ח - מפציצים מצרים תוקפים את תל אביב וגורמים למותם של כ-100 אזרחים. ה'תשכ"ה - נחנך מוזיאון ישראל בירושלים. ה'תשל"ח - נפטר **ויליאם שטיינברג, מנצח גרמני יהודי**. ה'תשנ"ט - נפטר הרב **משה הגר**, אחי הרב **אליעזר הגר**, האדמו"ר **מסערט וזינצ, וראש הישיבה** "יחל ישראל" של **סערט וזינצ** (ראה עלון תש"ע)

י אייר - יום פטירת עלי הכהן ושני בניו, ולפי חלק מהמסורות בו נשבה ארון הברית על ידי הפלשתים (על פי מגילת תענית והשולחן ערוך ראוי להתענות בגין האסון) רבי יעקב כולי בספרו "מעם לועז" מציין תאריך זה, בעקבות כך, כיום חורבן שילה ציון. ד'תתס"ג - נפטר הרי"ף - **רבי יצחק אלפסי** מגדולי פוסקי התלמוד ומגדולי הפוסקים. (ראה הרחבה) ה'תקנ"ב - נפטר רבי יוסף תאומים, מחבר "פרי מגדים" על ה"שולחן ערוך". תר"כ - נולד **בנימין זאב (תאודור) הרצל**. יום זה נקבע ע"פ חוק כ"יום הרצל" ה'תרל"ד - נפטר רבי יצחק יהודה יחיאל ספרין, האדמו"ר מקומראן. ה'תרע"ו - נפטר נחומביץ' רבינוביץ', "שלום עליכם", סופר יידי. ה'תש"ד - יצחק קצנלסון, משורר יהודי מבלארוס, נרצח באושוויץ. ה'תש"ח - מלחמת העצמאות - כוח פלמ"ח בפיקוד דוד אלעזר פורץ לרובע היהודי דרך שער ציון. ה'תשס"ד - נפטר שמעון אבן, מחלוצי מדעי המחשב בישראל

יא אייר - ה'רמ"ח - מהדורה ראשונה של תנ"ך שלם ומנוקד יוצאת לאור בבית הדפוס של משפחת שונצינו בעיר סונצינו, איטליה. ה'תקפ"ז - נפטר רבי נפתלי צבי מרופשיץ מגדולי אדמו"רי פולין בתחילת המאה ה-19. ה'תרע"ה - מלחמת העולם הראשונה: החל קרב גליפולי בנחיתת כוחות אנז"ק בריטיים על אדמה טורקית בחצי האי גליפולי. ה'תרצ"ה - נפטר מנגוס הירשפלד, רופא והומוסקסואל גרמני יהודי. ה'תשי"ג - קץ מרד גטו ורשה ה'תש"ח - מלחמת העצמאות: השריון הסורי מובס בדגניה. נפתח מבצע בלק הרחבה תשע"ט) להבאת נשק מצ'כוסלובקיה. ה'תש"ד - נפטר יהושע חנא רבניצקי, עיתונאי ומו"ל עברי-רוסי. ה'תשנ"ה - נפטר המשורר דוד אבידן,

יב אייר - ה'תר"ע - שמה של אחוזת בית מוחלף לתל אביב. ה'ת"ש - מוקם מחנה השמדה אושוויץ. ה'תש"ח - אח"י אילת (א-16), הספינה הראשונה של חיל הים הישראלי, עוזבת לראשונה את נמל חיפה. ה'תש"ט - מדינת ישראל מתקבלת כתברה באומות המאוחדות.. ה'תשכ"ז - האו"ם נענה לדרישת נאצר לפינוי כוחותיו מסיני ורצועת עזה.

אמור - מי יודע ?

רב אורי שרקי שליט"א

"ויאמר ה' אל משה אמר... ואמרת...". ויקרא, פרק כ"א, פסוק י"ז.

- מה הבדל בין "ויאמר" ל"יודבר"?
- למה דווקא פה "ויאמר ה' " ולא "יודבר ה' " ?
- למה הציווי על משה הוא "ויאמרת" ולא "דבר" ?
- בפסוק ח' ישנה הנחיה כללית אל העם כיצד להתייחס לכהנים. איך זה מסתדר עם כך שנאמר למשה בפסוק א' לאמר לכהנים ולא לעם?
- בפסוק י"א "ולאביו ולאמו לא יטמא" בעוד שבפסוק ב' "כי אם לשארו הקרב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו". למה לא צוינו בפסוק י"א כל שאר הקרובים שצוינו בפסוק ב'?
- בפסוק כ"ד "יודבר משה... ואל כל בני ישראל". למה דבר משה אל כל בני ישראל למרות שנאמר לו רק לכהנים (פסוק א') ולאחרון (פסוק י"ז)?

פרשת אמור
 הפרשה ה-31 בתורה וה-8 בחומש ויקרא. הפרשה נכתבת ב-217 שורות בספר תורה ויש בה 17 פרשיות (מיקום 14), מתוכן 11 פרשיות פתוחות ו 6- סתומות. בפרשה יש 124 פסוקים (מיקום 15), 1614 מילים (מיקום 22) ו-6106 אותיות (מיקום 23). לפי ספר החינוך יש בפרשת אמור 63 מצוות (מיקום 2), מתוכן 24 מצוות עשה (מיקום 2) ו-39 מצוות לא תעשה (מיקום 2). הפרשה עוסקת בהלכות העוסקות בקדושת ה**כהנים**, בין השאר **הנשים שאסור להם לשאת** והאיסור להיטמא למתים, איסורים מיוחדים החלים על **הכהן הגדול**, המומים הפוסלים כהן מלשרת **במקדש**, האיסור החל על טמאים להקריב **קורבנות** ולאכול קודשים, והאיסור על זרים שאינם כוהנים לאכול מבשר הקורבנות, רשימה של מומים הפוסלים את **הקורבן**, וכן תנאים נוספים לכשרות בהמה לקורבן, בהם **מצוות 'אותו ואת בנו'**, פרשת המועדות: פירוט של כל **חגי ישראל** והמצוות המיוחדות לכל חג וחג, ציווי על הדלקת נר התמיד **במנורה** ועל **לחם הפנים**, פרשת המקלל - סיפור על ריב בין שני

תזכורת : 102 שנים לועידת ועידת סן רמו

ב-1 באייר התכנסה ועידת בינלאומית בסן רמו שבאיטליה מ-19 עד 26 באפריל 1920 – תר"פ, בהשתתפות מדינות ההסכמה במלחמת העולם הראשונה, ודנה בחלוקת האימפריה העות'מאנית לשעבר בין המעצמות האירופיות המנצחות. הוועידה נערכה בהמשך לפגישה שהתקיימה בין 12 ל-23 בפברואר בלונדון, ולמעשה רק אישרה את החלטות שנתקבלו בפגישה. בוועידת סן רמו השתתפו ראשי ממשלות בריטניה, צרפת, איטליה ויוון, ונציגי יפן ובלגיה. הוועידה אישרה מחדש בחלוקת האזור, שנחתם ב-16 במאי 1916. ב-24 באפריל 1920 החליטה הוועידה למסור לבריטניה את השלטון על ארץ ישראל במנדט. המנדט כלל גם את עבר הירדן המזרחי. כמו כן החליטה הוועידה לכלול במנדט את הצהרת בלפור ולהטיל על בריטניה, כמעצמה המנדטורית, את האחריות למימוש ההצהרה. בהחלטה על מסירת המנדט נאמר: "בעלת המנדט תהיה אחראית להגשמת ההצהרה שממשלת בריטניה פרסמה ביום 2 בנובמבר 1917, ושנתקבלה על ידי ממשלות ההסכמה האחרות, לטובת ייסוד "הבית הלאומי" לעם היהודי בארץ-ישראל".

<http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/britman.htm> (הצהרת בלפור) נכללה

בתנאי המנדט בלחץ בריטניה, מול הסתייגויות צרפת. למרות ההחלטה קרעה בריטניה את עבר הירדן המזרחי מארץ ישראל

שנת 1922 ומסרה אותו כפרס לנאמניה הערביים. כך הפך עבר הירדן המזרחי שלנו ל"אמירות עבר הירדן". אמירות זו קיבלה עצמאות בשנת 1947 והתפצלה לממלכת ירדן ועיראק של ימינו. עוד הוחלט על מסירת "סוריה ולבנון" במנדט לצרפת, למרות התנגדות הערבים ועל חלוקת מדינות צפון אפריקה

בין המעצמות עצמן. כדי לאכוף את המנדט שניתן לה, פלשה צרפת עם כוחות צבאיים לסוריה ונלחמה בקרב מיסלון ב-23 ביולי 1920 נגד צבא מקומי בפיקודו של יוסוף אל-עזמה. בקרב זה כבש הצבא הצרפתי את דמשק והגלה את המלך פייסל הראשון מזרחה. פייסל, שנותר נאמן לבריטניה, הומלך מאוחר יותר על עיראק. נוסף על החלטותיה, הוועידה דחתה את תביעותיה של גרמניה להכפיל את צבאה מ-100 אלף ל-200 אלף איש.

החלטות הוועידה נכללו בהסכם סוור, למעשה הסכם כניעת טורקיה. חוזה הכניעה לא הושלם מעולם למרות כניעת הסולטאן, שמוסטפא כמאל ארגן צבא טורקי עצמאי שהדף את היוונים במערב, את הצרפתים מזרחה ואת הארמנים במזרח, ובסופו של דבר גרם לנסיגת כל כוחות מדינות ההסכמה

אנשים במחנה ישראל, ועונשו של אחד מהם שקילל את השם, דיני מכה אדם ומכה בהמה

מתוך פניני הלכה הרב אליעזר מלמד שליט"א

בשבוע שעבר: ז – איבוד פירות וצמחי שמיטה

השבוע: ח – פירות שנשמרו ופירות שגודלו בעבודה אסורה

נחלקו הפוסקים בדין פירות שנשמרו. יש אומרים שלמרות שבעל השדה ביטל מצוות עשה של השמטת הפירות, הפירות עצמם מותרים באכילה. הואיל ומצד הדין הפירות שייכים לכולם, ואין אפשרות שהיחיד יאסרם (ר"ש, רמב"ן, רשב"א). ויש אומרים, שרק פירות שהופקרו מותרים באכילה, אבל פירות שנשמרו בשביעית – אסורים מהתורה באכילה (ר"ת, ראב"ד). למעשה, דעת רוב הפוסקים להקל, אולם אסור לקנות את הפירות הללו ממי ששמרם, כדי שלא לסייע לעוברי עברה. לרוב הפוסקים, ראשונים ואחרונים, פירות שנשמרו מותרים באכילה. וכן דעת רמב"ם כפי שביארו מהר"י קורקוס (ד, כד; ח, י). ואף שמצינו שקנסו חכמים את מי שחרש את שדהו בשביעית, שלא יזרענה בשמינית, כדי שלא יהנה ממלאכת השביעית – זה מפני שבשנה השמינית השדה והפירות שייכים לבעל השדה, ושייך לקנוס אותו על מה שעשה בשביעית. אבל פירות השביעית הם הפקר ואין מקום לאוסרם. (עיין בהערות לשבת הארץ ד, א, ב). אמנם דין אחר יש בזה, שלמדנו בברייתא בסוכה לט, ב, שההיתר לקנות מעם הארץ שחשוד על השביעית כשיעור מזון שלוש סעודות הוא רק כאשר ידוע שהביא מהמופקר, אבל אם הביא מהשמור, אסור לקנות ממנו אפילו דבר מועט. ורש"י ביאר מפני שחוששים שלא יזהר מאיסור סחורה בכסף שיקבל. והריטב"א הוסיף כדי שלא לחזק ידי עוברי עברה. ונלענ"ד שכאשר מדובר בבעל השדה, לכל הדעות מוסכם שהקונה ממנו עובר באיסור החזקת עוברי עברה.]

עבר אדם ועבד בשדהו בשמיטה, כגון שזמר את העצים ועל ידי כך הגדיל את כמות הפירות והשביח את איכותם. יש אומרים שהפירות אסורים, שכן למדנו ששדה שנחרשה בשביעית לא תזרע במוצאי השביעית, קל וחומר שפירות שגדלו באיסור אסורים. ויש אומרים שלמרות שעבר באיסור, הפירות עצמם מותרים באכילה, מפני שכל הגדל בשמיטה שייך לכל ואין אפשרות לאוסרו. וכן דעת רוב הפוסקים וכך הלכה כתב רמב"ם ד, א, ששדה שנטייה בשביעית כדי להשביח את פירותיה – פירותיה מותרים באכילה, ועוד כתב (שם טו), שאם עבר וזרע ירקות בשביעית, אם נלקטו בשמינית מותרים, שביירות הולכים אחר לקיטה (אבל בשביעית אסורים משום גזירת ספיחים). לעומת זאת, לראב"ד הירקות אסורים, שכן למדנו שהנוטע עץ בשמיטה צריך לעוקרו, וכמו כן אסור לקיים את הנזרע, והפירות אסורים באכילה. כיוצא בזה כתב רמב"ן יבמות קכב, א, לגבי פירות שנשמרו שהם מותרים, אבל אם עבד בעצים והשביחם, הפירות אסורים. והביאו דבריו רשב"א וריטב"א. אמנם דעת ר"ה"פ להקל כדעת רמב"ם, וכן דעת תוס' הרא"ש (שביעית ד, ב), מהר"י קורקוס, רדב"ז, פאת השולחן כב, ביש"ר כא, ועוד. וכ"כ במאמר"י י, יג. (עיין בהערות לשבת הארץ ד, טו, ב).

בשבוע הבא בע"ה: ט – גויים בפירות שביעית

מספר האגדה

תלמוד בבלי, מסכת יבמות, דף סב, עמוד במדרש בראשית רבה, פרשה סא, דרשה גמדרש קהלת רבה, פרשה יא, דרשה נ.

אָמְרוּ:

שָׁנִים עֶשְׂרִי אֶלֶף וְזֵגוֹת תְּלִמִידִים הָיוּ לוֹ לְר' עֲקִיבָא מִגַּנְתּוֹ עַד אֲנִיטִיפָרְס, וְכֻלָּם מֵתוּ בְּחַיָּיו וּבְפִרְקֵי אֶחָד, בִּין פֶּסַח לְעֶצְרָת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִהְיָו כְּבוֹד זֶה בְּזֶה.

וְהָיָה הָעוֹלָם שְׂמֵם,

עַד שֶׁבָּא ר' עֲקִיבָא אֶצְל רְבוֹתֵינוּ שֶׁבְּדָרוֹם וְלָמַד תּוֹרָה לְר' מֵאִיר וְר' יְהוֹנָדָה וְר' יוֹסִי וְר' שְׁמֵעוֹן וְר' אֶלְעָזָר בֶּן שְׁמוּעַ.

אָמַר לָהֶם: רֵאשׁוּנִים לֹא מֵתוּ אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהִיָּתָה עֵינֵם צָרָה בְּתוֹרָה זֶה לָּהֶם –

תִּנְנוּ דְעֵתְכֶם שֶׁלֹּא תַעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂיהֶם.

עָמְדוּ וּמְלָאוּ כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה.

פיוט

פיוט במסורת מרוקו המושר לאורך תקופת ספירת העומר, הימים שבין פסח לשבועות. הפיוט פותח בסקירת תהליך הבחירה של עם ישראל ונפילתו הפיזית והרוחנית תחת מצרים. לפי המדרשים דבקו ישראל בטומאת העבודה הזרה של המצרים, והשתקעו בה במיטת שערי טימא. במקבות הזוהר מתוארת ספירת שבעת השבועות ממחרת יום הציאה בעצמים ועד מעמד הר סיני בחג השבועות כמקבילות לשבעת הימים הטהורים שסופרת האשה בעת הטהרותה מטומאת הנידה. יום מתן תורה הוא יום הזיווג בין הקדוש ברוך הוא ועמו ישראל, ולקראתו סופרים ישראל-הכלה את הימים והשבועות בתהליך מדורג של הטהרות מטומאת מצרים והשתוקקות אל המפגש הישיר עם אלוהים-

כולה, שכן החלטת סן רמו התייחסה גם לחלקה המזרחי של ארץ החתון. ישראל. ונגזרת ממנה פתרון הסכסוך על חשבון שטחי המנדט ולא על

חשבון ארץ ישראל המערבית. סרט בשם **san remo mandate** הנציח את האירוע שהתרחש לפני 94 שנים בעיר האיטלקית סן רמו, ומבהיר את **המצב המשפטי** הנוגע לסוגיית חלוקת חלקה המערבי של הארץ פעם נוספת לאחר שחלקה המזרחי שהובטח לעם היהודי נקרע באופן לא חוקי ונמסר לערבים. לארגון האו"ם לא היתה שום סמכות חוקית לחלק את השטח ממערב לירדן שיועד למדינה היהודית, לשתי מדינות. חזרה להחלטות ועידת סאן רמו היא מהפיכה בשיח הבינלאומי בסוגייה, ועמידה על זכותנו על כל חלקה המערבי של ארץ ישראל. זהו המצב החוקי האמיתי, כך שגם לפי החוק הבינלאומי עם ישראל אינו יכול להיות "כובש" בארצו, זו שהובטחה לאבותיו, זו שבה קיים את עצמאותו ודתו וזו שחזר אליה. ניתן לתבוע לדין את כל מי שטוען טענות הנוגדות את זכויותינו החוקיות מבחינת המשפט הבינלאומי, והזכויות שהוענקו לעם היהודי באופן בלתי חוזר בוועידת סן רמו

הנס של עם ישראל הרב יואל בן נון

אני צויני מאמין בהשקפתי, יהודי ישראלי בזהותי. אני מאמין שהציונות אינה מאפשרת להפריד בין יהדותי לישראליותי. היא גם הפירוש הנכון והשלם לתורת משה ולדברי חז"ל והיא התגשמות כיסופי הדורות. אני מאמין שה' אלוהי ישראל הוא הגואל את עמו, כי אין זולתו.

אני רואה בקיבוץ גלויות את הנס הגדול ביותר בכל ההיסטוריה האנושית, מפני שאין עוד עם ששרד אלפי שנים בכל קצות הארץ וחזר לארצו. יציאת מצרים וגם שיבת ציון מבבל באו מכיוון אחד ובראש אחד, והן לא היו קיבוץ גלויות. אין אדם שראה מעולם תופעה כזאת, עד ימינו.

מהי גאולה בתנ"ך?

השורש גא"ל פירושו "פדה": "כי-פדה ה' את-יעקב, וגאלו מיד חזק מפוננו" (ירמיהו ל"א י'), "מיד שאול אפדם, ממות אגאלם" (הושע י"ג י"ד); וזה המובן של דבר ה' למשה: "וגאלתי אתכם ברוח נטויה ובשפטים גדלים" (שמות ר"ו).

מלבד פדיון המבטא הצלה מיד אויב וחזק, יש גאולה שהיא פדיון קודש: "וְאִם-גָּאֵל יגָּאֵל אִישׁ, מִמַּעֲשָׂו חַמְּשֵׁיתוֹ יִסֹּף עָלָיו" (ויקרא כ"ז ל"א), וגם פדיון של שעבוד חוב בנחלת הארץ: "כי-למנוף אחיד ומכר מאחזתו - וְגָאֵל הַקָּרֵב אֵלָיו וְגָאֵל אֶת מִמְכָר אַחִיו" (ויקרא כ"ה כ"ה). הפדיון המשולב של אדם ואדמה הוא שנת היובל: "וּבְכָל אֶרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם גָּאֵלָה תִּתְּנוּ לְאֶרֶץ" (שם כ"ד).

אם נכון הדבר באדם הפרטי, כך נכון הדבר בעם ישראל כולו, כמו שנאמר לירמיהו בנבואת שדה חנמאל: "קנה לך את-שדי אשר בענתות, כי לך משפט הגאולה לקנות" (ירמיהו ל"ב ז'), ומעשה זה היה לאות לגאולה של עם ישראל בכלל: "עוד יקנו בתים וּשְׂדוֹת וּכְרָמִים בְּאֶרֶץ הַזֹּאת" (שם ט"ו, וגם מ"ד). הגאולה בפי הנביאים היא פדיון בני ישראל מיד הגויים המחזיקים בהם בגלות, וזו תוארה בתיאורים דומים ליציאת מצרים: והשבת העם אל ארצו-נחלתו בקיבוץ גלויות, כי זאת הגאולה השלמה: "...וּבָאת עַד-בָּבֶל שֶׁם תִּנְצְלִי, שָׁם יגָאֵלֶךָ ה' מִכַּף אֲזִיבְךָ" (מלכה ד' י').

"ויעתה פה-אמר ה'... אל תירא כי גאלתיך... כי-תעבר בפנים אתך-אני... אל-תירא כי אתך-אני: ממזרח אביא זרעך וממערב אקבצך. אמר לצפון תני ולתימן אל-תקלאי; הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ" (ישעיהו מ"ב א'-ו').

"כה-אמר ה' גאלכם, קדוש ישראל: למענכם שלחתי בבלה... כה אמר ה', הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה... אף אשים במדבר דרך, בישמון נהרות... כי-נתתי במדבר מים... להשקות עמי בחירי" (שם מ"ד-כ); "עורי עורי לבשי-עז... הלוא את-היא המחרבת ים... דרך לעבר גאולים. ופדויי ה' ישוּבוּ וְיָבֹאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה, וְשִׁמְחַת עוֹלָם עַל-רֵאשִׁים" (שם מ"א ט'-י"א); "...כי ענין בענין יראו בשוב ה' ציון. פצחו רננו ונחדו חרבות ירושלים: כי-נחם ה' עמו, גאל ירושלים" (שם נ"ב ח-ט); "לעברו עברו בשערים, פנו דרך העם; סלו סלו המסלה סקלו מאבן, הרימו נס על-העמים... וקראו להם עם-הקדש גאולי ה' " (שם ס"ב י-י"ב); "...מזרה ישראל יקבצנו, ושמרו כרעה עדו. כי-פדה ה' את-יעקב, וגאלו מיד חזק ממנו. וְבָאוּ וְרִנְנוּ בְּמָרוֹם-צִיּוֹן... " (ירמיהו ל"א ט'-י"א); וכן בתהילים: "יאמרו גאולי ה' אשר גאלם מיד-צר. ומארצות קבצם - ממזרח

שירו לאל בשירה ברכו על הספירה

שדי המשיל שרי מעלה על העמים בני עולה
ובחר לו לנחלה ליצחק בן הגבירה
שירו לאל בשירה ברכו על הספירה

מזרע יצחק לא בחר פי אם להילל בן שחר
יעקב כצמר צמר אבן יקרה מאירה
שירו לאל בשירה ברכו על הספירה

עבדים משלו וזרים בזרעו מצרים אכזרים
בגזרת בין הבתרים לאברהם באמירה
שירו לאל בשירה ברכו על הספירה

יהירים עובדים לטלה וישראל בפה מלא
וגם בעיני פלא כי שכחו ספר יצירה
שירו לאל בשירה ברכו על הספירה

הן בשם נדה נקראה עבודה זרה טמאה
גם במשא מטמאה טמאתה טמאה חמורה
שירו לאל בשירה ברכו על הספירה

חק האל רם על כל רמים לטהרה מן הדמים
וספירה לה שבעה ימים ובה תהיה זיהרה
שירו לאל בשירה ברכו על הספירה

יד לטהר אמה ברה מטמאת עבודה זרה
צנה אליה וספירה שבעה שבועות לספירה
שירו לאל בשירה ברכו על הספירה

קבץ את נפוצותינו ולעבדך טהר לבנו
ואזי יראו עינינו בנן בית הבחירה
שירו לאל בשירה ברכו על הספירה

ברכו על הספירה - ברכו על ספירת העומר, ספירת הימים מהיום השני של חג הפסח ועד חג השבועות, כפי שאמור בספר ויקרא כג, טו-טז: וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימת תהינה: עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה'.

שדי - ה'
המשיל - השליט.

שדי מעלה על העמים - מלאכים הממונים על העמים השונים. הרעיון שהקב"ה מתייחס אל יתר העמים והארצות בתיווכם של מלאכים, ואילו אל ישראל ישירות, הוא רעיון קבלי ידוע, המופיע למשל בפירוש הרמב"ן לויקרא יח, כה, וכן בפירושו לפסוק המופיע בדברים ד, יט: ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים ונדחת והשתחית להם ועבדתם אשר חלק ה' אלהיך אתם לכל העמים תחת כל השמים.

בני עולה - העמים הרשעים.
ובחר לו לנחלה ליצחק - בחר לחלקו ולהשגחתו הישירה את יצחק.

בן הגבירה - בנה של שרה, גבירת הגר.
בחר להילל בן שחר - בחר בהלל בן שחר וכאן כינוי ליעקב. זהו משחק מלים על הפסוק שבפסומו מדבר על נבוכדנצר, או לפי המסורת על השר של בבל, המופיע בישעיה יד, יב: איך נפלת משמים הילל בן שחר. כאן דורש המשורר מקרא זה ומעביר אותו לעניין יעקב המדומה לכוכב בשחר. ייתכן שדרשה זו נובעת מהפסוק הקושר את יעקב לשחר בבראשית לב, כה: וינתר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר, או אולי על דרשת הזהר בחלק ג קד ע"א "יעקב אמר: (ישעיה נח ח) יאז יבקע כשחר אורד".

יעקב כצמר צמר צחר - יעקב הנקי כצמר לבן. מקור הביטוי הוא בפסוק המדבר על שערור של "עתיק יומין" בדניאל ז, ט המתואר במלים הארמיות כצמר נקא - כלומר כצמר נקי. כאן הן נדרשות על יעקב שהיה איש תם.

אבן יקרה מאירה - כינוי שבח ליעקב, ואולי הוא נשען על הביטוי המופיע בברכתו ליוסף בבראשית מט, כו משם רעה אבן ישראל.

עבדים - מצרים הם צאצאיו של חם אבי כנען, שקולל בעבדות על ידי נח בבראשית ט, כה-כו.

משלו - שלטו בישראל.
גזרות בין הבתרים לאברהם באמירה - לפי הגזירה שנאמרה לאברהם בברית בין הבתרים בבראשית טו, יג: ויאמר לאברהם ידע תדע פי גר יהיה זרעך בארץ

וממערב, מצפון ומזרע (תהילים ק"ז ב-ג). מכאן ברור שמשפט הגאולה

השלים הוא "להקים שם המת על נחלתו" (רות ד' ה): גאולתה של רות אלמנת מחלון, שאין לה זרע, באה עם גאולת "חלקת השדה אשר לאחינו לאלים" (שם ג). לכן התעקש בעז לחבר את גאולת השדה עם גאולת רות; "הגאל" שהיה מוכן לגאול את השדה, אך לא את "רות המואבייה". רות אמרה לבעז: "ופרשת כנפך על אמתך כי גואל אתה" (שם ג' ט), והוא גאל גם את רות וגם את השדה וזכה להקים את בית דוד.

ונוסיף: "שאי סביב ענינך וראי פלם נקבצו באו לך חי אני נאם הנה" כי כלם פגדי תלבשי ותקשרים בפלה". – שאו סביב ענינכם וראו כולם נקבצו... – זו לשון שבועה, "חי אני נאום ה', הבטחה אלהית חד משמעית, נס קבוץ הגלויות מתרחש בישראל בכל בית ובית. אין כמעט משפחה ובית בישראל שאין בה קבוץ גלויות "פרטי", והתופעה הולכת ומתרחבת ומצטרפים עוד ועוד יהודים שמגיעים מעוד ועוד גלויות, ראו פלם נקבצו באו הביתה.

רבי יוסף טאיטאצק – ליום י' באייר

(1465, ספרד – 1546, קושטא, תורכיה), היה פוסק, מקובל וראש ישיבה, מראשי הפזורה הספרדית במאה ה'16 תחת האימפריה העות'מאנית בכלל וביוון בפרט. זכה להערצה מגדולי דורו, ורבים מגדולי הדור הבא היו מתלמידיו.

נולד בספרד, לאביו ר' שלמה, שם למד בישיבה עם רבי לוי בן חביב (מהרלב"ח). לאחר גירוש ספרד, בשנת 1492, עבר עם אביו ואחיו לסלוניקי שבשטח האימפריה העות'מאנית, שם המשיך בלימודיו והפך לראש הקהילה היהודית הפורטוגזית בעיר. הוא הקים ישיבה בעיר ועמד בראשה 40 שנה. ישיבתו נחשבה לגדולה ולחשובה ביותר באותם ימים באימפריה העות'מאנית. על תלמידיו נמנו בין השאר, רבי משה אלשיך, רבי שמואל די מדינה (מהרשד"ם), רבי אליעזר אשכנזי, רבי שלמה אלקבץ, רבי יצחק אדרבי (מחבר שו"ת דברי ירבות) ורבי יוסף וירגא. לדעת פרופסור צבי ורבלובסקי גם רבי יוסף קארו היה תלמידו או בחבורת המקובלים עמו, ועל סמך זה קבע שהספר "מגיד מישרים" ובו תיעוד של "מגיד" המגלה לרבי יוסף קארו את סודות הקבלה ואת העתיד לקרות לו ולחבריו, מהימן ואינו מזויף. בספר זה המגיד מבקש דרך ר"י קארו לעדכן את הרב טאיטאצק ולתקן את דבריו.

התמנה לסמכות הראשית של היהודים בעיני הטורקים אף על פי שבדרך כלל תפקיד זה היה שמור לרב הראשי של קושטא. הוא כיהן גם כראש הקהילה היהודית בסרס.

גדולי דורו כותבים עליו בהערצה רבה. רבי יוסף קארו כינה אותו: "אור ישראל וקדושו וטרת בני הגולה העומד לנס עמים ולצפירת תפארה"; ועל אף שרבי יוסף קארו בחיבורו הגדול הבית יוסף כמעט ולא מצטט מדברי רבנים בני דורו, הוא ציטט כמה וכמה פעמים את דבריו. רבי אליהו די וידאש העיד עליו כי "ארבעים שנה לא ישן במטה מוצעת אלא משבת לשבת... שהיה דרכו לישן על גבי תיבה אחת ורגליו תלויות, והיה קם בחצות ממש, ולא ידע אדם מזה עד אחר מיתתו שסיפרה אשתו." החיד"א כתב עליו שהיה ראוי לחבר בעצמו את השולחן ערוך.

החוקר מאיר בניהו שכתב עליו מחקרים היסטוריים רבים, מציין שהמקורות מלמדים שהיה בקיא ומבין גדול בחכמות ומדעים שונים. גדולי החכמים בדורו היו פונים אליו בשאלות, בהם, רבי יוסף קארו, רבי דוד הכהן (הרד"ך) מקורפו, מהר"י בן לב, רבי בנימין זאב מארטה (מחבר שו"ת בנימין זאב), רבי אליהו קפשאל ו עוד. דרכו הייתה לפסוק לקולא במקרים של אנוסים שהגיעו לסלוניקי וביקשו לשוב ליהדותם, ואף נחלק לשם כך על גדולי דורו. גם היה יודע כיצד להקל בדיני אישות, ובייחוד בדיני עגונה, ונלחם על כך מול גדולי דורו שרצו להחמיר. על פיו נוסדו כללי פסיקה והוראה רבים בנושאים אלה ובכלל. בדרך כלל היו תשובותיו בקיצור אך יוצאת מן הכלל תשובה שנשתמרה ארוכה כספר בעניין פירוד הקהלים; שאלה שהעסיקה רבות את בעלי ההלכה ופרנסי העיר סלוניקי בדבר אחת הקהילות שבעיר.

הרבה לעסוק בתורת הנסתר, ועמד בקשרי מכתבים עם המקובל רבי שלמה מולכו שאף שהיה בבית מדקדקו בשנת רפ"ט. החיד"א כתב שהיה לו מגיד שהיה נגלה אליו. גם בספר מגיד מישרים מזכיר ר' יוסף קארו פעמים רבות שהמגיד מבקש ממנו למסור לר' יוסף טאיטאצק שצדק או טעה בדברים שונים. גרשום שלום שיער

וגם בעיני יפלא - וגם אני, הפייטן, מתפלא ש-
שכחו ספר יצירה - ישראל שכחו את "סיפור היצירה", כלומר את הבטחות הגאולה שהובטחו להם בספר בראשית, המכונה גם ספר יצירה.

הו' פשם נדה נקראה עבודה זרה - עבודה זרה נחשבה כטומאת הנדה. כך אומר יחזקאל בפרק לו, יז-יח: "כן אדם בית ישראל ישבים על אדמתם ויטמאו אותה בדרךם ובעלילותם כטמאת הנדה היתה דרךם לפני: ונאשפף חמתי עליהם על הדם אשר שפכו על הארץ ויגלוליהם טמאה".

גם במשא מטמאה - טומאת עבודה זרה עוברת אל האדם הנושא אותה כמו טומאת הנידה, כפי שנאמר במשנה שבת ט, א: "אמר רבי עקיבא, מנין לעבודה זרה שטמאתה במשא פנדה. שפאמר (ישעיה ל) יתורם כמו דנה צא תאמר לו. מה נדה מטמאה במשא, אף עבודה זרה מטמאה במשא".

טמאתה מטמאה חמורה - כטומאה של אב הטומאה, אף מטומאת עבודה זרה ניתן להיטהר רק לאחר שבעה ימים.

חק האל - מצוות ה', ההלכות.

רם על כל רמים - האל הגבוה יותר מכל הגבוהים.

לטהרה מן הדמים - כדי לטהר את האשה מטומאת דם הנידה.

וספירה לה שבעה ימים - האשה צריכה לספור שבעה ימים לפני שהיא נטהרת.

זף - ה', הטהור.

לטהר אמה ברה מטמאת עבודה זרה - כדי לטהר את עם ישראל הנקי מטומאת העבודה הזרה של מצרים.

צוה אליה - לעם ישראל.

וספירה שבעה שבועות לספירה - לספור את ספירת העומר, שהיא כנגד שבעת ימי ההיטהרות של הנידה, לפי הזוהר (אמור צז) נטמאו ישראל במצרים בטומאת עבודה זרה כנידה, ולקראת זיווגם בקדוש ברוך הוא בחג השבועות, בהר סיני, הם נצטוו לספור שבעה שבועות של התנקות והיטהרות.

קבץ את נפוצותינו - אסוף את פזורינו.

ולעבדך טהר לבנו - לפי נוסח תפילת קדושת היום בשבתות ובחגים - וטהר לבנו לעבדך באמת.

ואזי יראו עינינו בנין בית הפחירה - ואז נזכה לראות בבנין בית המקדש.

"ובקצרכם את קציר ארצכם..."

הרב אהרן ליכטנשטיין

באמצע פרשת המועדות, בין ספירת העומר ושבועות לבין ראש השנה, מופיע פסוק בענין מתנות עניים: "ובקצרכם את קציר ארצכם, לא תכלה פאת שדך בקצרך ולקט קצירך לא תלקט, לעני ולגר תעזב אתה אתה ה' א-להיכם" (כ"ג, כב). הדבר מתמיה משתי סיבות: 1. מה אתה הכותב לחזור על מצוות אלו, שזכרו כבר בפרשה הקודמת בלשון די דומה - "ובקצרכם את קציר ארצכם, לא תכלה פאת שדך לקצר ולקט קצירך לא תלקט, וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט, לעני ולגר תעזב אתם אני ה' א-להיכם" (י"ט, ט-ו)? 2. מדוע ממוקם פסוק זה בדיוק באמצע פרשת המועדות?

רש"י מביא את תשובת חז"ל לשאלות אלו: הפסוק חזר על מצוות אלו כדי לעבור עליהן בשני לאוויים, והוא מיקם אותן בתוך פרשת המועדות כדי ללמד שהנותן לקט שכחה ופיאה כראוי, כאילו בנה בית המקדש והקריב בו קרבנות.

בכיוון שונה הולכים ראב"ע ורמב"ן. ראב"ע מסביר כי הואיל ושבועות הוא חג הקציר, חזר הכותב על המצוות הקשורות לקצירה. נראה שנוכל להעמיק בדבריו אם נדייק בלשון הפסוק. יש הבדל דק בין שני המקומות בניסוח המצווה, והבדל גדול ביניהם מבחינת ההקשר שבו המצווה מופיעה. אצלנו נאמר "לא תכלה פאת שדך בקצרך", ואילו בפרשת קדושים נאמר "לא תכלה פאת שדך לקצר"; בפרשת קדושים הופיעה אחרי המצווה רשימה ארוכה של אזהרות כנגד עוולות חברתיות: "לא תגנבו ולא תכחשו... לא תעשק את רעך ולא תגזול, לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר. לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכה... לא תעשו עול במשפט... לא תלך רכיל בעמיק, לא תעמד על דם רעך... לא תשנא את אחיך בלבבך... לא תקס ולא תטר..." (י"ט, יא-יח). אפשר שההתורה מדברת כאן עם אדם מושחת, הדורס את החלשים ואינו מתחשב באנשים הסובבים אותו, המוכן לעשות הכול כדי להרוויח כסף,

וכדומה. זוהי המסגרת שבה מובאת פרשת מתנות עניים. החשש הוא שאדם ידרוס את זכותם של העניים במועד ויכפור בזכותם לקבל תבואה משדהו. זוהי כוונתו של הפסוק "לא תכלה את שדך לקצור" - אל לו לאדם להיכנס לשדהו על מנת לקצור הכול, ללכות ביודעין ובכוונה את היבול כולו תוך רמיסת זכויות העניים.

בפרשת אמור מובאת מצווה זו בהקשר שונה. שם אין מדובר בעברייני ממנה את קרבן העומר. בראש מעייניו עומדות מצוות הנפת העומר, שתי הלחם וכו'. התורה חששה שמרוב ריכוז במצוות אלו ישכח את מתנות העניים, ולכן חזרה והזהירה אותו בהקשר זה - "לא תכלה פאת שדך בקצרך" - כאשר אתה קוצר, ומחשבותיך סובבות סביב מצוות המקדש של עונת הקציר, אל נא תשכח את העניים. אין מדובר כאן באדם שירמוס ביודעין את זכותם של העניים, אלא באדם שמתוך היסח הדעת וריכוז בעניינים נשגבים לא ישים לב לצורכיהם של העניים.

פרשנות שונה למיקומה של מצווה זו כאן מציע רמב"ן. גם הוא מקשר את המצווה למצוות קצירת העומר הנזכרת לפני כן, אלא שלדעתו התורה באה לומר שאין ללכות את השדה עבור קצירת העומר, וכי אין מצוות קצירת העומר דוחה את הלאווים של מתנות עניים. כאן כבר אין עוסקים בחשש שאדם ישכח מתנות עניים מתוך היסח הדעת, אלא בחשש שאדם יוותר עליהן מתוך אידיאולוגיה, שאדם יעדיף את קצירת העומר על פני לקט שכחה ופיאה כאשר הדברים מתנגשים. חשש זה סביר מאוד. לו יצויר שכדי להביא עומר חייבים ללכות את השדה, טבעי מאוד שאדם יאמר שזכותם הקטנה של העניים אינה עומדת בפני המצווה הציבורית החשובה של קצירת העומר - מצווה שקשורה לכלל ישראל, ושעם ישראל גם זקוק לה כדי שיהיה מותר באכילת חדש. לכן באה התורה וחיידשה שאין הדבר כן, ומצוות העניים לא יידחו מפני קצירת העומר. יש כאן בעצם מסר כפול: ראשית, התורה מבטאת את חשיבות הדאגה לחלש, גם במחיר ויתור על דברים חשובים הקשורים לרובד שבין אדם למקום. אולם מעבר לכך יש כאן מסר כללי בעניין קביעת סדרי עדיפויות. אסור לאדם לקבוע מה חשוב יותר ומה חשוב פחות לפי אינטואיציה ורגש. רק ההלכה יכולה לקבוע מה חשוב ממה ומה נדחה מפני מה. לפעמים אדם מתעלם מדרישות הלכתיות מתוך נהירה אחרי ערכים הנשגבים בעיניו, מוותר על פרטים קטנים לטובת מה שנראה בעיניו משימה חשובה ונעלה. התורה באה לשלול גישה זו - האדם אינו יכול לתת ציונים למצוות, ורק קריטריונים הלכתיים יקבעו את סדרי העדיפויות שלנו.

אפשר לסכם ולומר שפרשת מתנות עניים מוקמה בפרשת המועדות כדי למנוע מצב שהעיסוק במועדות ובמצוותיהם יביא להימנעות ממתנות עניים, אם מתוך היסח הדעת, אם מתוך ריכוז יתר בקרבנות ושכחת העניים, ואם מתוך אידיאולוגיה שמעדיפה את מצוות המועדות על פני מתנות העניים.

רעיון דומה ניתן להציע גם בקשר לפסוק "את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו" (וי"ט, ל). רש"י מסביר שהכתוב הסמיך שבת ומקדש ללמדנו שאין בניין בית המקדש דוחה שבת. וגם כאן ניתן לומר שהכתוב חושש משתי תופעות שונות: מצד אחד קיים חשש שמרוב העיסוק בבניין המקדש, שהוא משימה גדולה וחשובה, יעברו אנשים על איסורי שבת מתוך חוסר מודעות והיסח הדעת; מצד שני, יש חשש שאנשים יחשבו כי לא ייתכן שמטרה נעלה כמו בניין המקדש תופרע על ידי זוטות כמו איסורי שבת, ושאנשים יפתחו אידיאולוגיה שעל פיה אין השבת עומדת בפני בניין המקדש.

הלכה הוא כפול: מחד, יש צורך בתשומת לב מרובה לפרטים קטנים ולדאגה לזולת גם כאשר עוסקים בעניינים שברומו של עולם, ומאידך, עלינו להימנע מקביעת סדרי עדיפויות מדעתנו ועל פי מה שנראה חשוב בעינינו, וללכת רק אחרי הוראות ההלכה בכל הנוגע לקביעת סדרי עדיפויות.

מעמד הר סיני כמאורע היסטורי

הרב דני לביא והרב ד"ר משה רט

בתקופה הקרובה, לקראת חג מתן תורה, נביא פרקים אודות מעצד הר סיני כמאורע היסטורי, מאת צוות אתר "לדעת להאמין":

האירועים המכוננים עליהם מבוססת האמונה היהודית הם יציאת מצרים ומעמד הר סיני. היהדות אינה מבוססת רק על טיעונים פילוסופיים ולא על דברי נבואתו של אדם זה או אחר, אלא על העדות בדבר התגלות אלוהית מפורסמת וממושכת, אותה קיבלנו מאבותינו,

שהוא היה מחבר ספר המשיב. אולם משה אידל הקשה על גרשם שלום מספר קושיות והשאיר את שאלת מחבר הספר פתוחה. ולפי הדעה המקובלת כיום הספר התחבר על ידי קבוצת מקובלים שקדמו לו. לעת זקנותו עבר ר' יוסף טאיטאצק לקושטא ושם נפטר. אחיו הרב שמואל טאיטאצק נחשב לחכם גדול בדורו, ואף נכדו היה תלמיד חכם והוא אשר קיבץ רבות מתשובותיו בספר **שארית יהודה**. בנוסף, כתב תשובות ופסקי הלכה רבים אך רק מקצתם נשמרו: כך גם בספרו של רבי **תם אבן יחיא אהלי תם**. מפירושו למקרא נדפסו כמה מאמרים והובאו בשמו: בספרו של תלמידו רבי יצחק אדרבי **דברי שלום**; הובאו ארבעה חיבורים של הרב טאיטאצק עם פירושים וגילויים מפי מגיד על **התורה, תהילים, משלי, איוב וחמש מגילות** וכן ביאורים בדרך הנגלה ל**ספר קהלת** הנקרא בשם **פורת יוסף** (וינציאה שני"ט), ופירוש לספר תהלים, ועוד ליקוטי פירושים על המקרא, דרשות ומאמרי חז"ל. כמו כן הובאו שם שמועות שנמסרו מפי תלמידיו או תלמידיהם שהביאו אותן בספריהם שלהם בשמן. פירושו על **פרקי אבות** ועל ספרים נוספים של המקרא נמצאים בכתב יד. חיבר פירוש על דברי **הר"ף**, אך הוא לא הגיע לידינו. כף הקטורת - פירוש קבלי על תהילים. יצא לאור מחדש על ידי הוצאת אידרא, 2018. 68 מפסקיו שנשלחו אל קהילות יהודיות בארצות **טורקיה** מצרים ויוון, קובצו בספר בהוצאת מכון "יד הרב נסים". **תלמידיו**: רבי שמואל די מדינה (מהרשד"ם), רבי משה אלשיך, רבי אליעזר אשכנזי, הרב שלמה אלקבץ, הרב יצחק אדרבי, הרב יוסף וירגא וי"א אף ר' יוסף קארו עצמו.

הר"ף - רבי יצחק בן יעקב אלפסי

היה מגדולי **פוסקי ההלכה היהודית**. נולד בשנת **ד'תשע"ג**, 1013 בעיר **קלעת המאד** שבאלג'יריה. הוא למד בישיבת **קירואן שבטוניסיה**. הוא חי בתפר שבין תקופת הגאונים ל**תקופת הראשונים**, וחתם את תקופת **הגאונים**, לכן יש המכנים אותו "גאון", כיוון שלא היסס לחלוק על הגאונים. **מרדכי ארגמן** יש הסבורים כי עבר לעיר **פאס שבמרקו** ושעל שמה קיבל את הכינוי **אלפסי** אחרים סבורים שיש לתת אמון בדברי **אברהם אבן דאוד**, שאינו מזכיר את העיר פאס בתולדות הר"ף, ולכן לדעתם אין משמעות השם היא שמוצא משפחתו מפאס בשנת **1088** בגיל 75, הכריע הר"ף במשפט ממוני נגד אדם אלים, וכתוצאה מכך נאלץ לנוס ל**ספרד**) יש אומרים שהייתה זו הלשנת שווא של אויביו. בתחילה התיישב ב**קורדובה** ומשם עבר ל**אליסנה**, בה שימש כראש ישיבת לוסנה אחר פטירת רבי **יצחק אבן גיאת**, ובה שהה עד יום מותו. נקבר ככל הנראה שם הר"ף נפטר ב' באייר בשנת ד'תתתס"ג 1103 והוא בן 90. לאחר פטירתו נכתבו עליו קינות על ידי המשוררים רבי **משה אבן עזרא** ורבי **יהודה הלוי**, שכפי הנראה היה תלמידו על שמו נקרא היישוב **כפר הר"ף**, שכונת הר"ף ב**אופקים**, וכן בתי כנסת, מוסדות ורחובות ערים בישראל.

הר"ף התפרסם בעיקר בשל חיבורו על התלמוד **ספר ההלכות** שהקיף 24 מסכתות בשלושה סדרים, מועד, נשים, נזיקין, שהיו רלוונטיות להלכה בתקופתו. חיבור זה התכנה מאוחר יותר בשם "תלמוד קטן" או "ש"ס קטן". שמו המקורי "הלכות רבתי" ובש"ס שבו מודפס "הלכות רב אלפסי". את ספרו כתב במתכונת **התלמוד**, כשהוא מתמצת, מעתיק ומרכז רק את הדברים שלדעתו נוגעים ל**הלכה**. בכך יצר לתלמוד עמוד שדרה הלכתי שמקל על פסיקת ההלכה, כמו גם עריכה של תלמוד מקוצר, להקלה על תפוצתו ולימודו של התלמוד. בפסיקתו, קבע הר"ף עדיפות לתלמוד הבבלי. בנוסף לכך גם הכליל בחיבורו מעט דברי אגדה, בפרט כאלו הנוגעים לדברי מוסר, אף שאת רובם השמיט כי אינם נוגעים להלכה. על ספר זה חוברו פירושים רבים, וכמו ל**רמב"ם**, יש לו **נושאי כלים** שניסו לבארו.

בנוסף, חיבר ספרות ענפה של **שאלות ותשובות** שמתוכה הגיעו לידינו מאות תשובות **בערבית** ו**בערבית**.

גדולי **הראשונים** כרמב"ם, **הראב"ד**, **הרמב"ן**, ורבי **יצחק בעל התוספות** התייחסו אליו בהערכה מופלגת רוב חכמי ההלכה מתייחסים אליו כאל סמכות העל בפסיקות ההלכה.

ואבותינו מאבותיהם לפניהם. על סמך העדות הזו אנו מתייחסים לדברי התורה כאל ביטוי לרצון ה', ומחויבים לשמור עליהם ולקיימם. השאלה הגדולה היא, האם אכן אנו יכולים לסמוך על העדות הזו? האם המסורת אכן מהווה מקור ידע אמין, שניתן ללמוד ממנו על קיומם של אירועים אלה? במאמר זה נסביר מדוע האמונה במסורת היהודית היא הגיונית ורציונלית, ומדוע היא מהווה את הבחירה המתבקשת על פני העמדה השוללת אותה.

עוד לפני הראיות המלמדות על אמינות המסורת, נדון בשני נושאים מקדימים: האחד, האם בכלל יש לתת אמון במסורות, והשני, האם יש מקום להאמין גם במסורות המדברות על ניסים ואירועים על-טבעיים.

1. זיכרון ואמון

לפני הכל עלינו לשאול על מי מוטלת חובת ההוכחה: האם מידע שעבר במסורת הוא בחזקת אמינות עד שיוכח אחרת, או שמא הוא בחזקת שקרי עד שיובאו ראיות חזקות לאמינותו?

אחת הבעיות של דורנו היא אובדן היחס הראוי למסורת כאל מקור שיש לתת בו אמון בסיסי. בעיני אנשים רבים, המסורת היא בלתי אמינה עד שתאושש באמצעות מקורות מידע אחרים, כמו ממצאים ארכאולוגיים. כך נוצרה לה גישה אבסורדית, לפיה מסורת של עם שלם בדבר התרחשותה של יציאת מצרים או קיומו של דוד המלך אינה נחשבת להוכחה – אבל פירוט של איזה כהן מצרי או כתובת של איזה מלך מואבי, שלא ברור מי כתב אותם ובאיזה הקשר, כן יחשבו לכאלה. לעומת זאת, הגישה המסורתית של חלק מהחוקרים ושל גדולי ישראל היא הפוכה: הנחת היסוד שלה היא שמסורת מבוססת והמונית, העומדת בתנאים מסוימים, אכן מתארת את האמת, אלא אם כן היא תופרך. על פי הנחה זו, העדר הוכחות חיצוניות אינו מערער את אמינותה של המסורת, שכן עצם קיומה מהווה סיבה טובה להאמין בה. לפי גישה זו, מידע שעבר במסורת הרי הוא בחזקת אמינות עד שיוכח אחרת. אין זה אומר כמובן שמסורות אינן יכולות להיות שגויות או משושות; זה יתכן בהחלט, אבל באותה מידה גם החושים והשכל עלולים להטעות אותנו, ולא חסרות דוגמאות לכך. אף על פי כן אנו מניחים כברירת מחדל שניתן לסמוך עליהם כל זמן ש"טענותיהם" לא הופרכו. אם אני זוכר שנסעתי בקיץ הקודם לאילת, אני מניח שאכן נסעתי לאילת, ולא שהזיכרונות שלי מזויפים או מושגלים – אלא אם כן יוכח לי אחרת. באותו אופן, אם קיבלתי מידע מסוים במסורת מאבותיי, אני מניח כברירת מחדל שהוא נכון, ולא שאבותיי הזו, חלמו, דמינו, שיקרו וכדומה, אלא אם כן יוכח לי אחרת.

אנו טוענים שגישה זו היא הרציונלית יותר, משום שאם ננתח את מושג המסורת, נגלה שהיא מכילה שני מרכיבים מרכזיים: זיכרון ואמון. מרכיבים אלו הם חיוניים עבור כל צורה של רכישת ידע, וממילא מי שכופר בהם שומט את הקרקע מתחת לכל אפשרות לדעת משהו על המציאות.

נתחיל מהזיכרון. בכל רגע נתון אנו חווים ישירות באמצעות החושים רק תמונה קפואה של המציאות. אם ערכנו למשל ניסוי וראינו תוצאה מסוימת, הרי שאנו רואים ישירות את התוצאה רק כל זמן שהיא מול עינינו. רגע אחד לאחר שהפסקנו להסתכל עליה, המידע שהשגנו יוצא מתחומם של החושים ועובר לתחומם של הזיכרון. נמצא אפוא שרוב המחקר של המידע שלנו, בכל רגע נתון, אינו מוצג לנו על ידי החושים אלא על ידי הזיכרון, שצובר בתוכו נתונים משנים רבות, החל מילדותנו וכלה ברגע הקודם.

עכשיו, אין זה סוד שהזיכרון הוא כלי ידוע לשמצה בחוסר אמינותו. לפעמים הוא שוכח דברים, ולפעמים הוא מעוות את אירועי העבר ומציג אותם בצורה לא מדויקת. אף על פי כן, ויתור על הזיכרון כעל כלי הכרתי בסיסי יוביל כמובן לביטול כל אפשרות לדעת משהו על המציאות; אם לא נסמוך על זיכרונותינו בכלל, לא נוכל לדעת אפילו מה קרה כאן לפני חמש דקות. לכן הגישה הרציונלית היא לא לפקפק בכל ידע המבוסס על זיכרון, אלא לתת בו אמון בסיסי – ולנסות לחזק את אותו אמון באמצעות הצלבת מידע עם תחומים אחרים, כמו זיכרונות של אנשים אחרים, תיעוד בכתב או בצילום וכן הלאה. עם זאת, ברור שאותם תחומים אחרים יכולים לבוא רק בנוסף לזיכרון, ולא במקומו (ולו רק מהסיבה הפשוטה, שרגע לאחר שבחנת אותם הם הופכים להיות בעצמם נחלתו של הזיכרון).

מבחינה זו, המסורת מייצגת את הזיכרון הלאומי, או הכלל-אנושי, ביחס לאירועים מסוימים. כמו הזיכרון, גם המסורת רחוקה מלהיות מופת לאמינות. לאורך הדורות יכולים לחול בה שיבושים, הגזמות,

לצד הרמב"ם והרא"ש, הרי"ף הוא אחד משלשת עמודי ההוראה שעליהם השתית ר' יוסף קארו את פסיקתו בשולחן ערוך, המהווה את אחד היסודות החשובים בהלכה מאז שנכתב. מתלמידיו: רבי יעקב - בנו, הרב יוסף אבן מיגאש (הר"י מיגאש), ממלא מקומו בראשות הישיבה, רבי יהודה הלוי, מחבר ספר ה"הכוזרי" רבי אפרים מקלעה חמאד - שהשיג על רבו השגות רבות המובאות בשמו בראשונים, רבי ברוך בן רבי יצחק אבן אלבאליה. פרשניו:

"תלמידי רבנו יונה" על מסכת ברכות, רבי יהונתן הכהן מלוניל, רבי זכריה אגמאתי, רבנו נסים, נימוקי יוסף לרבי יוסף חביבא, הגהות חות יאיר לרבי יאיר חיים בכרך 'חידושי אנשי שם' - לקט חידושים

בנוסף נדפסו סביב לרי"ף: ספר המאור לרבי זרחיה הלוי (המחולק ל"מאור הקטן" על סדר מועד, ול"מאור הגדול" על סדרי נשים ונזיקין) - ספר שענינו השגות על דברי הרי"ף. ושני הספרים שנכתבו על מנת להגן על הרי"ף מפני ההשגות שנכתבו עליו, ספר הזכות כנגד השגותיו של הראב"ד בספרו כתוב שם, וספר מלחמות ה' לרמב"ן נגד השגות הרז"ה.

כמו כן, ברוב הדפוסים מופיע גם פירוש "רש"י" על הרי"ף. מוסכם על רוב החוקרים בתחום פרש"י עצמו לא כתב פירוש זה, אך זיהוי המחבר אינו ברור. אהרן לינק הציע לזהותו עם ר' ישראל בר' יואל. ויש האומרים שזהו ליקוט מפירוש רש"י ומפירושים אחרים. חיבורים רבים חוברו על ידי הראשונים סביב הרי"ף, ולעיתים פירושיהם כל לא נועדו לבאר את שיטתו העצמאית של הרי"ף, אלא את דברי התלמוד המובאים בו. תופעה זו רווחת בעיקר בשני אזורים: בארצות המזרח התיכון וצפון אפריקה, ובפרובנס. ההסבר לתופעה הוא, שבאזורים אלה היו הלכות הרי"ף ספר הלימוד העיקרי, יותר מהתלמוד, ולכן הם העדיפו לכתוב את פירושיהם על הספר הנלמד ביותר. למגמה זו מעיד גם הרמב"ם במכתבו לרבי פנחס בן משולם, הכותב שרוב התלמידים בשיבתו רצו ללמוד את הלכותיו של הרי"ף. בין פרשני הרי"ף מסוגה זו נמנים במזרח ובצפון אפריקה: תלמידו של הרי"ף, רבי אפרים מקלעת חמאד, המצוטט רבות על ידי הפרשנים האחרים; רבי פרחיה בן ניסים; רבי חננאל בר שמואל; רבי יהודה אלמדארי; ובפרובנס: רבי משולם מבדרש, בעל ספר "ההשלמה", שמטרתו להשלים את הדברים שבהם קיצר הרי"ף; רבי יהונתן מלוניל; רבי זרחיה הלוי. גם בספרד, שבה לא זכו הלכות הרי"ף למעמד נכבד כמו בפרובנס, נכתבו, לצד חיושין לתלמוד, גם פירושים לרי"ף, כמו למשל אלה של רבי שלמה בן עלי משירא, תלמידו של רבי יונה גירונדי; הרא"ה; והר"ן.

אמור - "אמר אל-הכהנים בני אהרן"

הרב אורי שרקי

וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה, אֲמַר אֶל-הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן; וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם... הפסוק הפותח את פרשתנו מעורר קושי. אחרי המילים: 'מילים אמור אל הכהנים בני אהרן' לא כתוב מהו הדבר שצריך להגיד להם. ומיד ממשיך הכתוב: 'ואמרת אליהם'. מהי כוונת הדברים? התשובה היא שיש כאן שתי אמירות. האמירה הראשונה לכהנים היא שהם בנים של אהרן. צריך להזכיר לכהנים שמעמדם המיוחד הוא תולדה של היותם בני אהרן. אם אתם בני אהרן, זה מחייב אתכם להתנהגות בקדושה, התואמת את דמותו של אהרן. הם אצילים בני האציל הראשון. קדושתם נובעת מייחוסם, ובזאת הם נבדלים מהעם. זה המימד של הכהונה המובלט בספר ויקרא, ספר תורתם של הכהנים. לעומת זאת ספר במדבר, ספרה של האומה, מבליט את העובדה שפינחס קיבל את כהונתו משום שקינא לאלוהיו ויכפר על בני ישראל. כהונתו באה עקב התועלת שהביא לעם ישראל, ומכוח העם הוא נהיה לכהן. יש שני מקורות לסמכותה של הכהונה. האחד ממקום גבוה, נפרד מהעם כבפרשתנו ויש מימד של הכהונה שמקורו באומה, זו שבפרשת פנחס. יש תועלת בכך שיש צד נגבד ומרוחק ככהונה. על מנת שיהיה כוח לרומם את העם צריך משהו שיהיה חיצוני לעם. "הנבדלות" הכהנית נדרשת כדי לרומם את האדם הפשוט. עקב כך, לכל אורך הפרשה בולט הצד הנבדל של הכהנים, שאינם מכירים את משברי החיים: אינם יודעים מוות מה הוא, שכן נצטוו להתרחק מהמתים, אינם דואגים לפרנסתם, שכן אוכלים את מתנותיהם, ואינם מכירים מציאות של משבר נפשי, משום שנאסר עליהם לשאת

גרושה. מגדיל לעשות הכהן הגדול, שאינו רואה את פני המוות אף במשפחתו, ואינו מכיר את נפש האלמה, שלא כשלוך רוח גרם לפירודה מבעלה כבגרושה. לעומת זאת ספר במדבר עניינו פירוט אופני ההתמודדות עם הקשיים, עם המדבר. במסגרת הזו, פנחס קיבל את הכהונה עקב הקשר שלו לעם ועזרתו לעם ישראל וכהונתו היא מכאן העם כולו, על כל גווניו. הגוף הבוחר את פנחס הוא כל מגזרי האומה כאחד. ההבדלה מהעם יוצרת אף הבדלה מן הארץ. בברית בין הבתרים הובטח לאברהם כי העם שיהיה גר ומשוועבד יקבל את ארץ ישראל. שבת לוי לא היה משועבד במצרים, אלא גר בלבד. לכן הלויים נכנסו לארץ אך לא קיבלו נחלה. משה שלא היה משועבד ואף לא גר במצרים שהרי חי בבית פרעה ובנות יתרו זיהו אותו כמצרי, לא זכה להכנס לארץ.

פרפראות לפרשה.

"לנפש לא יטמא", רק טומאת מת אסור לו להיטמא, אך אין אסור להיטמא טומאות אחרות.

ז' קרובים: אב, אם, בן, בת, אח, אחות, אשה. "אחותו" דוקא שאינה נשואה. אלו ז' קרובים חייב הכהן להיטמא להם שנאמר **"לה יטמא"** שמתמאים אותו בעל-כרחו, אבל אשתו הפסולה אסור לו להיטמא לה.

איסורי חיתון: לכהן הדיוט זונה, חללה, וגרושה. ולכהן גדול גם אלמנה אסורה לו.

אמור – אני יודעי

1. ויאמר הוא לשון רכה, וידבר לשון קשה.
- 2-3. בפניה של משה שעניינה לבאר את מעלת הכהונה אין צורך בסמכותיות יתרה.
4. המצוה לכבד את הכהנים מחייבת גם את הכהנים עצמם.
5. אפילו לאביו ולאמו שחייב בכבודם לא יטמא, קל וחומר לאחרים. מה שאין כן לעיל שהיה צריך דוקא להתיר להיטמא.
6. כל ישראל כהנים מבחינה מסוימת בתור "ממלכת כהנים" (שמות 10)

ד"ר מרדכי ארגמן

מניפולציות וכן הלאה. אף על פי כן, היחס הרציונלי כלפיה הוא של אמון בסיסי - לתת לה חזקת כשרות עד שיוכח אחרת. קיומה של מסורת לגבי אירוע מסוים כמוה כקיומו של זיכרון לגבי אירוע: זוהי סיבה טובה להאמין שאותו אירוע אכן התרחש כזכור. ייתכן שיתגלו מעצמים שיביאו להפרכת המסורת באופן חלקי או שלם, אבל כל זמן שהפרכה שכזו לא התרחשה, יש לייחס למסורת חשיבות כאל מקור

היסטורי משמעותי חשוב להדגיש כי שיקולים כגון עצם קיומה של מסורת לאומית (ועדות רחבה), העובדה כי סיפור מסויים הוא בעל השפעה מכוננת על קבוצה, וזמן התרחשותו אינם טיעונים הגיוניים גרידא, אלא שיקולים מקובלים לבחינת אמינותו של סיפור בתחום המחקר ההיסטורי ו"הפילוסופיה של ההיסטוריה". בתחום חקר ההיסטוריה, ככל שהאירוע כללי יותר ונוגע לחיי העם או התרבות כולה, יש פחות מקום לפרשנות, ויותר סביר שהדיווח עליו יוגדר כ"היסטוריה", ולא כ"סיפור". ג. א. פסמור (J. A. Passmore), במאמרו "האובייקטיביות של ההיסטוריה" (בכתבי Philosophy, 1958 עמ' 97 והלאה) קובע עדות היחיד על פרטים, גם אם הוא לפנינו, אין לה משקל גדול. מה שקובע הוא התיעד הכלל קבוצתי. ההיסטוריון הבלגי הנרי פיראן (Henri Pirenne) קבע שיפעולות של פרטים אינן שייכות לתחום ההיסטוריה, ההיסטוריה היא רק מאורעות ש"יש להן קשר לתנועות כלליות ועל פי מידת השפעתן על הציבור כולו" (במאמרו "מה ההיסטוריה מנסה לעשות?", 1959, תרגום עברי התפרסם ב"קובץ מאמרים בפילוסופיה של ההיסטוריה", בהוצ' האוניברסיטה הפתוחה, 1987, עמ' 15). בדומה לזה קבע פ. מיינקה "ההיסטוריה היא סיפור קורותיהן של תרבויות" (שם). ולפי שני היסטוריונים מודרניים (רוברט דינאלס, 1981. וג'ון טוש 1984): "ההיסטוריה היא הזיכרון הקיבוצי". אפילו הרמן גונקל, במחקרו הגדול על אגדות בראשית (עמ' 15) כתב כי: "סימן היכר נוסף הם החוגים בהן נעות האגדה וההיסטוריה. היסטוריה עוסקת בעיקר במאורעות גדולים בעלי אופי ציבורי... האגדה לעומת זאת עוסקת בנושאים בעלי אופי פרטי ואיש".

אחרים ציינו כי ככל שהדיווח ההיסטורי נוגע לקבוצה גדולה יותר, קשה יותר לשנות מן האמת. כך מדגים ההיסטוריון קולינגווד (R.G. Collingwood), כיצד יוליוס קיסר מתחמק מדיווח במקום לשנות מן האירועים. כאשר הוא מזכיר בחיבורו האוטוביוגרפי "על המלחמה הפלישתית" (De Bello Gallico), את פלישתו לבריטניה בשנת 54, הוא מקצר באופן בולט ולא מתאר פלישה זו כלל, הוא לא מפרט אם הצליח לכבוש את בריטניה, אם הצליח להעניש את המורדים, ומה היו תוצאות המסע. מכאן הסיק קולינגווד שהמסע נכשל. טכנית יכול היה קיסר לכתוב שכבש את בריטניה ולתאר את כל גבורותיו ועלילותיו, וכרוזן בעל ניסיון עשיר, היה יכול גם להוציא להורג מי שיעזו להכחיש את מה שכתב הקיסר בכבודו ובעצמו. אלא שגם קיסר ידע ששקרים גלויים יפכו לאות מתה ויהפכו את הספר כולו לאות מתה יחד עם אמינות מחברו. אפילו ישראל פינקלשטיין, חוקר כידוע איננו חשוד על הטייתו לעניין אמינות המקרא כתב בעניינים אלו בקשר למקרא: "מחבר המקרא אוספים את המסורות שהיו סביבתם. תמיד הייתי אומר לתלמידים שלי, אני אומר גם היום: אין בירושלים של המאה ה-7 משרד להמצאת סיפורים. לא כותבים סקסטיים מכוננים בצורה כזו. אתה מוכרח להסתמך על המסורות שמוכרות בסביבתך". ובמקום אחר: "סביר להניח שהמחבר דאג להציגם בצורה כללית נכונה, בעיקר במקרים של אירועים קרובים בזמן לימיו, או של אירועים שזכרם החוק השתמר ברבים. אם לא כן היה מאבד את אמון קוראיו".

מקור חשוב שראוי לציין בתחום חקר המסורות שבעל פה הוא מחקרו המונומנטלי של יאן ואנסניה (Jan Vansina) שפורסם בספרו Oral Tradition as History. בספרו זה, סקר ואנסניה עשרות מסורות שבעל פה שהועברו בקרב עמים פרימיטיביים, וערך השוואה שלהם לנתונים היסטוריים הידועים לנו כיום ממקורות אחרים. ואנסניה הגיע במחקרו למסקנה חד משמעית כי מסורות היסטוריות שעוברות בעל פה הם אחד הכלים החשובים ביותר לשחזור ההיסטוריה, והנסיון מלמד כי מסורות אלו משמרות אירועים אמיתיים. ספר השפיע רבות על תפיסת המחקר של מסורות שבעל פה. מקור חשוב נוסף הרלוונטי לדיונו הוא מחקרו של כריסטופר מקוללה (Christopher McCullagh), שפורסם בספרו - Justifying Historical Descriptions בו ניסח קריטריונים לבחינת אמינות של אירועים היסטוריים. הקריטריונים המרכזיים אותם מנה הם: כמות העדויות, התאמת הסיפור לידוע ממקורות אחרים לנו על הרקע של אותה התקופה, כמות העובדות שיכולה תאוריית האירוע להסביר, רמת הביסוס והסבירות הסבירים אלטרנטיבים, מידת טיעוני האד-הוק שנכללים בהסבר, הסבירות להמצאה של אירוע כזה וכדומה. קריטריונים אלו מתאימים גם הם לאופיה של המסורת היהודית, כפי שעוד נראה בהמשך דברינו.

דיון חשוב נוסף בעניין זה ניתן למצוא אצל גדול חוקרי הדתות במאה השנים האחרונות מריצ'ה אליאדה, כך כתב על החילוק בין היסטוריה למיתוס באנציקלופדיה שלו: "במבט ראשון נראה שהמיתוס וההיסטוריה הם הפכים מוחלטים. מה שבטוח, שניהם נחטיבים, כלומר, סיפורים של אירועים לכדי סיפורים מאוחדים, שניתן לספר לאחר מכן. אבל המיתוס הוא נרטיב של מקורות, המתרחש בזמן קדמון, זמן אחר מזו של המציאות היומיומית; ההיסטוריה היא נרטיב של אירועים אחרונים, המתרחש בהדרגה וכוללת אירועים שנמצאים חרוק יותר בעבר, אך ממוקמים בכל זאת, בזמן האנושי" (Mircea Eliade, The Encyclopedia of Religion, University of Michigan, 1987).

אם לא נעשה זאת, הרי שאנו חוסמים בפני עצמנו את האפשרות לדעת דברים רבים על העבר שאין להם כל תיעוד פרט למסורת. המשך אי"ה בשבוע הבא

ספורים לשבת

כשהיה ר' נחמן בחג השבועות בקהילת זאסלב, דיברו לפניו החסידים על אחד מחבריהם שיצא לנסות את מזלו בעסקים בפטרבורג ונתקע שם זמן רב. בכל פעם חשב שהנה, הפעם יצליח בעסקיו, אך שוב ושוב נכשל. אמר ר' נחמן: "כך קורה כשבאים למקומות כאלה. בכל פעם חושב אדם שהנה דווקא הפעם יצליח, אך לא כך". וסיפר מעשה:

איש אחד לא האמין שיש בעולם שדים שבאים לפעמים להטעות את האדם ולבלבלו. פעם אחת בא אליו לץ, שהוא ממין השדים, ורצה למכור לו סוס נאה מאוד.

שאלו האיש: "כמה אתה רוצה בעבורו?"

השיב הלץ: "ארבעה זהובים".

השתומם מאוד, שהרי נראה לו כי ערכו שמונה זהובים לפחות. קנה האיש מהלץ את הסוס בארבע זהובים ושמו במאוד על העסקה. למחרת יצא אל השוק למכור. הציעו לו בעבורו סכום מסוים.

חשב לעצמו: "אם סכום כזה מציעים לי, בוודאי שווה הסוס כפליים לפחות", ולא נתרצה למכור. המשיך להלך בשוק. הציעו לו כפליים מהסך הקודם. "בוודאי גם מסך זה שווה הסוס כפליים", חשב לעצמו ולא מכרו. כך הולך את הסוס בשוק מאדם לאדם ומסוחר לסוחר, ועלה מחירו והאמיר לאלפים עד שאיש לא יכול לקנותו מלבד המלך. הלך לארמון המלך.

ראה המלך את הסוס והציע לו סכום עצום כי נראה בעיניו הסוס נהדר ונפלא מאוד. חשב לעצמו האיש: "אם סך כזה מציע לי המלך, בוודאי שווה סוסי כפליים גם מכך", ולא נתרצה למכורו אפילו למלך.

הלך עם סוסו מארמון המלך להשקותו מים. ניגש אל הפלומפ, משאבת מתכת בעלת ידית שאיבה. קפץ הסוס לפתח הפלומפ, נעלם

ואיננו. זעק האיש צעקות גדולות: "סוסי היקר! סוסי הנהדר!"
רבים הגיעו לראות מה קרה. "מדוע הנך צועק?" שאלו. השיב להם: "סוסי היקר קפץ לתוך הפלומפ!" תמהו האנשים עליו מאוד והחלו
להכותו. "טיפש!" אמרו, "כיצד יכול סוס גדול לקפוץ לתוך משאבה קטנה?"
רצה האיש לברוח משם, אך לפתע שם לב כי ראשו של הסוס מציץ מפתח המשאבה. "הנה הוא! הנה הסוס שלי!" צעק. "אין כאן שום
סוס!" צעקו עליו והכוהו כי חשבו אותו למשוגע. שוב הוציא הסוס את ראשו מהפלומפ, ושוב צעק, ושוב הכוהו.
וקצת מובן הנמשל.

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

מורשת עדי

עלון בית-הכנסת בעדי

עלון 687 פרשת בהר יג באייר תשפב 14 מאי 2022

לע"נ אריק מרדכי בן פרנץ אפרים והלנה, נפטר יג ח אייר, ראובן בן משה חיים, י"ד אייר, יצחק בן מרגלית כ"ח סיון, רחל בת נעמי ג אב, משה בן חיה כ"ה אב, חיים בן שמחה י"ג אלול, משה בן אריאלה תשרי, מאיה חיה בת שושנה, כ"ה תשרי, חיים בן יעקב א באדר ב, ז"ל, תנצב"ה לרפואת: ברוריה בת חנה, חנה בת מסודי, אסתר בת רחל, עפר בן הניה, רחל בת יהודית-דודי, מרי בת רחמה, יהודה יצחק בן איריס, יעקב בן סימי, שמחה בת כוכבה, ניר בן שמחה, גל בן רחל, אברהם בר אב,

יד לכן הנה-ימים באים, נאם- ה; ולא-יאמר עוד חי- ה, אשר העלה את-בני ישראל מארץ מצרים טו פי אם-חי- ה, אשר העלה את-בני ישראל מארץ צפון, ומכל הארצות, אשר הדיחם שמה; והשבתים, על-אדמתם, אשר נתתי, לאבותם ירימיהו טז

השבוע בדברי הימים

כניסת שבת: 1900 צאת שבת: 2011

יג אייר. ה'תרע"ו - נחתם הסכם סייקס פיקו. ה'תשכ"ז - נאצר סוגר את מצרי טיראן. הרמטכ"ל יצחק רבין מתמוטט בתקופת ההמתנה שלפני מלחמת ששת הימים וראש אג"ם עזר ויצמן ממלא בפועל את מקומו במשך יומיים. ה'תשס"ו - נפטר יוסי בנאי, זמר ושחקן ישראלי, זוכה פרס ישראל.

יד אייר - פסח שני. הילולת רבי מאיר בעל הנס. ה'תרע"ד - אסיפת היסוד הראשונה של המושבה רמת גן נערכה בתל אביב. נפטר ישראל דב פרומקין - איש היישוב הישן, מחלוצי העיתונות העברית, עורך החבצלת, כתב עת עברי שהחל לצאת לאור בירושלים בשנת ה'תרכ"ה (1863). ה'תש"ז - כוחות האצ"ל פורצים לכלא עכו ומשחררים אסירים יהודים מלוחמי האצ"ל והלח"י. ה'תש"ח - מלחמת העצמאות: כוחות חטיבת אלכסנדרוני כובשים את טנטורה במבצע נמל. ה'תש"א - נפטר דוד רמז, מדינאי ישראלי, ממנהיגי היישוב, שר בממשלת ישראל. ה'תש"ד - סוכני המוסד תופסים בארגנטינה את אדולף אייכמן. ה'תשל"ג - נז"אק ליפשיץ, פסל ליטאי יהודי (נולד ב-ה'תרנ"א) ה'תשל"ה - נפטר מייק בראנט, זמר ישראלי (נולד ב-ה'תש"ז).

טו אייר ה'תקכ"א - נפטר הרב אריה לייב שפירא, אב"ד בוילנה ומחבר "מעון אריות" על מסכת סופרים ה'תקנ"ט - לאחר 54 ימים של מצור על עכו, נפוליון נסוג ממנה מבלי לכבוש אותה. ה'תר"ט - נפטר רבי חיים מאיר יחיאל שפירא ממוגלניצא (השרף ממוגלניצא), אדמו"ר במוגלניצא, נכד רבי ישראל מקוזניץ ה'תרמ"ב - הקיסר אלכסנדר השלישי מחוקק את חוקי מאי שהגבילו את מקומות המגורים של היהודים, אסרו עליהם עבודה בימי א' וימי חג נוצריים ה'תרפ"ד - נפטר הרב אברהם אליהו קפלן, ראש בית המדרש לרבנים בברלין ומחבר הספר "דברי תלמוד" ה'תרצ"ג - מתרחשת שריפת הספרים הפומבית בגרמניה הנאצית, שהונצחה במיצג הספרייה הריקה ה'תש"ח - מלחמת העצמאות: מתחיל מבצע בן נון א' לפתיחת הדרך לירושלים - מלחמת העצמאות: חברי קיבוץ יד מרדכי נסוגים ממנו, וכוחות מצרים משתלטים עליו לתקופה של כחצי שנה ה'תשנ"ד - נפטר זליג ברודצקי, מתמטיקאי, עסקן ציוני ונשיא האוניברסיטה העברית. ה' תשס"ג - נפטר הרב יחיאל מיכל פיינשטיין, ראש מתיבתא תפארת ירושלים בניו יורק וראש ישיבת בית יהודה בתל אביב

טז אייר - ב'תמ"ח - תחילת האכלת בני ישראל במן מן השמים, על פי המסורת, במסעותיהם לאחר צאתם ממצרים בדרך ישראל (על פי ספר שמות, ט"ז 1 - 4). ה'תקנ"ט - לאחר 54 ימים של מצור על עכו, נפוליון נסוג ממנה מבלי לכבוש אותה. ה'תרמ"ב - הצאר אלכסנדר השלישי מחוקק את חוקי מאי שהגבילו את מקומות המגורים של היהודים, אסרו עליהם עבודה בימי א' וימי חג נוצריים. ה'תרצ"ג - שריפת הספרים משתלטים עליו לתקופה של כחצי שנה.

יז אייר-א'תרנ"ו - התחלת המבול, לשיטת רבי יהושע. ה'תקנ"ג - נפטר רבי יחזקאל לנדא, "הנודע ביהודה" הרחבה תשעז. ה'תקס"ס - נפטר רבי משה חיים אפרים מסאדילקוב, ה"דגל מחנה אפרים". ה'תש"ה - אדולף היטלר ואווה בראון מתאבדים בבונקר בברלין. כן יאבדו. ה'תש"ח - הוקם צה"ל כצבא סדיר. ה'תשכ"ה - הוקם המערך בין מפא"י ואחדות העבודה - פועלי ציון

יח אייר - ל"ג בעמר. הולדת ופטירת רבי שמעון בר יוחאי. לפי דעת הרמ"א, היום בו פסקה המגפה מלהפיל חללים בקרב תלמידי רבי עקיבא בשנת 363 לספירה, החלו יהודי ירושלים לבנות את יסודות בית המקדש השלישי (ביודעם כי בחודש זה החלה בניית שני בתי המקדש הקודמים) באישורו של הקיסר הרומי יוליאנוס הכופר (ראה הרחבה). בערבו של היום סוכלה כוונתם בשל רעש אדמה חזק מאוד ונודע כי הקיסר נרצח ואישורו בוטל. בכמה מקומות מתקופת הגאונים מוזכר ל"ג בעומר כיום צום לציון מותו של יהושע בן נון ורעש אדמה. ה'של"ב (1572) - נפטר הרמ"א - רבי משה בן ישראל איסרליש. ה'תר"ם - החל הדפסת הכרך הראשון של ש"ס וילנא (מסכת ברכות) בדפוס האלמנה והאחים ראם. ה'תרפ"ט - נוסדה תנועת הנוער בני עקיבא. ה'תש"א - המפקדה הארצית של ההגנה מחליטה להקים את הפלמ"ח. ה'תש"ה (ליל ה 30 באפריל 1945) - גופת היטלר שהתאבד שעות קודם, נשרפה וכוסתה בפיצוץ, כתוצאה מהרעשת תותחים סובייטית. ה'תשכ"ז - לוי אשכול נושא את "הנאום המגומגם". ה'תשמ"ד - ועדת זורע, מגישה מסקנותיה בפרשת קו 300. ה'תשנ"ח - נפטר השר יצחק מודעי

יט אייר - ה'תקע"ה - נפטר רבי מנחם מנדל מרימנוב, מגדולי תלמידי רבי אלימלך מליז'נסק. ה'תש"ה - כוחות הצבא האדום כובשים את ברלין. ה'תש"ח (28 במאי 1948) - הרבע היהודי בעיר העתיקה נכנע ונופל לידי הירדנים. ה'תש"ס - צה"ל יוצא מרצועת הביטחון בדרום לבנון ה'תשס"ה - נפטר אבנר חי שאקי, פרופסור למשפטים, שר וחבר כנסת מטעם המפד"ל

פרשת בהר מתחילה בפרק כ"ה פסוק א ומסתיימת בפרק כ"ו פסוק ב. היא הפרשה ה-32 בתורה וה-9 בחומש ויקרא. הפרשה נכתבת ב-99 שורות בספר תורה ויש בה 7 פרשיות (מיקום 36), מתוכן 1 פרשיות פתוחות ו-6 סתומות. בפרשה יש 57 פסוקים (מיקום 50), 737 מילים (מיקום 50) ו-2817 אותיות (מיקום 50). לפי ספר החינוך יש בפרשת בהר 24 מצוות (מיקום 8), מתוכן 7 מצוות עשה (מיקום 12) ו-17 מצוות לא תעשה (מיקום 8). בשנים שאינן מעוברות קוראים בדרך כלל את פרשת בהר ביחד עם פרשת בחוקותי. האשכנזים והספרדים מפטירים בספר ירמיהו, פרק ל"ב פסוקים ו-כז. בהפטרה מתוארת עסקת מכירת שדה שנערכה בין ירמיהו לבין דודו חנמאל בן שלום, שסמלה את התקווה לשוב לארץ ישראל אחרי הגלות. התימנים מפטירים בירמיהו פרק ט"ז, פסוק יט - פרק י"ז פסוק יד (לאשכנזים ולספרדים זו הפטרת פרשת בחוקותי). בפרשה דינים והלכות כלכליים, בהם: מצוות השמיטה, היובל ודינים נלווים, גאולת קרקע, איסור ריבית, דיני עבד עברי, גאולת עבד עברי הנמכר כעבד לגוי, איסור פסל, מצבה ואבן משכית.

מעמד הר סיני כמאורע היסטורי (חלק שני)

הרב דני לביא והרב ד"ר משה רט

בתקופה הקרובה, לקראת חג מתן תורה, נביא פרקים אודות מעמד הר סיני כמאורע היסטורי, מאת צוות אתר "לדעת להאמין":

המרכיב השני הקשור למסורת הוא האמון – האמון הבסיסי בעדויותיהם של אנשים אחרים ובמידע שהם מוסרים לנו. כמו הזיכרון, גם האמון אינו מרכיב ייחודי למסורת בלבד, אלא מהווה תנאי הכרחי לכל בניין ידע שהוא. אף אדם, מוכשר ככל שיהיה, לא יכול להיות בכל המקומות ובכל הזמנים כדי לרכוש את כל הידע בכוחות עצמו. כל אדם חייב להסתמך על עדויותיהם של אחרים כדי להשיג ידע: על דבריהם של הוריו, מוריו, מחנכיו, המרצים שלו, מחברי ספרי הלימוד וכן הלאה.

וכמו הזיכרון, גם עדויות הן מקור ידוע לשמצה בחוסר אמינות. עדויות הן הרבה פעמים שגויות, לא מדויקות, מגמתיות, מניפולטיביות, שקריות בשוגג או במתכוון. אף על פי כן, אי-אפשר בלעדיו; אם לא נסמך על אף אחד חוץ מאשר על עצמנו, נישאר עם ידע מצומצם ביותר על העולם. לכן, גם לגבי עדויות היחס הרציונלי הוא של אמון בסיסי: לאנשים יש חזקת כשרות עד שיוכח אחרת.

גם המסורת, כמו כל ידע, בנויה על אמון – אמון בסיסי בהורים שלי, באבותיי, שניתן לסמוך עליהם ולהאמין לעדויות שהם מוסרים לי. להאמין שהם רוצים את טובתי ולא ימסרו לי מידע כוזב. נכון, תמיד ייתכן שהם טועים או מטעים. אבל עם גישה כזו של חשדנות בסיסית לא נוכל ללמוד כלום. לכן הגישה הראויה היא לתת אמון במסורת ולקבל אותה כברירת המחדל.

העולה מן הדברים הוא שהמסורת אינה אלא ביטוי לשני מקורות מידע בסיסיים – הזיכרון והאמון, ומי שמפקפק בהם שומט את הקרקע מתחת כל אפשרות לדעת משהו, בכל תחום שהוא. מי שרוצה ללמוד על העולם חייב לתת אמון במקורות הללו ולליחס להם חזקת כשרות – לא בגלל שהם נכונים בהכרח, אלא בגלל שזוהי ברירת המחדל, אלה הכלים הטובים ביותר שיש לנו, והדרך היחידה שלנו להכיר את המציאות.

קיומה של מסורת בדבר מעמד הר סיני הוא עובדה. לכן, נקודת המוצא וברירת המחדל שלנו צריכה להיות ההנחה, שמעמד הר סיני אכן התרחש. אפשר להציע המון תאוריות חלופיות: אולי הסיפור הומצא מאוחר יותר, ואולי מישהו זייף את התורה, ואולי היו אלה חייזרים שהתגלו על הר סיני, וכן הלאה. הכל אפשרי, אבל באותה מידה אפשר להעלות תאוריות קונספירציה דומות לגבי כל דבר שאנחנו מכירים או זוכרים. אין גבול ל"אוליי", אבל "אוליי" לבד אינו מספיק כדי לדחות את המסורת. כשם שלא נתייחס ברצינות למי שטוען "אולי ההורים שלך הם לא באמת ההורים שלך", עד שלא יביא ראיות לדבריו – כך אין לנו סיבה להתייחס לאלה הדוחים את המסורת בשם השערות חסרות בסיס למיניהן. חובת ההוכחה במקרה זה אינה מוטלת על המאמין, אלא על המכחיש.

נעבור כעת להקדמה השנייה – האם זה רציונלי להאמין גם במסורת המתארת אירועים על-טבעיים, כמו ניסים.

2. היתכנותם של ניסים

אילו הייתה המסורת היהודית מתארת אירועים טבעיים בלבד, כמו מלחמות או התיישבות בארץ, סביר להניח שלא היו מתעוררים נגדה

1. מהם שני שמותיו האחרים של הר סיני? לאילו הרים נוספים בתורה יש יותר משם אחד?
2. איזו מצווה בפרשה זו עוסקת בספירה? אילו שתי מצוות נוספות בתורה כוללות ספירה?
3. איזה מספר מופיע 4 פעמים בפסוק אחד, בפרשה זו?
4. באיזה פסוק בפרשה זו יש 6 מילים רצופות שמתחילות כולן באותה אות?
5. איזו מצווה בפרשה זו כוללת תקיעה בשופר?
6. היכן מופיע לראשונה המספר 50 בתורה? היכן עוד מופיע המספר 50 בתורה? (7 תשובות).
7. איזה דין קשור לחומה בפרשתנו?
8. איזה ביטוי בן שלוש מילים מופיע ארבע פעמים בפרשה זו?

יוליאנוס "הכופר" ובית המקדש השלישי

בשנת 330 הפך הקיסר קונסטנטינוס את הדת הנוצרית לדת האמפריה. ברחבי האמפריה בכלל ובארץ ישראל בפרט, חלק גדול של האוכלוסייה שמר על דתו הקודמת. בשנת 361 עלה לשלטון ברומא הקיסר יוליאנוס אשר ביקש להחזיר את המצב לקדמותו ולהשיב את הדת ההלניסטית לגדולתה במקום הדת הנוצרית. בשל מעשיו אלו נקרא על ידי היסטוריונים נוצרים "יוליאנוס הכופר". יוליאנוס, בקש לקרב אליו את היהודים הפזורים בממלכתו כדי שיהוו משקל נגד לנוצרים. אמנם, בכתביו הפילוסופיים הוא מגנה את היהדות (הרבה פחות מאשר את הנצרות ורק כמי שהיוותה ערש ל"דת המעוותת הזו", לדבריו), אך במעשיו הוא עשה רבות כדי להתחבב על היהודים. ב-19 ביולי 362 הגיע יוליאנוס לאנטיוכיה, בדרכו למסע מלחמה כנגד הפרסים. הוא מצא זמן להפגש עם ראשי הקהילות היהודיות ושאל אותם, במעמד שריו, מדוע אינם מקרבים קורבנות לאלוהיהם. הוא ידע את התשובה, אך הייתה נחוצה לו בקשה פומבית. היהודים ענו שאינם יכולים להקרוב כל עוד בית המקדש אינו קיים. בתגובה השיב יוליאנוס, לפי ההיסטוריון בן הזמן, גרגוריוס איש נאינזוס: "לחזור למולדתם ולהקים מחדש את המקדש ולחדש את השלטון כדרך אבותיהם". יוליאנוס גיבה את ההצהרה בהבטחה לסיוע חומרי למפעל הקמת בית המקדש, כפי שהיה נהוג בביוזנטיון. מטרתו של יוליאנוס לא הייתה לחזק את היהודים אלא לתת מכה ניצחת לנוצרים. הללו טענו שבעקבות צליבתו של ישו בטלה מן העולם עבודת הקרבנות, לצד יתר מצוות העשה שבתורה. לשיטתם, חורבן בית המקדש השני לא נבע מחטאי היהודים בלבד, אלא היה חלק מהתוכנית האלוהית לכונן סוג חדש של יחסים בין האדם לאל ולהחליף את הדת העברית הישנה בבשורה החדשה שהביא עמו ישו. יוליאנוס קיווה שחידוש עבודת הקרבנות במקדש יחליש את הטענות הנוצריות.

במקורות היהודיים, בני אותה תקופה, אין כל זכר לאירוע, וההסתמכות היא על דיווחים של כרוניקאים ואנשי כנסייה נוצרים, שעדויותיהם בעניין זה מוטות במובהק. ההיסטוריון הנוצרי רופינוס, שחי באיטליה, דיווח כי ההכרזה עוררה בקרב היהודים שמחה והתעלות נפש: "היהודים הגיעו למצב חוצפה כזאת עד שלאחזים מהם נדמה כי שבו ימי הנבואה והם החלו להעליב את אנשנו (הנוצרים) כאילו חזרו ימי מלכותם". ליהודי הגולה הייתה סיבה נוספת לשמחה כיוון שיוליאנוס ביטל את המיסים המיוחדים ליהודים וכן את מס האפוסטולי שהעלו לנשיא בירושלים. יש עדויות על יהודי טבריה שלבשו בגדי כהונה, תקעו בשופרות, ואף פרעו בשכניהם הנוצרים ושרפו כנסיות. ניתן לשער שאלו שלבשו בגדי כהונה היו הכהנים, שהגיבו בהתלהבות יתירה כיוון שעבודת בית המקדש קשורה בעיקר אליהם. עם ההכרזה הפכו הכהנים לגורם ראשון במעלה בהכנות לחידוש עבודת הקרבנות. לעומת העדויות על ההתלהבות העממית בקרב היהודים, מועטים הם המקורות שנסתמרו מהם ניתן ללמוד על עמדתם של הנשיאים והחכמים, שהנהיגו את התם מבחינה אדמיניסטרטיבית ורוחנית. גם פרשיות אחרות שעוררו תסיסה משיחית בקרב היהודים, שהסמוכה שבהם, מרד גאלוס, אירעה רק תריסר שנים לפני כן, לא תפסו מקום בעל חשיבות ביצירה הספרותית היהודית שהשתמרה מאותה תקופה, ואין בידינו אלא

לשער מה הייתה עמדת ההנהגה לגביהם. ניתן לייחס עובדה זאת לאכזבה שפשטה בין היהודים בעקבות המהלך שכשל, שהובילה לניסיון למחיקת הפרשה העגומה מהתודעה ההיסטורית, על מנת שלא תוביל לייאוש מציפיות משיחיות לעתיד. ייתכן גם שההפך הוא הנכון, והניסיון לבנין בית המקדש הושכח לשם הדחיקת התקוות המשיחיות, ומניעת חיכוכים מסוכנים עם השלטונות. אך יש המשערים שמלכתחילה הנהגת העם לא ראתה את הכרזת יוליאנוס בעין יפה. מצד אחד הם היו חייבים להשתתף בשמחה הכללית, אך מאידך הדבר הוריד את קרנם. הנשיא לא התייחס למשפחת כהונה אלא לבית דוד המלך, ולאחר בנין בית המקדש תתפלג ההנהגה בינו ובין הכהן הגדול. גם ביטול המס שנגבה על ידי הנשיא עבור הקיסר, היה עלול לפגוע במעמד הנשיאות. אומנם באותה תקופה השלטונות ממילא הלכו וצמצמו את מעמד הנשיאות, עד לביטולו המוחלט, כך שלנשיא לא היה הרבה מה להפסיד. החכמים מצידם זכרו את המחלוקת העתיקה בין הצדוקים לפרושים שפלגה את העם בסוף ימי בית שני, שבחלקה נסובה סביב כללי העבודה במקדש. ולבסוף, ראה מפורחת של מצב הדברים בזירה המדינית הייתה עשויה להוביל להסתייגות מהיוזמה לבנין המקדש: יוליאנוס היה יחיד בדעתו האנטי-נוצרית בהנהגה הרומית. האופוזיציה הנוצרית הייתה גדולה ומשמעותית. תלות מוחלטת באדם יחיד הייתה מסוכנת לציבור היהודי, שכן לא היה ברור כלל שירושו ימשיך באותה דרך (ורשו אכן היה נוצרי וביטל את כל החלטותיו של יוליאנוס).

לחכמים הייתה גם דילמה אמונית. האם ייתכן שבית המקדש ייבנה על ידי מלך עובד אלילים, שאינו משיח בן דוד? עם זאת כנראה היו חכמים שנטו לומר שכן, דבר המוצא הד בבדרי האמורא רב אחא, שאמר: "זאת אומרת שבית המקדש עתיד להיבנות קודם למלכות בית דוד [3]. "דברי רב אחא באים כהמשך לדברי רבי אלעזר, המצדיק את הקמת הבית השני על ידי כורש מלך פרס, ודומה כי דברי רב אחא באים לרמז על ההיתר להקמת הבית גם על ידי יוליאנוס. ניתן אולי להסיק את דעת חכמים ממקרה דומה מעט שקרה בימי רבי יהושע בן חנניה בו "גזר" אדריינוס לבנות את בית המקדש. היהודים מהתפוצות החלו להיאסף בירושלים החל מסתיו 362 ועד אביב 363. קיימת עדות על הכנת כלי כסף כדי לעבד את אבני המזבח, משום שנאסר במפורש להניף עליהן ברזל. הקיסר, בשהותו בבבל, ערב המלחמה עם הפרסים (מרס 363) דיווח ליהודי האזור: "אני מקומם בכל המרץ את המקדש החדש לאל העליון". הפעולה הראשונה שבוצעה הייתה הרס יסודות מבנה על הר הבית. הנוצרים טענו שמדובר בהרס יסודות בית המקדש השני, אשר נוצרים נהגו להראות כשריד המוכיח את צדקת נבואת החורבן של ישו. אולם סביר יותר להניח שהיהודים הרסו את יסודות המקדש האילולי לכבוד אדריאנוס שניצב שם מימי איליה קפיטולינה.

עבודת הרס היסודות נמשכה עד ה' 27 במאי 363 ייתכן שאת אבן הפינה הניחו ב' 18 במאי, ל"ג בעומר של אותה שנה, כפי שמתבקש מחקר המקורות שעסקו בהפסקתו הפתאומית של בית המקדש עם בנייתו ברעידת אדמה. השערה זו הובילה להשערה אחרת, שתחילת הבנייה עקבה אחר תאריך הבנייה של בתי המקדש הראשונים, היות שגם בנייתם החלה בחדש אייר סופרים והיסטוריונים נוצרים מספרים כי אש ירדה מן השמים ושרפה את הפועלים, הם מספרים על רעידות אדמה כל לילה, על צלב ענק שנראה בשמיים ועוד. כל זאת כדי להוכיח שרצון האל היה להפסיק את הבנייה. דיווח אמין של איש צבא רומאי מספר על רעידת אדמה לילית שבעקבותיה ניצת חומר דליק (אולי גזים שהצטברו במחסן תת-קרקעי והתפוצצו כתוצאה מפליטתם בתוך הררי פסולת במקום אטום) וגרם לשריפה גדולה בשטח הר הבית. ייתכן גם שיד נוצרי הייתה בהצתה, שלא הייתה מידי שמיים, כמו מבנים הלניסטיים רבים שבנה יוליאנוס ושהוצתו. אך רעידת האדמה והשריפה לא היו הגורם היחיד להפסקת העבודות. שתי עדויות מתארות את החורבן כמתרחש עם תחילת הבנייה: משפינו את הריסות הבניין הקודם, הם חפרו באדמה ופינו את יסודותיו; נאמר כי למחרת, משחיו אמורים להניח את היסוד הראשון, התרחש רעש אדמה גדול, ובשל רעידת האדמה העזה הושלכו מעלה אבנים ממעמקים, ומהן נפצעו אותם

רבים חושבים בטעות ש"רציולניות" פירושה הכחשת קיומו של העל-טבעי, וחיפוש הסברים טבעיים בלבד לכל תופעה. אולם זוהי אינה רציולניות, אלא נטייה פסיכולוגית שבמרכזה ההיצמדות למוכר – התייחסות למציאות הנוכחית והמוכרת כאילו היא כל מה שקיים, ולא יתכן שישנו או שהיה בעבר משהו החורג ממנה. אם אנחנו לא ראינו ניסים, סימן שאין דבר כזה ניסים, ואף פעם לא היו ניסים... זה אינו ביטוי להיגיון, אלא לדעות קדומות ויוהרה. יש לבחון כל מקרה לגופו, תוך פתיחות למשכנת על המציאות שונה ממה שהיה נדמה לנו, ואם יש עדות רצינית ומשכנת על קיומם של אירועים על-טבעיים, הבחירה ההיגיונית היא לקבל אותה, לא להכריז בוודאות "אין דבר כזה!". האדם הרציולני הוא זה שפתוח לכל מסקנה, לא זה שמניח את המבוקש נגד ניסים, ושולל מראש מסקנות שאינן מתיישבות עם דעותיו הקדומות.

טענו שרציולני לתת אמון במסורת ולהתייחס אליה באופן בסיסי כנכונה, אך עם זאת ראוי לבחון אותה ולבדוק את אמינותה. לאחר הקדמות אלו נראה מדוע יש לתת אמון דווקא במסורת שאנו מעבירים.

3. אמינות המסורת היהודית
המסורת היהודית איננה מסורת רגילה. נוסף על עצם קיומה, ישנם עוד מספר שיקולים אשר מחזקים את אמינותה.

לא כל המסורות שוות. יש סיפורים שקל לשכנע אנשים להאמין בהם, גם אם הללו לא התרחשו באמת, ויש סיפורים שקשה מאד לגרום לאנשים לקבל אותם כאמיתיים אם אינם באמת כאלה. כאשר אנו רוצים לברר את אמינותה של מסורת כלשהי, עלינו לשאול את עצמנו את השאלה הבאה: עד כמה קל או קשה היה ליצור מסורת מזויפת כזו, אילו האירוע לא התרחש באמת? ככל שמדובר באירוע שקשה יותר

יהודים שעסקו בעבודה, כמוהם כמי שצפו במתרחש. הבתים והאכסדרות הציבוריות ליד מקום המקדש, אשר בהם בילו, מוטו לפתע; רבים נלכדו כך, כמה מותו לאלתר, אחרים נמצאו מתים למחצה ופגועי ידיים או רגליים, אחרים נפצעו בחלקי גוף אחרים. – **סוזומנוס**, היסטוריה כנסייתית, ספר ה' פרק כ"ב תחילה, כשרצו להניח את היסודות למקדש ביום ראשון לפני רעידת האדמה, היו רוחות חזקות וסערות, והתוצאה הייתה שהם לא יכלו להניח את יסודות המקדש באותו היום. באותו לילה ממש התחולל הרעש הגדול, וכולנו היינו בכנסיית המוודים [=המרטירים?], שקועים בתפילה. לאחר זאת יצאנו כולנו אל הר הזיתים, הניצב ממזרח לירושלים, משם הועלה אדונינו אל אביו רב התהילה... והם, ברצונם לחקות אותנו, רצו אל מקום ההתאספות הרגיל של כנישתם, ומצאו את דלתות הכנישת סגורות. הם השתוממו מאד על שאירע ועמדו סביב בדממה ופחד כשפתע נפתחו דלתות הכנישת מאליהן, ומתוך הבניין יצאה אש שלחכה את רובם, ורובם קרסו ומתו מול הבניין. הדלתות נגרו מאליהן, בעוד העיר כולה מתבוננת במתרחש... מאורע זה התרחש ביום שני בשעה השלישית, ומקצתו בשעה התשיעית בלילה. היה כאן אובדן חיים כביר. [היה זה] ב-19 באייר בשנת 674 לממלכת אלכסנדר הגדול. בשנה זו מת יוליאנוס עובד האלילים, והוא שהסית במיוחד את היהודים לבנות מחדש את המקדש, כיוון שרחש להם טובה על שצלבו את המשחית. איגרת קיריליוס מירושלים, מתוך ס' 6, 7, 1

וכותב **אמיאנוס מרקלינוס** ההיסטוריון הרומאי בן התקופה: "יוליאנוס) תכנן בהוצאה עצומה לבנות מחדש את בית המקדש בירושלים שהיה פעם מפואר, שלאחר מאבקים רבים עד מוות בזמן המצור של **אספסיאנוס** ואחר כך **טיטוס**, בקושי נכבש. הוא הפקיד את הביצוע המהיר של עבודה זו בידי **אליפיוס מאנטיוכיה** **אנ**, (שהיה פעם סגן הפריפקט של בריטניה. אבל למרות שאליפיוס זה דחף את העבודה במרץ, בעזרת מושל הפרובינקיה, כדורי אש מעוררי אימה פרצו החוצה ללא הפסק ליד יסודות המקדש, והפכו את המקום לבלתי נגיש לפועלים, שחלקם נשרפו למוות; ומאחר שברוך זו אינתי הטבע הדפו אותם בעקשנות, המיזם נעצר".

מקור היסטורי בלתי תלוי מצביע על כך שהייתה רעידת אדמה ב"ח באייר בשנת 363, דבר המצביע על האפשרות שאכן בית המקדש נהרס ברעידת אדמה].
לאחר כישלון בניית הבית השלישי והאכזבה שבצדו, נראה כי **רב אחא** עצמו התחרט על דעתו הקודמת וסבר כי מה שאירע הוא חרפה. הפיכת דעתו משתקפת ב**מדרש קהלת רבה**, שם כתוב: "ברוך שהעביר חרפתו של לוליאנוס" נראה כי "לוליאנוס" מופיע כאן במקום "יוליאנוס"

ב **26-27 ביוני 363** נהרג יוליאנוס בקרב בפרס, ובאוגוסט נודע הדבר בארץ. יורשו היה הקיסר **וביאנוס** שהיה נוצרי. כך בא הקץ לניסיון הקמת בית המקדש השלישי.

י"ח באייר - ככל הנראה, חורבן בית המקדש השלישי ברעידת אדמה הותיר חותם על מיתוסים במאות הבאות. רעידת אדמה מוזכרת במספר מקורות בהקשר של התאריך **י"ח באייר**, באירוע בעבר או כאירוע בעתיד. תאריך זה הפך **לצום יהושע**, לזכר **יהושע בן נון**. במקור היה צום יהושע בתאריך אחר, והוא הוסט לתאריך של רעידת האדמה. מלבד התאריך, קיימת עדות **מהמאה ה-14** המזהה את קברו של יהושע בהר מירון, לימים מוקד העלייה לרגל בל"ג בעומר. **הר מירון** זוהה באותה תקופה כמי מרום, אתר הלחימה של יהושע במלכי הצפון. בנוסף, ייתכן ש**חצור**, אותה החריב יהושע, זוהתה עם מירון והייתה בעלת משמעות סמלית רבה.

מספר האגדה

מדרש ילקוט שמעוני, במדבר, רמז תשלומדרש ילקוט שמעוני, משלי, רמז תקמנו.
אמר רבתינו: שני דיקולוגין היו עומדים לפני אדריגוס, אחד מהם היה מלמד על הדבור שהוא יפה, ואחד מלמד על השתיקה שהיא יפה. אמר לו האחד: מרי, אין טוב מן הדבור בעולם, אלו לא הדבור היאך היה הפלות מתקלסות, והיאך היה משא ומתן בעולם, והיאך היו הספינות פורשות בים? אמר המלך לאותו שהיה מלמד על השתיקה שהיא יפה: היאך אתה

לגרום לאנשים להאמין בו, כך גדלה הסבירות שהמסורת לגביו אכן נכונה.

כפי שנראה כעת, למסורת היהודית ישנם מספר מאפיינים המחזקים את אמיתותה, בכך שהם ממחישים עד כמה קשה "להשתיל" סיפור מזויף שכזה בזיכרון הלאומי של עם ישראל:

1. האירוע אותו מתארת המסורת הוא אירוע לאומי מכונן.
2. אותו אירוע התרחש לפני מוניס רבים.
3. המסורת מעידה על קשר ישיר בין האנשים המאמינים בה כיום לבין אלה שהיו עדים לאירוע.
4. האירוע המדובר חריג על רקע אותה התקופה.

3.1 אירוע לאומי מכונן

קל מאוד להמציא סיפורים על אירועים זניחים ואזוטריים כלשהם, כמו מסעו של גיבור מסוים לארץ רחוקה או מלחמתו עם מפלצת כלשהי. השומעים עשויים להשתכנע להאמין בסיפור, גם אם אינו נכון, משום שאין הוא עומד בסתירה לידע או למסורת קודמת שלהם. לכן סיפורים כאלה אינם נחשבים למסורת אמינה. לעומת זאת, קשה מאד לשכנע עם שלם בסיפור על אירוע לאומי מכונן שקרה כביכול לאבותיהם, אם אותו אירוע לא התרחש בפועל. אם מספרים לאנשים על אירועים מכוננים שאבות-אבותיהם היו עדים להם כביכול, הרי שבמידה ואירועים אלה לא התרחשו באמת, יתקשו כולם לקבל את הסיפור: אם זה קרה, איך זה שלא שמענו על זה קודם? אפשר לשכנע אנשים בכך שפלוני פגש את האל במדבר, או אלמוני הרג דרקון ביער, אבל הרבה יותר קשה יהיה לשכנע אותם שאותו אל או דרקון החריב את עיר הבירה שלהם והרג מיליונים מבני עמם לפני כמה מאות שנים, אם לא שמעו על כך קודם מאבותיהם. לכן, אם אנו מוצאים עם שמאמין במסורת על אירוע מסוג זה, סביר להניח שהאירוע אכן התרחש. זה בדיוק מה שטוענת המסורת היהודית. יציאת מצרים ומעמד הר סיני אינם סתם סיפור על העבר; אלה האירועים המכוננים של עם ישראל אשר מוזכרים בעשרות מקורות במקרא כידוע, אזכורים ליציאת מצרים ומצאים לאורך המקרא כולו (ראו בהרחבה: מנחם זהרי, יציאת מצרים: דמותה ומקומה בכתבי המקרא, כרמל, תשס"ח), אולם, אנשים אינם מודעים לעובדה שלמרות החשיבות העצומה שנותן המקרא **דווקא** ליציאת מצרים, ניתן למצוא לאורכו אף התייחסות רבות למעמד האדיר בהר סיני: לדוגמה, בספר מלכים ובספר דברי הימים כתב: "אין בארון רק שני תלחות אֲשֶׁר-נָתַן מֶשֶׁה בְּהַרְבֵּי אֶשׁ בְּרַת יְהוָה עִם-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם (מלכים א ח ט, דברי הימים ב ה); כך למשל גם בספר יחזקאל (כ, ט-יא) נאמר: "אֲשֶׁר נִודַעְתִּי אֲלֵיהֶם לְעִינֵיהֶם לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. וְאֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶבְאֵם אֶל הַמְּדִבָּר. וְאֶתְּן לָהֶם אֶת הַקּוֹתִי וְאֶת מִשְׁפְּטֵי הַדֹּעֲתִי אוֹתָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאֱדָם וְחִי בָהֶם"; וכן במלאכי: "זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותם **בחרב** על כל ישראל חקים ומשפטים" (מלאכי ג כב); גם בנחמיה (ט, יג) נאמר: "וְעַל הַר סִינִי יִרְדֹּף וַיְבָרַע עִמָּהֶם מִשְׁפָּטִים וַתִּתֵּן לָהֶם מִשְׁפָּטִים וְיָשִׁיר וְתוֹרוֹת אֶמֶת חֻקִּים וּמִצְוֹת טוֹבִים";

זאת ועוד, אף זכרונות ממראות המעמד עצמו פזורים לכל אורכו של המקרא. התורה, בפרשת וזאת הברכה אומרת בהקשר למעמד הר סיני וניסי המדבר בדרך: "הי' מסיני בא וזרח משעיר למו, הופיע מהר פארן ואתה מרבבות קודש". תזכורת לניסים אלו, נמצאת בכל רחבי התנ"ך: "הי' בצאתך משעיר, בצעדך משדה אדום, ארץ רעשה, גם שמים נטפו, גם עבים נטפו מים. הרים נזלו מפני ה', זה סיני, מפני ה' אלהי ישראל (שופ' ה', ד-ה); וכן: "... לו קרעת שמים, ירדת – מפניך הרים נזלו – להודיע שמך לצריך מפניך גוים ירגוז. בעשותך נוראות לא נקה, ירדת – מפניך הרים נזלו" (יש' ס"ג, יט-ס"ד); ב; "אלהים בצאתך לפני עמך בצעדך בשימון סלה, ארץ רעשה אף שמים נטפו מפני אלהים זה סיני מפני אלהים אלהי ישראל" (תהי' ס"ח, ח); **רָבַב אֲלֵהֶם רַבְתִּים אֲלֵפֵי שָׁמַיִם אֲדֹנָי יְיָם סִינֵי בְקֹדֶשׁ**:

אזכורים רבים אחרים במקרא המעלים זכרונות ממעמד ההוא בעוד הם משתמשים בכינוי הנרדף "תימן" (כלומר "הדרום"): "אלוה מתימן יבוא וקדוש מהר פארן סלה" (חב' ג, ג-ג); "יסע קדים בשמים וינהג בעזו תימן" (תהלים, ע"ח, כו); אף השופרות שמתוארים במעמד הר סיני נזכרים בהקשר זה: "הי' עליהם יראה ויצא כבדק חצו ואדני יהוה בשופר יתקע והלך בסערות תימן."

במקומות אחרים במקרא, ישנן מקבילות טקסטואליות המוכיחות כי ברקע הדברים עומד סיפור מעמד הר סיני עצמו. לדוגמה, בפרשת ההתגלות לאלהו בחורב נאמר: **וַיָּקָם וַיֵּאכַל וַיִּשְׂתַּבַּח וַיִּלְלַךְ בְּלִחָה הָאֲכִילָה הִיא אֶרְצֵי יוֹם וְאֶרְצֵי לַיְלָה עַד תָּר הָאֲלֵהֶם חָרַב**. מאחורי הכתוב "בכוח האכילה היא" "ארבעים יום וארבעים לילה" עומדים דברי משה במעמד ההתגלות אודות "בעלתי ההרה". ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי". גם התייחסויות מרוממות לעשרת הדברות עצמן פזורות לאורכו של המקרא: "יואכזי יהוה אלהיך מארץ מצרים ואלהים זולתי לא תדע", "לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר, אנכי יהוה אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו". ניתן למצוא אף אזכורים לחטא העגל בחורב: "עֲשֹׂה-עֵגֶל בְּחָרֵב; וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ, לְמִשְׁכַּח" (ראו גם ירמיהו ל ל-לב בהקשרי חקיקת עשרת הדברות). בתיאורי מלכות אסא שבמקרא ישנו אפילו אזכור לחגיגת אירוע בחודש השלישי שמטרתו היתה לשחזר את המעמד עצמו: "ויקבצו ירושלם בחדש השלישי

למד על השתיקה?

מיד בא לְדַבֵּר. עֲמַד חֲבָרו וְסָטְרוּ עַל פִּי.

אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ: לָמָּה סָטְרַתְּ אוֹתוֹ?

אָמַר לוֹ: מְרִי, אֲנִי מְשַׁלֵּי עַל שְׁלֵי לַמַּדְתִּי, מִן הַדְּבוּר עַל הַדְּבוּר, וְזֶה בָּא לְלַמֵּד מְשַׁלֵּי עַל שְׁלֵוֹ – מְשַׁלֵּוֹ עַל שְׁלֵוֹ לְלַמֵּד!

פיוט

פותח את שירת הבקשות של יהודי מרוקו בשבת בראשית, חיברו המקובל ר' שמעון בן לביא (מחברו של הפיוט "בר יוחאי"), והוא חורז רבות ביין ובעין. היין, עליו מקדשים את השבת לשם קיום הדיבר הנזכר בספר שמות "זכור את יום השבת לקדשו", חותם כל בית בפיוט, אך הוא מופיע בטורים נוספים בו, כחלק מתיאורי מנעמי השבת הגשמיים ומתיקותה.

העין, בה מסתיימים חלק מטורי הפיוט, מייצגת את האבר הרגיש, הפגיע והיקר לאדם, אותו הוא מבקש לנצור היטב, ובכך היא מסמלת את היחס האינטימי כלפי השבת, כמי שיש לשומרה היטב. היא מתקשרת יותר לנוסח הדיבר הנזכר בספר דברים "שמור את יום השבת לקדשו". אף העין ומאורה מבטאים בפיוט את העונג, אך עונג זה הוא רוחני יותר. לעתים נשואת העין בפיוט את משמעה המימי - המעיין, שעליו יצמחו וממימו ישגשגו שומרי השבת.

הקשר בין עין ויין קיים ברובד נוסף - יין הוא בגימטריה עין (=70) וכך גם המלה "סוד", ואמרו חז"ל (עירובין סה, ע"א): "אמר רבי חייא, כל המתיישב ביין - יש בו דעת שבעים זקנים. יין ניתן בשבעים אותיות, וסוד ניתן בשבעים אותיות, נכנס יין יצא סוד...". פפרשתנו פותחת במצוות שמטיה על 'כללותיה ופרטיה ודקדוקיה'. טעמים רבים ניתנו למצווה זו, מהם מתוך הכתובים עצמם ומהם המשתמעים מבין השיטין ומק פלי הפסוקים. יש שהדגישו את היסוד הסוציאלי של השוויוניות ושל ההזדמנות להתחלה מחודשת למי שנחלש, ויש שהדגישו את יסוד האמונה בבורא עולם שהכול שלו. אחרים ראו בשנת השמיטה שנה של לימוד תורה ושאיפה לשלמות בתורה ובמידות. המדרש (ויקרא ר' ויקרא א, א) הדגיש את ההקרבה הגדולה שיש בקיום מצוות השמיטה וראה בשומרי השמיטה "גברי כח עשי דָּבָרו" (תה"ק קג ו): בנוהג שבעולם אדם עושה מצוה ליום אחד, לשבת אחת, לחודש אחד או שמא לשאר ימות השנה? ודין חאמי חקליה ביירא וכרמיה ביירא ויהיב אנונה - ושתיק! (זוה רואה שדהו בור וכרמו בור והוא משלם עליהם מסים ושותק - יש לך גיבור גדול מזה (מרתקת בעיקר הגישה הקושרת את ענייני השמיטה לשבת, הן מצד המספר "שבע" הן מצד שבייתה ממלאכה ומנוחה. גם שיתוף כל אנשי המשפחה והנספחים אליה משותף לשבת ולשמיטה. ומעל לכול - השבת וגם השמיטה הן עדות על חידוש העולם. קשר זה בין שבת לשמיטה מתחזק בעזרת החזרה התכופה על השורש ש'בית' שבע פעמים! בפרשת השמיטה.

הברקה נפלאה של הרב שמחה אסף מספקת תשובה מקורית לשאלה הידועה "מה עניין שמיטה אצל הר סיני?", ומוסיפה עומק לקשר בין שבת לשמיטה, ואלה דבריו: "אולם גם מה שבראש הפרשה כתוב: 'וַיִּדְבָר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי', מה שאין כן ביתר המצוות... יש לבאר בזה כי רצה הכתוב להדגיש שחשיבות השביעית דומה לחשיבות השבת, ראו נ' ליבוץ, עיונים בספר ויקרא, ירושלים תשמ"ג, עמ' 104 וגם עליה הוזכרו בניני: ולא רק כלליה, אלא גם דקדוקיה נאמרו מסיני. דבר זה עשוי להילמד גם מרעיון של ריה"ל, הקושר את מצוות השבת למעמד הר סיני הכוזרי ג, מלבד החיבור בין שבת למעשה בראשית כדיברות הראשונים והחיבור בינה ובין יציאת מצרים כדיברות האחרונים. הזיקה שבין הבריאה והשבת לשמיטה אפשר שנתנה השראה לחכמי הקבלה שפיתחו את תורת השמיטות ואת ייחודה של כל שמיטה העומדת בסימן הספירה האלוקית המיוחדת לה. ועל כולם משפיעה השבת המייצגת את ספירת יסוד ואת ספירת מלכות. קישורים אלה שבין שבת לשמיטה ורעיונות הקבלה ותורת החן בענייני השבת משתקפים היטב בפיוט השבת שלפנינו, לרי' שמעון לביא ספרד, סוף המאה הטי"ו - טריפולי, המאה הטי"ו. מחבר הספר 'כתם פז' על הזוהר'. עם הגירוש הגיע לצפון אפריקה ובשנת ש"ט 1549 עבר בטריפולי בדרכו לארץ-ישראל, אך משראה שזוקקים לו ולתורתו נשתקע: בעיר והגדיל תורה והאדירה. הוא היה מקובל ואיש הלכה ומשורר חשוב. ידוע ומפורסם שירו 'בר יוחאי נמשחת אשירי' השר שבחיו של גיבור הזוהר'.

שִׁבְתִּי קֶאֱשׁוּן
תְּשִׁמְרוּ וְזָכְרוּ
בַת עַיִן
עַל עַיִן

לשנת חמש עשרה למלכות אסא, ויזבחו ליהוה ביום ההוא מן השלל... ויבאו בברית לדרוש את יהוה אלהי אבותיהם בכל לבבם ובכל נפשם... וישבעו ליהוה בקול גדול ובתרועה ובחצצרות ובשופרות."

. תארו לעצמכם שמישהו היה מגיע היום ומספר סיפור לפניו מדינת ישראל קמה לאחר שבני ישראל היו משועבדים באמריקה, בן גוריון הביא על האמריקאים עשר מכות, ולאחר מכן קרע את האוקיינוס והוביל את עם ישראל לארץ ישראל, שם התגלה להם הרצל מן השמיים בקולות וברקים ונתן להם את חוקת המדינה. כנראה שאף אחד לא היה מאמין לסיפור כזה, מהסיבה הפשוטה שאילו הוא היה נכון כבר היינו שומעים עליו קודם. לא מדובר בסיפור המתרחש בימי בראשית אלא בסיפור המתרחש בתוך ההיסטוריה. אין סיבה אם כן לחשוב שקל יהיה למכור סיפור מפוברק שכזה לבני ישראל בעבר; אם קיימת מסורת על יציאת מצרים ומעמד הר סיני, זוהי ראייה לכך שאותם אירועים אכן התרחשו.

3.2 אירוע המוני ומתמשך

קל להמציא סיפורים שמתארים ניסים או התגלויות שהתרחשו לפני אדם בודד או קבוצה קטנה. אם אדם כריזמטי, או קבוצת חסידי, באים ומספרים על התגלות וניסים שהיו עדים להם - הם יכולים לשכנע את שאר העם להאמין להם, שהרי מי יכול להכחיש את דבריהם? לכן גם מסורות כאלה אינן אמינות, שכן ניתן לבדות אותן בקלות. שנית, אפילו אם האירוע המדובר אכן התרחש, יתכן שלא מדובר בנס אלא באחיות עיניים, הזיה וכדומה.

המסורת היהודית לעומת זאת מתארת אירועים שהתרחשו לפני עם ישראל כולו, שש מאות אלף גברים מלבד נשים וילדים. כפי שראינו לעיל, קשה מאד לשכנע עם שלם שאירועים כאלה התרחשו, אלמלא היה שומע עליהם מאבותיו. כמו כן, אופיייה ההמוני והממושך של ההתגלות שולל את האפשרות שמדובר באשליה או הטעיה: קל לתעתע בבודדים, קשה להטעות עם שלם, ובוודאי שלא ניתן לעשות זאת לאורך זמן ממושך ובצורה שמתארת התורה. משה רבנו לא עשה "הקוס פוקוס" לפני בני ישראל, והרשים אותם ב"קסמים", כמו שעשו מייסדי דתות אחרות. הוא הביא סדרת מכות שהכריעה מעצמה אדירה כמו מצרים, על גדולי החרטומים והמכשפים שבה; אותם ניסים כללו דברים כמו מכת בכורות וקריעת ים סוף, שגם כיום עם הטכנולוגיה המתקדמת ביותר לא ניתן לבצע אותם, ובוודאי שאין הם יכולים להיות אחיות עיניים. ברור גם שלא ניתן להאכיל עם שלם במדבר במשך ארבעים שנה באמצעות אשליות ותעתועים.

הטענה כאן היא אפוא כפולה: ראשית, האירועים המתוארים בתורה התרחשו באמת, כי אלמלא כן כנראה לא היו מאמינים בני ישראל לסיפורים על אירועים המוניים כאלה שהיו אמורים לשמוע עליהם מאבותיהם. שנית, אותם אירועים לא היו אשליות או אחיות עיניים, שכן לא סביר כי ניתן להטעות עם שלם בצורה כזו למשך זמן ממושך כל כך.

3.3 קשר ישיר בין הדורות

ישנם סיפורים שמתארים אירועים שהתרחשו כביכול לפני קהל גדול, אבל אין קשר ישיר בינו לבין הדורות הנוכחיים. לדוגמה, מסורת המספרת על התגלות של האל לפני צבא גדול במלחמה כלשהי לפני אלפי שנים או בזמן מעורפל בראשית ההיסטוריה; אם הדור הנוכחי אינם צאצאיהם הישירים של אותם היילים, קל יהיה לשכנע אותם בסיפור כזה, גם אם לא התרחש במציאות - משום שהם לא ציפו לשמוע עליו מאבותיהם. לכן גם מסורת כזו אינה אמינה במיוחד.

לא בכדי, סיפורי אגדות רבים בעת העתיקה התרחשו ב"תקופה המיתית", כלומר אי שם בזמן בריאת העולם, או בזמן ובמיקום לא מוגדר. הבדל רב יש בין אגדה המתרחשת בראשית ההיסטוריה לסיפור המתרחש בזמן מוגדר. סיפור המתרחש בזמן המיתי הוא סיפור שלא בהכרח צפוי להשאיר זיכרון היסטורי. כאשר מגיע סיפור מסגנון זה הרבה יותר קל לקבל אותו משום שהוא מתרחש בתקופה עתיקה ומסתורית ממנה לא נשמר מידע מדויק.

המסורת היהודית לעומת זאת טוענת שאנו כולנו, כל עם ישראל, הננו צאצאים ישירים של בני ישראל שיצאו ממצרים ועמדו לפני הר סיני. לאורך כל ההיסטוריה היהודית המוכרת. כל יהודי בכל תפוצות תבל שמע מאבותיו את הסיפור אותו קיבלו מאבותיהם, והללו מאבותיהם לפניהם, לפני "עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלוהינו משם". לא מדובר על סתם אירוע, או אפילו על אירוע המוני שקרה לאנשים לא מוכרים, אלא לאירוע שקרה לאבות-אבותינו ועבר מהם במסורת

מופת וְאוֹת לָנוּ בְרִית
הִקְפּוּ בְּלִי יִכְרִית
לַעֲגוּ מִכְּבֹד מִבְּלִי
כִּי יוֹם מִנּוּחָה לִי
וַיִּבְרְכוּ וַיִּקְדְּשׁוּ
יָנַעַם צוּף דְּבָשׁוֹ
נָחַל עֲדָנִים יִנְחֻלוּ
פֹרְת וַיִּשְׁתְּלוּ
בְּרוֹ זוּג לְאֲמִי נִסְמָן
לִכְבוֹ אֲכָלוּ מִשְׁמָן
לִכְבוֹ חֲכָם לֵב יִסְעַד
כִּי כֵן יִבְרַךְ עַד
בְּטַח בְּשָׂרוֹ יִשְׁכֵן
כִּי כֵן יְהִי נִכְוֹן
לֹא יִבְלֶה גְּאֻלָּה וְדָרוֹר
לֹא רָאֲתָהּ לוֹ אוֹר
אֲהֲלִי חֲדָרָיו אֶעֱלֶה
אֲלִי וַיַּעֲרֹף לִי
חֲזָקוֹ וְאֲמַצּוֹ נוֹצְרִי
שִׁבְתָּ יְבוּא עֲזָרִי
וּבְסוֹד שְׁמַטַּת אֲחֵרִית
סוֹד יָיִן
נָגַע וַפְּגַע וַחֲלִי
אוֹר עֵינַי
נֶפֶשׁ יִתְרָה לְבָשׁוֹ
מִיָּיִן
אֲנִישֵׁי בְרִיתוֹ יַעֲלוּ
עַל עֵינַי
צָנָה אֲלֵהֶם נֶאֱמָן
עִם יָיִן
שֶׁלֶשׁ סְעוּדוֹת בֶּל יִמְעַד
טוֹב עֵינַי
נוֹחַ לְנַפְשׁוֹ יִכּוֹן
אֵל יָיִן
יִזְכֶּה וַיָּשׁוּב אֶל צָרוֹר
כֵּל עֵינַי
שֶׁבַע שְׁמֹחוֹת יִזְלִי
חֵם יָיִן
חֲזָקוֹ וְאֲמַצּוֹ נוֹצְרִי
מִאֲיָן

מתוך פניני הלכה הרב אליעזר מלמד שליט"א
שבוע שעבר: ח – פירות שנשמרו ופירות שגודלו בעבודה אסורה
השבוע: ט – גויים בפירות שביעית

אף שהפירות הם הפקר גמור ומותר לגויים לקטוף מהם, לכתחילה כאשר יש יהודים שרוצים לאכול את כל הפירות, נכון למנוע את הגויים מלקטוף אותם, שמא לא יזהרו בקדושתם ויפסידו, ושמא יסחרו בהם, ושמא יקטפו מהם יותר מתצרוכת ביתם. בנוסף לכך, מצאנו בתורה שיעקר מגמת הפירות כדי שיאכלו מהם "אֲבִלְנֵי עֶמְקָי" (שמות כב, יא), ואין ראוי שאנשים שאינם שותפים במצווה, שאם היה בידם שדה לא היו צריכים להפקירה, יבואו ליהנות מפירות השמיטה. ובעיירות שליד הגבול היו מקפידים יותר, והיו מעמידים שומרים כדי למנוע מהגויים לבוא ולבזוז את פירות השביעית (תוספתא ד, ד; רמב"ם ד, ט). לאחר שהפירות נקטפו והם ביד ישראל, קבעו חכמים איסור, שלא לתת מהם לגוי. שהואיל והם ביד ישראל חלה עליו חובה לשמור על קדושת ייעודם, שנועדו לאכילת ישראל, ונתינתם לגוי נחשבת כהפסד. אבל מותר לישראל להאכיל פירות שביעית לאורח או שכיר גוי שסמוך על שולחנו, שאכילתו נחשבת כחלק מאכילת ישראל (תוספתא ה, כא; רמב"ם ה, יג; מהר"י קורקוס). כידוע, ישנה אפשרות 'למכור' פירות שביעית במסגרת 'אוצר בית דין', שאז התשלום הוא עבור העבודה ולא עבור הפירות. ואם גוי הגיע לחנות ש'מוכרת' פירות שביעית של 'אוצר בית דין' וביקש לקנות ממנה, אם החנות נראית כמיועדת לכל, כיוון שאם לא ימכור לגוי – ייעלב, מותר למכור לו כדי למנוע איבה. אבל אם זו מכירה פרטית, כיוון שאין סיבה שיעלב, אין למכור לו. מצוות ההשמטה מחייבת להפקיר את הפירות לכל, כולל גויים (ירושלמי פאה ו, א). אמנם בתוספתא שביעית ד, ז, אמרו: "עייירות ארץ ישראל הסמוכות לספר מושיבין עליהן שומר כדי שלא יפוצו גויים ויבזוזו פירות שביעית", וכ"כ רמב"ם ד, ל. והרדב"ז שם נטה לומר, שאף שאין מונעים מעניי גויים לקבל יחד עם עניי ישראל מתנות עניים, מפני דרכי שלום (גיטין נט, ב), נכון למנוע מהם ללקוט מפירות שביעית מפני שיש בהם קדושה. אמנם נראה שכל זה לכתחילה, אבל מצד הדין חלים יכולים לקטוף, שכן מן התורה הפירות מופקרים לכל. אבל אם יש חשש שיבואו גויים ויבזוזו הרבה פירות, הורו חכמים שחייבים למנוע זאת מהם, מפני שהפירות נועדו לתצרוכת ביתית של ישראל ולא כדי שיבואו גויים לבזוז הכל לעצמם. עוד נראה, שאם ממילא אין יהודים שרוצים לאכול את הפירות, ברור שעדיף שגויים הגונים יקטפום ויאכלום, ובתנאי שלא יסחרו בהם. לאחר שישאל כבר קטף את הפירות, קבעו חכמים שאסור לתת מהם לגוי וכמובן שאסור לתת מהם לבהמה (תוספתא ה, כ-כא). ובאור מהר"י קורקוס ומהר"ט (א, מ), שהואיל ונועדו לאכילת ישראל, נתינתם למטרה אחרת נחשבת עבור ישראל כהפסד. ע"כ. והאיסור מדברי חכמים. ואף שאמרו חכמים (תורת כהנים בהר א, ז): "לְקַם לְאֶקְלָה – ולא לאחרים", לדעת פאת השולחן ומרן הרב קוק, הפירוש שדיני השמיטה חלים על פירות שגדלו בקרקע של ישראל ולא של גויים (שבה"א קונ"א כ). ויש מפרשים שזו אסמכתא (הו"א יג, כו). אבל כאשר הגוי הוא אורח או שכיר אצל ישראל, לדעת רובם המכריע של הפוסקים מותר לתת לו לאכול מפירות שביעית (חסדי דוד שם; פאת השולחן כד, ס"ק נח; שבה"א ה, יג). ולערוה"ש כד, ד, אין כלל

ישירה אלינו. זהו בדיוק סוג הסיפור שקשה מאד לשכנע בו עם שלם אם לא התרחש במציאות, שכן מי יאמין לסיפור שהיה אמור להגיע אליו במסורת מאבותיו, אם לא שמע עליו מעולם קודם? בנוסף, סיפור יציאת מצרים אף טוען לאירוע שהתרחש בתוך ההיסטוריה הממשית של עם ישראל. הניסיון מלמד כי עמים שימרו את ההיסטוריה שלהם בדרך כלל. מי שהיה מנסה לשכנע עם שלם בקיומו של מאורע היסטורי מפוברק, היה נדרש לא רק לשכנע אותם בעצם קיומו של המאורע, אלא גם להחליף את ההיסטוריה המוכרת לעם באותו הזמן. אילו מדובר היה בסיפור מפוברק, היה העם כנראה מסרב לקבל אותו, או לפחות היו נשארות מסורות מנוגדות המתארות את הסיפור המקורי. העובדה שסיפור יציאת מצרים מוסכם ללא עוררין על כל עם ישראל מעידה על אמינותו.

יציאת מצרים אינה מתוארת רק בתורה עצמה, אלא נזכרת פעמים רבות בספרים שונים לכל אורך התנ"ך, מיהושע ושופטים ועד עזרא ונחמיה. בשום מקום בתנ"ך או מחוצה לו לא מופיעה מסורת שונה לגבי מקורו ותולדותיו של עם ישראל! אילו מדובר היה בהמצאה מאוחרת, ניתן היה לצפות לכך שמסורות אחרות ישתמרו היכן שהוא, ושנמצא גרסאות סותרות על ההיסטוריה היהודית. בפועל, כאמור, אין כאלה. יתרה מזאת, בספרי הנביאים פונים הנביאים אל העם ומזכירים לו כיצד ה' הוציא ממצרים וטיפל בו טיפול מסור. הם לא מנסים לשכנע את העם שזה קרה, אלא פשוט מזכירים עובדות מפורסמות הידועות לכל. על כן אין הסיפור הזה נחלת אליטה רוחנית, אלא זיכרון קבוצתי משותף של כל שכבות העם. זאת ועוד, גם ראשוני ההיסטוריונים מאומות העולם, היוונים והרומאים, כאשר הם כותבים על היהודים, מתארים את יציאת מצרים כאירוע היסטורי (אם כי צובעים אותה בצבעים אנטישמיים). לאותם היסטוריונים היתה גישה למסמכים היסטוריים רבים שאינם בידינו כיום, כמו אלה שנשמרו בספריה הגדולה של אלכסנדריה, שהכילה מאות אלפי ספרים. אילו היו מוצאים שם תיעוד שונה של תולדות עם ישראל, ממקור מצרי או אחר, היו בוודאי מציינים אותו. מכך שגם אצלם לא מופיעה גרסה שונה לאירועים, אפשר להסיק שהמסורת של עם ישראל היתה מקובלת גם על שאר עמי האזור, ונחשבה בעיני כולם לחלק מההיסטוריה.

ראינו אם כן שהמסורת היהודית מתארת אירועים שקשה לראות איך אפשר לשכנע בהם עם שלם, אילו לא קרו בפועל. בנוסף לכך היא בעלת אופי היסטורי מובהק, ומפרטת בדיוק את התאריכים בהם אירעו האירועים, המיקום המדויק שלהם, שמות האנשים שנכחו בהם, לא מספרם וגיליהם וכן הלאה. **אלה הם מאפיינים של תיעוד היסטורי**, לא של אגדת עם או מיתוס. לעומת זאת, רובן המוחלט של המסורות המצויות אצל עמים אחרים, אינן כוללות את המאפיינים הללו. סיפורי המיתולוגיה הקדומים מתארים ברובם אירועים אזוריים, כאלה שלא ידוע מי היה עד להם, אם בכלל, ואין קשר רציף בין המאמינים המאזרחים לבין העדים המקוריים. סיפורי הנצרות והאיסלם על הניסים שחוללו ישו ומוחמד, מתארים ברובם אירועים שהתרחשו לפני קבוצה קטנה של אנשים, וגם אלה מהם שנעשו לפני קהל גדול – הרי שאותו קהל הוא בלתי מזוהה ואין קשר ישיר בינו לבין הנוצרים או המוסלמים בני זמננו. אין היום נוצרים שבידיהם מסורת שעברה מאב לבן, לפיה אבות אבותיהם נכחו בזמן שישו הלך על המים או חילק לחם ודגים. אירועים אלה גם לא נמשכו זמן רב ולא היו בעלי השפעה נרחבת כמו האירועים המתארים בתורה, אלא כללו רק "ניס" מקומי קצר. מן הראוי לציין ששתי הדתות הללו מקבלות את המסורת היהודית על יציאת מצרים ומעמד הר סיני, אלא שהן טוענות שמאוחר יותר הגיע האיש שלהם והביא איתו גרסה מעודכנת של דבר ה'. אילו היו יכולות לשכנע את מאמיניהם שישו או מוחמד חוללו התגלות המונית שאינה נופלת מזו של מעמד הר סיני, בוודאי היו עושות זאת. העובדה שדתות אלו לא ניסו לספר סיפורים כאלה מעידה על כך שברור היה להן שאיש

אלו יאמינן בכך. (במאמר מוסגר יש לציין שאין סיבה לשלול על הסף כל מסורת על התגלות אצל עמים אחרים. בהחלט יתכן שגם עמים אחרים ראו ניסים והתגלות אצל אנשים שאינם מישראל, כמו הגר שפחת שרי, אבימלך מלך פלשתים, לבן הארמי, בלעם בן בעור, ורעיו של איוב. ישנם גם מדרשים המדברים על כך שה' התגלה לעמים אחרים ושאל אותם אם הם רוצים לקבל את התורה. לכן, אם נמצא עם שיש לו מסורת אמינה בעלת מאפיינים דומים לאלו של זו היהודית, נוכל לקבל את המסורת

שלו ולראות בה סוג של גילוי אלוהי אמיתי המחייב את אותו עם. בפועל אמנם ספק גדול אם יש עוד עם בעל מסורת חזקה שכזו.

4. חריגותה של המסורת היהודית

עדיין יכול לבוא המתנגד ולומר, שאפשר לחשוב על תרחישים בהם המסורת התפתחה או הופיעה בדרך כלשהי בעם ישראל, גם אם האירוע עצמו לא התרחש. כמו שכבר הסברנו הסתמכות על מסורת הינה ברירת המחדל ההגיונית והרציונאלית יותר. טיעוני "אם" ו"אולי" מבלי לספק שום הוכחה אפשר להעלות על הכל ואין לדבר סוף. אבל בנוסף, חריגותה של המסורת הזו לעומת המסורות של עמים אחרים, בהחלט אומרת דרשני. אילו מסורות על התגלות המונית מעין זו יכולות להתפתח באופן טבעי מבלי שתהיה מאחוריהן התגלות על-טבעית אמיתית – מדוע כה קשה למצוא מסורת דומה אצל עמים אחרים? הרי ישנם אינספור סיפורים על התגלויות בפני יחידים, ניסים כאלה ואחרים, מיתוסים מכוננים ואגדות למיניהם. למה אין עוד עם שהתפתח או הושלל אצלו סיפור מכוון לפיו אבות-אבותיו היו כולם עדים למעמד בו התגלה אליהם האל, הנהיג אותם לאורך תקופה ממושכת בניסים גלויים, ונתן להם תורה? אם סיפור זה הומצא על ידי הכוהנים או המלכים של עם ישראל בתקופה מאוחרת כלשהי, משיקולים כאלה ואחרים – מדוע הכוהנים והמלכים של עמים אחרים לא המציאו סיפורים דומים, ושכנעו את בני עמם להאמין בהם? התורה עצמה עומדת על ייחודה של ההתגלות זו:

"כִּי שָׁאֵל נָא לְיָמִים רַאשֵׁינִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמַן הָיוּ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם עַל הָאָרֶץ וּלְמַקְצָה הַשָּׁמַיִם וְעַד קִצְהַ הַשָּׁמַיִם הִנְהִיחַ כְּדָבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה או הַנְּשָׁמַע כְּמָהוּ. הַשָּׁמַע עִם קוֹל אֱלֹהִים מִדְּבַר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ כְּאֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ אֶתֶּה וַיְחִי. או הַנְּשָׁא אֱלֹהִים לְבֹא לְקַחַת לּוֹ גוֹי מִקְרֵב גוֹי בְּמִסַּת בָּאֵת וּבְמִוִּפְתֵּי וּבְמִלְחָמָה וּבְיַד חֲזָקָה וּבְזֵרוּעַ נְטוּיָה וּבְמִוִּרְאִים גְּדֹלִים כָּלֵל אֲשֶׁר עָשָׂה לְכֶם ה' אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ" (דברים ד, לב-לד)

כל הסבר טבעי שיינתן לקיומה של המסורת היהודית, יצטרך להשיב על השאלה מדוע אם כן היא חריגה כל כך. אירועים טבעיים ותהליכים טבעיים נוטים לחזור על עצמם. אם אנתנו מוצאים אירוע חריג וחד פעמי, הדבר מחזק את הטענה שמה שעומד מאחוריו הוא לא נסיבות טבעיות אלא על-טבעיות, כפי שאכן טוענת המסורת. יש לציין שגם אם מיישהו עדיין סבור שניתן תאורטית לשכנע עם שלם במסורת היסטורית כמו זו של עם ישראל (הערכה לא מסתברת בעליל) אין ספק כי ההגיון, והנסיגה ההיסטורית מורה כי מדובר במסורת שלפחות מאוד קשה לפברק. עצם עובדה זו, שהדת היהודית נבנתה דווקא על יסוד מסורת שהסבירות שהיא מפוברקת נמוך, בהחלט מורה על אמיתותה. זאת מכיוון שכמו שהסברנו, ברירת המחדל הרציונלית היא להסתמך על המסורת ההיסטורית שבקרב העם, ועצם קיומה של מסורת זו היא סיבה טובה לחשוב שהמסורת נכונה. ועל גבי זה, העובדה כי מדובר גם במסורת שקשה מאד אם בכלל אפשרי להמציא, כלומר, העובדה כי ישנה סבירות נמוכה כי מדובר באירוע שגוי - הופכת את אמינותה של המסורת למכרעת. שאלה נוספת מתבקשת כאן, מדוע יבחר מייסד דת כלשהי ללכת בדרך תחתית זו במקום בדרך בה הלכו מייסדי דתות כה רבות, אלמלא היתה אמת במסורת? אך כמו שעוד נראה, זו אינה הבחירה יוצאת הדופן היחידה במסורת זו.

עד כה דברנו על אופי המאורעות המכוננים של המסורת היהודית. כעת נציג מספר נקודות יוצאות דופן המאפיינות אותה על רקע תקופתה. חריגות זו מחזקת את אמינותה של המסורת ואת מקורה האלוהי, שכן אילו מדובר היה במיתוס שהתפתח על רקע הסביבה, ניתן היה לצפות שהוא יהיה דומה למיתוסים הרווחים באותה תקופה ולא יחרוג מהמקובל. **המשך, אי"ה, בשבוע הבא**

איסור לתת לגויים פירות שביעית, ומה שאמרו בתוספתא שלא לתת להם פירות שביעית, הכוונה בפירעון חוב. כאשר 'מוכרים' בחנות פירות שביעית מטעם 'אוצר בית דין' (פירות שביעית רגילים אסור למכור בחנות), ובא גוי וביקש לקנות. יש אומרים שאין למכור לו (ריש"א), ויש אומרים שמוכרים לו מפני איבה, שהוא שיקול יותר חשוב מ'דרכי שלום' (ר"נ קרליץ; הובא בפירות שביעית עמ' רצז). ועוד עיין להלן ה, ה, לגבי יצוא פירות שביעית לחו"ל, באופן שמתברר שגויים יקנו מהם]. למרות שפירות השביעית הם הפקר, מותר למנוע מבהמות להיכנס לשדה ולאכול מפירות שמחוברים לעץ ובני אדם מתכוונים לאוכלם (עי' תוס' ר"ה ט, א, 'וקציר'). ומכל מקום אין חובה לעשות זאת, הואיל ופירות אלו הפקר. אבל לאחר שקטפם הם נעשו מיועדים למאכל אדם, ואם הלכה הבהמה לאכול מהם, חובה עליו למנוע אותה (רמב"ם ה, ה, ה). בגמ' מנחות פד, א, למדנו שמוותר לשמור בשמיטה על שעורים שלא יאכלום בהמות כדי להקריב מהן עומר. וביאר בתוס' ר"ה ט, א, 'וקציר', שלבני אדם היו אומרים שהשעורים מיועדות לעומר ובכך היו פורשים, אבל בהמות היה צריך להפריש בידיים כדי לשמור אותן לעומר. ומכאן למדנו שאף שבשביעית הכל מופקר גם לבהמות, מכל מקום מותר להרחיק בהמות מפירות שבני אדם עומדים לקחתם. ועיין בחזו"א שביעית יד, ד, שמתיר לנעול שדה בפני בהמות, ולרב טיקוצ'ינסקי בספר השמיטה ב, 4, רק כשיש חשש שזיקו לעץ מותר לנעול בפניהן **בשבוע הבא בעז"ה: א - דרך אכילת הפירות שלא להפסידם**

בהר - אני יודע?

1. בפרשת שמות, הר סיני נקרא הר האלוקים (שמות ג א), ובפרשת כי תשא, הוא מכונה הר חורב (שמות לג ו). בפרשת וזאת הברכה, ההר אליו עולה משה לראות את ארץ ישראל נקרא הר נבו (דברים לד א), בפרשת פנחס הוא נקרא הר העֶבְרִים (במדבר כז יב), ובפרשת האזינו הוא מכונה בשני השמות (דברים לב מט). הר חרמון מוזכר בפרשת דברים (דברים ג ח), בעוד שבפרשת ואתחנן הוא נקרא גם הר שאון (דברים ד חח).
2. התורה מצווה לספור שבע סדרות של שבע שנים שמובילות לשנת היובל (ויקרא כה ח). בפרשת אמור התורה מצווה לספור 50 יום מקרבן העומר שמוקרב ביום השני של פסח, עד לקרבן "מנחה חדשה" שמובא בשבועות (ויקרא כג טו-טז). בפרשת מצורע, התורה מצווה על אישה זבה לספור שבעה ימים לטהרתה (ויקרא טו כח).
3. המספר 7 מופיע 4 פעמים בפסוק: "וספרת לך שבע שבתות שנים - שבע שנים שבע פעמים, והיו לך ימי שבע שבתות השנים תשע וארבעים שנה" (ויקרא כה ח)
4. בויקרא כה ח מופיעות 6 מילים רצופות שמתחילות באות ש: "שבע שבתות שנים, שבע שנים שבע..."
5. המצוה לתקוע בשופר ביום הכפורים של שנת היובל (ויקרא כה ט).
6. המקום הראשון בו מופיע המספר 50 הוא בבראשית ו טו, שם מצווה ה' על נח לבנות תיבה שרוחבה 50 אמה. המספר 50 מופיע גם: א. בפרשת וירא, כשאברהם מעתיר לאלוקים להציל את העיר סדום אם יש בה 50 צדיקים (בראשית יח כד). ב. בפרשת יתרו, כשיתרו חותן משה מציע למנות שופטים על כל 50 איש, ומשה וישה כעצתו (שמות יח כא,כה). ג. בפרשת תרומה, 50 לולאות וקרסים מתחברים את הכיסויים השונים מעל למשכן (שמות כו ה-י,יא). ד. בפרשת תרומה, רוחב חצר המשכן הוא 50 אמה (שמות כז יח). ה. בפרשת במדבר, הלויים נמנו והיו ראויים לעבודת המשכן בגילים שבין 50-30 (במדבר ד ג). ו. בפרשת מטות, 1/50 משלל המלחמה נתרם ללוויים (במדבר לא ל). ז. בפרשת כי תצא, גבר שפגע בנערה פנויה חיב לשלם פיצויים בסך 50 מטבעות כסף (דברים כב כט).

7. מי שמוכר בית בעיר עם חומה, יכול לגאול אותו תוך שנה מיום המכירה, לאחר מכן, הבית הופך להיות רכושו הקבוע של הקונה (ויקרא כה כט-ל).

8. הביטוי "אני ה' אלוקיכם" מופיע 4 פעמים: ביחס לאיסור

ספורים לשבת

אל בית המדרש בעיר סלוניקי נכנס איש זר, מראהו הדור וזקנו ארוך ולבן. עם כניסתו התיישב והחל מיד ללמוד תורה. יושבי בית המדרש התרשמו מאוד מהאיש. הוא פתח ספרי הלכה ופרשנות רבים ודן בדברים עמוקים עם הסובבים אותו. לשאלתם מיהו ומאין בא, השיב להם שהוא שד"ר (שלוח דרבנן, שליח חכמים) מארץ ישראל. אנשי העיר לא ידעו כיצד להתייחס לאיש. האם הוא אכן תלמיד חכם? האם הוא צדיק? ניגשו אל רב העיר, הרב יוסף קובו, ושאלו אותו כיצד יוכלו לדעת אם אכן עומד לפנייהם איש צדיק. השיב להם הרב קובו: "אל תתפעלו מלימודו ומשיחותיו עם הבריות. בדקו כיצד הוא אוכל."

פעם אחת ערך החוזה מלובלין את שולחן ה"טיש", כמקובל. באותו היום לא היו במקום אלא מעט חסידים. לפתע אמר הרבי בגערה: "מדוע אתם דוחפים ונדחקים אליי? תמהו החסידים על דבריו ושאלו: "אל מי תדבר? הרי אנחנו אנשים מעטים, ואיננו נדחקים אליך." ענה להם החוזה ואמר: "אבי זכרונו לברכה הגיע לגן העדן והושיבו אותו בהיכל הצדיקים. שאלו אותו הצדיקים: 'מי אתה, ובמה זכית לשבת בינינו?' ענה להם אבי: 'אדם פשוט אני, אבל יש לי בן שיודע לאכול היטב ובזכותו הגעתי למקומי בגן העדן.' לכן באו כל הצדיקים ונדחקו אליי לראות איך אני מתנהג באכילתי, ובהם גערתי שלא יידחקו אליי."

רבי חיים מצאנז היה תלמידו של רבי נפתלי מרופשיץ. לאחר מותו של ר' נפתלי נשא בנו של ר' חיים מצאנז את נכדתו של ר' נפתלי, בת בנו, רבי מאיר מְדִיקוֹב. פעם אחת, ביום השני של חג השבועות, בשנים שלאחר פטירתו של ר' נפתלי מרופשיץ, אמר ר' חיים "הרבי שלי, ר' נפתלי מרופשיץ – הוא כאן כעת, ליד שולחני." לאחר זמן, בא בנו של ר' חיים מצאנז אל חותנו, ר' מאיר – בנו של ר' נפתלי – וסיפר לו את הדברים שאמר אביו בחג השבועות. מיד ציווה ר' מאיר לרשום את הדברים בפנקסו. בכל שנה נהגו שני המחנותנים, ר' מאיר ור' חיים להיפגש בְדִיקוֹב או בצאנז. המתין ר' מאיר עד שבא אליו ר' חיים, ואז שאל: "האם אכן אמרת כי אבי נכח על יד שולחנך? כיצד ייתכן הדבר שאבי יצא מעפר קברו שברופשיץ ובא אל צאנז?"

– "לא התכוונתי שאביך עצמו יצא מקברו," ענה ר' חיים, "אלא התכוונתי לרוחו הגדולה של אביך."
– "ובכל זאת," המשיך והקשה ר' מאיר, "מנסה אני להבין את העניין. כיצד אמרת שאבי הגיע אל שולחנך?"
"כוונתי הייתה," הסביר ר' חיים, "כי ערכתי את הסעודה באותו אופן שבו נהג אביך לערוך את סעודתו."

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

שבת שלום

מורשת עדי

עלון בית-הכנסת בעדי

עלון 689 פרשת במדבר כז באייר תשפ"ב 28 מאי 2022

לע"נ יצחק בן מרגלית, נלב"ע כ"ח סיון, רחל בת נעמי ג אב, משה בן חיה כ"ה אב, חיים בן שמחה י"ג אלול, משה בן אריאלה תשרי, מאיה חיה בת שושנה, כ"ה תשרי, חיים בן יעקב א באדר ב, ז"ל, תנצב"ה
 לרפואת: ברוריה בת חנה, חנה בת מסודי, אסתר בת רחל, עפר בן הניה, רחל בת יהודית-דודי, מרי בת רחמה, יהודה יצחק בן איריס, יעקב בן סימי, שמחה בת כוכבה, ניר בן שמחה, גל בן רחל, אברהם בר אב,

יד לכן הנה-ימים באים, נאם- ה; ולא-יאמר עוד חי- ה, אשר העלה את-בני ישראל מארץ מצרים טו כי אם-חי- ה, אשר העלה את-בני ישראל מארץ צפון, ומכל הארצות, אשר הדיחם שמה; והשבתים, על-אדמתם, אשר נתתי, לאבותם ירימיהו טז

שמוזו את ירושלים וגילו בה כל אהביה שישו אתה משיש כל המתאבלים עליה. ישעיהו סו י

אתר תיירותי המרכז ארועי שבוע ירושלים, בירושלים: <https://www.itraveljerusalem.com/he/article/jerusalem-day>

כניסת שבת: 1910 צאת שבת: 2022

השבוע בדברי הימים

כז אייר איתרניז - לשיטת רבי יהושע, יבשה הארץ לאחר **המבול** בשנת שש מאות ואחת לחיי **נח**. ה'שע"ה - נפטר הרב אברהם שמואל בכרך, מחבר, חוט השני, באר אברהם, רבה של וורמייזא, בעלה של חוה בכרך וסבו של החוות יאיר ה'תר"ס - נפטר רבי שלמה זלמן שניאורסון, האדמו"ר השני של חב"ד קאפוסט ה'ת"ש - הצבא הגרמני נכנס לפריז ה'תש"ג - החל חיסול גטו לבוב ה'תשכ"ב - אדולף אייכמן מוצא להורג ה'תשכ"ג - זלמן שזר מתמנה לנשיא מדינת ישראל ה'תשכ"ז - הקרב על גבעת התחמושת ה'תשל"ן - נפטר האדמו"ר מאמשינוב רבי ירחמיאל יהודה מאיר קאליש ה'תשמ"ב - שמואל מיקוניס, חבר הכנסת מטעם מק"י ה'תשס"ב - מבצע חומת מגן: תם המצור על כנסיית המולד בבית לחם ה'תשס"ו - מיכאל ששר (שרשבסקי), עיתונאי ואיש הגות ישראלי ה'תשס"ח - נפטר יוסף לפיד - סופר, עיתונאי, ופוליטיקאי ישראלי, היה שר המשפטים ה'תשע"ה - הרב משה לוינגר ממקימי גוש אמונים, ממייסדי מועצת ישי"ע וממנהיגי בעבר. נחשב לאבי היישוב היהודי בחברון.

כח אייר יום ירושלים. יום הזיכרון הממלכתי לעליית יהודי אתיופיה ארצה ולזיכרון אלו שנספו בדרך. יום פטירת שמואל הנביא - רבים נוהגים לעלות לקברו ב"בני סמואל". **ביתמ"ח** - מלחמת עמלק במדבר סיני. ה'י"א - נפטר רבי יצחק מקורביל, מחבר ספר מצוות קטן (הסמ"ק) ה'תרס"ד - הרב קוק עלה לארץ-ישראל והחל לשמש כרבם של יפו והמושבות. ה'תרצ"ט - פרסום הספר הלבן ה-3 ובו הגבלות חמורות על היישוב היהודי בארץ ישראל. ה'תשנ"ד - נפתחת המכללה לפיקוד ולמטה. ה'תשכ"ז - מלחמת ששת הימים: הצנחנים כובשים את ירושלים העתיקה ומניפים את דגל ישראל על הר הבית. ה'תשס"ב - הסתיים מבצע חומת מגן.
כ"ט באייר יום שחרור חברון. ע"פ מגילת תענית: יום פטירת שמואל הנביא. לעומתה השולחן ערוך מזכיר את יום כ"ח באייר כיום פטירת שמואל וכאחד התאריכים שיש להתענות בהם. ה'תש"ח - מלחמת העצמאות: קיבוץ ניצנים נופל בידי המצרים ה'תשכ"ז - כיבוש העיר חברון במלחמת ששת הימים.

א' סיון ביתמ"ח - על פי ספר שמות, חנו בני ישראל למרגלות הר סיני לקראת מתן תורה. ה'תשכ"ז - מלחמת ששת הימים: תחילת הלחימה ברמת הגולן. ה'תשל"ז - "בחירות המהפך": הליכוד בראשות מנחם בגין מנצח לראשונה בבחירות לכנסת.

ב' סיון יום המיוחס, שבו נאמר "וואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות י"ט:1). יום זה נמצא בין ראש חודש סיון לבין שלושת ימי ההגבלה, ועל כן ייתכן ששמו נובע מייחוסו לימים שסביבו היום הארבעים ושישה של ספירת העומר נוהגים שאין אומרים תחנון. ה'תרצ"ן - נפטר רבי ישראל האגר מוויז'ניץ (ה"אהבת ישראל") ה'תרצ"ז - נפטר רבי חיים אלעזר שפירא האדמו"ר ממונקאטש. ה'ת"ש - גרמניה משלימה את כיבוש נורבגיה במלחמת העולם 2 (הרחבה תשע"ד). ה'תש"י - מטוס ראשון במבצע העלאת יהדות בבל, "עזרא ונחמיה" ה'תשכ"ז - ישראל משלימה את שחרור רמת הגולן, מסתיימת מלחמת ששת הימים

ג' סיון ראשון משלושת ימי ההגבלה (שלושת הימים שלפני חג השבועות ובהם נצטוו בני ישראל להתקדש ולהתכונן למתן תורה) לא אומרים תחנון. הרמב"מ הגיע לא"י (עכו) ה'ר"ץ - נפטר מפרש המשנה רבי עובדיה מברטנורא, (הרחבה תשס"ט). **תקס"א** - נפטר רבי יעקב שמשון משיפיטובקה (הרחבה תשס"ט). ה'תש"ח - נפתחה דרך בורמה, הדרך העקיפה לירושלים הנצורה, הצבא הסורי מחריב את משמר הירדן, עלייתה לקרקע של קבוצת שלוחות בעמק בית שאן, הקרב על גבעה 69 (הרחבה תשעו).

ד' סיון ה'תש"ז - נפטר האדריכל עקיבא אריה ויס מיוזמי הקמתה של אחוזת בית, הגרעין שממנו התפתחה העיר תל אביב ה'תש"ח - הספינה אלטלנה יצאה לדרכה מצרפת לישראל ה'תש"ח - אלוף (הראשון בצה"ל) דוד מרכוס נורה למוות מאש כוחות צה"ל ליד הכפר אבו גוש, מלחמת העצמאות: תחילת ההפוגה הראשונה ה'תשכ"ב - נפטרו אבא אחימאיר, ממנהיגי ברית הציונים הרוויזיוניסטים יעקב גרונדמן, כדורגלן ומאמן כדורגל ישראלי

פרשת במדבר

הראשונה בספר במדבר. היא מתחילה בראש הספר (במדבר, א', א') ומסתיימת בפרק ד', פסוק כ'. בפרשת במדבר יש 159 פסוקים, והיא השלישית באורכה מבין פרשות התורה מבחינת מספר הפסוקים. היא מחולקת ל-30 פרשיות (מיקום 4), מתוכן 23 פרשיות פתוחות ו-7 סתומות. בפרשה אין כלל מצוות. זו הפרשה האחרונה, או האחת לפני האחרונה הנקראת במהלך ספירת העומר. לרוב נקראת הפרשה סמוך לראש חודש סיון. Arithmoi, בתרגום השבעים. במדבר עוסק ב-40

במדבר - מי יודע ?

- א שלושת בניו הקטנים של אהרון
- ב במקומם נלקחו הלווים
- ג "במספר שמות כל זכר ל"
- ד דגלו בצפון
- ה "באחד לחודש"
- ז אם יקרב אל המשכן יומת

ח	שם בנו השלישי של קהת
ט	בני לוי נבחרו לשרת בקודש כיוון שלא _____ בעגל
י	דגלו במזרח
כ	בו נספרו הבכורות הנותרים מבני ישראל
ל	שבת זה לא נכלל בתוך ספירת בני ישראל.
מ	יהיה באחריותם של הלויים
נ	בכור אהרון
ס	"והלויים יחנו _____ למשכן העדות"
ע	נאספה כדי להמנות
פ	בה יכסו את ארון העדות
צ	בצד זה של המשכן יחנו בני מררי.
ק	בנו האמצעי של לוי.
ר	דגלו בדרום.
ש	נשיאו של שבת שמעון.
ת	צבעו של העור המשמש לכיסוי המשכן.

מספר האגדה

מדרש ילקוט שמעוני, ספר דברים, רמז תתקנז.

בית הבחירה היה בנוי בחלקו של בנימין. וכראש תור יוצא מחלקו של בנימין לחלקו של יהודה, שְׁבַט־בְּנֵי־מִן אָמַר יָדִיד ה' יִשְׁפֹּן לְבַטַח עָלָיו ... וּבֵין כְּתָפָיו שְׂכָן" (דברים לג, יב).

ומפני מה זָכָה בְּנֵימִין שֶׁתִּשְׁרָה שְׂכִינָהּ בְּחֵלְקָו?
מִשָּׁל לְמִלָּךְ, שְׂבָא אֶצֶל בְּנֵי לְפָרְקִים;
כָּל אֶחָד וְאֶחָד אוֹמֵר: אֶצְלִי הוּא שׂוֹרָה.
קָטָן שְׂבָכְלָם אָמַר: אֶפְשָׁר שְׁמַנִּיחַ אֲבָא אַחֵי הַגְּדוֹלִים וְשׂוֹרָה אֶצְלִי?
עָמַד וְהִלֵּךְ וּפְנָיו כְּבוֹשׁוֹת וְנַפְשׁוֹ עֲגוּמָה.
אָמַר הַמֶּלֶךְ: רְאִיתֶם בְּנֵי הַקָּטָן, שֶׁעָמַד וּפְנָיו כְּבוֹשׁוֹת וְנַפְשׁוֹ עֲגוּמָה עָלָיו?

עֲכָשָׁן מֵאֶחָד וּמִשְׁתָּהּ יָהָא מִשְׁלָכְסָם, וְלִינְתֵי אֶצְלוּ.
כִּף אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: בֵּית הַבְּחִירָה יִהְיֶה בְּחֵלְקוֹ שֶׁל בְּנֵימִין,
יְקָרְבָנוֹת – מִכָּל הַשְּׂבָטִים.
ד"ר מרדכי ארגמן

דָּבָר אַחֵר: מִפְּנֵי מַה זָכָה בְּנֵימִין שֶׁתִּשְׁרָה שְׂכִינָהּ בְּחֵלְקוֹ?
שְׂכָל הַשְּׂבָטִים הָיוּ בְּמִכְרֵתוֹ שֶׁל יוֹסֵף וּבְנֵימִין לֹא הָיָה בְּמִכְרֵתוֹ שֶׁל יוֹסֵף.

אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: אֲנִי אוֹמֵר לְאֵלּוּ שְׂבִיבְנוּ בֵּית הַבְּחִירָה, לֹא שְׂיָהוּ מִתְּפִלָּלִים לְפָנַי וְאֲנִי מִתְּמַלֵּא עֲלֵיהֶם רַחֲמִים? אֲנִי מִשְׁרָה שְׂכִינְתִי בְּחֵלְקָם, שֶׁלֹּא הָיוּ רַחֲמָנִים עַל אַחֵיהֶם.

דָּבָר אַחֵר: מִפְּנֵי מַה זָכָה בְּנֵימִין שֶׁתִּשְׁרָה שְׂכִינָהּ בְּחֵלְקוֹ?
מִשָּׁל לְמִלָּךְ שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים הַרְבֵּה, מִשֶּׁהִגְדִּילוּ הֵלֶךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד וַתְּפַס אֶת מְקוֹמוֹ.

קָטָן שְׂבָכְלָם הָיָה אֲבִיו אוֹהֵבוֹ, אוֹכֵל וְשׂוֹתָה עִמּוֹ, נִכְנָס – נִשְׁעַן עָלָיו, יוֹצֵא – נִשְׁעַן עָלָיו.

כִּף בְּנֵימִין הַצַּדִּיק קָטָן שֶׁל שְׂבָטִים הָיָה, וְהָיָה יַעֲקֹב אוֹכֵל וְשׂוֹתָה עִמּוֹ, נִשְׁעַן עָלָיו וְיוֹצֵא, נִשְׁעַן עָלָיו וְנִכְנָס.

אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: מְקוֹם שֶׁשָּׂמַךְ צַדִּיק זֶה יְדִיו – שָׁם אֲנִי מִשְׁרָה שְׂכִינְתִי.

יְכָד נְאֻמַּר: "וּבֵין כְּתָפָיו שְׂכָן".

פיוט

פיוט זה חובר ע"י ר' אליהו חזן, שד"ר שהגיע מארץ ישראל למרוקו ובה הכיר את שירו של ר' דוד חסין - אוחיל יום יום אשתאה - שיר המדבר בשבחה של העיר טבריה ושל מחדש הישוב היהודי בה. שירו זה של חסין מצא חן בעיני חזן והוא חיבר שיר חיקוי לשירו של חסין, הפותח כמעט באותן מלים ממש ובנוי באותה מתכונת, אלא ששירו של חזן מדבר בשבחה של העיר ירושלים. לשם השוואה, שירו של חסין נפתח כך:

אוֹחִיל יוֹם יוֹם אֶשְׁתָּאָה תְּמִיד עֵינֵי צוֹפִיָּה/ אַעֲבֶרָה נָא וְאֶרְאֶה אֲדָמַת קִדְשׁ טַבְּרִיָּה/ נַעֲמָה וְשִׁיבְתָה גַם טוֹבָה רְאִיתָה
השיר מושר בשירת הבקשות של יהודי מרוקו שבת פרשת בוא, אולם כיוון שירושלים היא מרכזית בפיוט יש לשיר מקום של כבוד גם ביום ירושלים, בשמחות ובאירועים.

השנים שבין היציאה ממצרים לכניסה לארץ ישראל, אך למעשה, מתרכזו כמעט רק בשנתיים הראשונות וחצי השנה האחרונה במסע. הפרשה עוסקת בעיקר במניינים ובמפקדם של בני ישראל ושבטיו, פירוט שמות נשיאי השבטים, מפקד כל הגברים יוצאי צבא בעם ישראל לפי שבטים, פירוט שמות נשיאי השבטים, מפקד כל הגברים יוצאי צבא בעם ישראל לפי שבטים, חלוקת י"ב השבטים לארבעה מחנות, תיאור תפקידי שבת לוי ומניין הלויים, פדיון בכורות בני ישראל בבני שבת לוי, תיאור ספציפי של תפקידי הלויים בני קהת: נשיאת כלי המקדש. הפרשה היא חלק מרצף הפרשות בתחילת ספר במדבר העוסקות בהקמת מחנה ישראל ובהכנות לנסיעה מהר סיני אל ארץ ישראל.

מעמד הר סיני כמאורע היסטורי (חלק רביעי ואחרון)

הרב דני לביא והרב ד"ר משה רט

7.4 אולי מדובר באירועים טבעיים, או בתחבולות של משה?

טענה זו בעצם מקבלת את המסופר בתורה כתיאור היסטורי, אבל טוענת שלא מדובר בהתגלות אלוהית אלא באירועים טבעיים או בקסמים ותחבולות שביצע משה. על כך יש להשיב תחילה ולומר, שאם מדובר היה באירוע טבעי אשר פורש בטעות כנס, היינו מצפים כי העם החוזה בו יפרש אותו על פי מושגי הדת הנפוצים במזרח הקדום דווקא - דבר שבהחלט לא מתאים למה שקרה בסיפור המקרא. אולם, למרות שהנסיון מלמד שרוב ההסברים "המדעיים" הללו לא עומדים לפני הביקורת, אם אכן מקבלים את התיאורים שבתורה, רואים שטענה זו מלכתחילה אינה מחזיקה מים. אפשר אמנם לומר שאירועים כמו מכת הדבר או הארבה היו אירועים טבעיים, אבל אין שום דרך טבעית להסביר את הפיכת היאור לדם בדיוק בזמן הופעתו של משה, מותם של כל בכורי מצרים ובכורי הבהמה בחצות דווקא, השילוב המיוחד של עמוד האש, קריעת ים סוף והטבעת המצרים דווקא בתוכו, המן שאכלו בני ישראל ארבעים שנה ועוד. בחינת ניסיונות לומר שקריעת ים סוף היתה בעצם חילופי גאות ושפל או שמעמד הר סיני היה התפרצות געשית וכן טיעונים דומים אינם עומדים במבחן המציאות, והם נשמעים כבר יותר מגוחכים מהאפשרות לפיה מדובר בניסים של ממש (האם המצרים לא הכירו את הגאות והשפל? האם התפרצות געשית – שלא נמצא לה כל זכר – לא היתה משמידה את עם ישראל העומד למרגלות ההר?). מעבר לכך, אם מדובר באירועים טבעיים - מדוע הם לא התרחשו במצרים פעמים רבות במהלך ההיסטוריה? מדוע הם התרחשו דווקא בזמן המדויק בו היו עם ישראל זקוקים להם? מדוע תופעות מיוחדות בלתי תלויות כמו מכת הדם, מות הבכורות והמן התרחשו בסמוך כל כך אחד אחד השני? ופה אנו מגיעים לנקודה המרכזית: בחינה מדויקת של ההיסטוריה המקראית והיהודית תראה שלא מדובר בתופעה זמנית ומקומית, מקרים "מיוחדים" אלו התרחשו למעשה בכל ההיסטוריה היהודית בכלל (כגון השרדותו של עם ישראל) וההיסטוריה המקראית בפרט. אין מדובר באירוע חד פעמי שניתן לנסות להסבירו בתירוץ כזה או אחר, אלא על היסטוריה שלמה, שפעם אחר פעם קורה בה "במקרה" הבלתי יאומן. בכל זאת, חשוב לציין שוב שכשלים אלו הינם בלתי תלויים בעובדה שניסיונות ההסבר שניתנו לתופעות יציאת מצרים התבררו כשילון. אולם, גם אם יהיו יום אחד תירוצים כאלה או אחרים לדבר, הם אינם מתחילים להוות אלטרנטיבה רצינית להתגלות. באותו ההקשר יש גם לציין כי גם האפשרות לפיה מדובר בתחבולות של משה אינה הגיונית. אפילו הטכנולוגיה של ימינו אינה יכולה לבצע דברים שכאלה, וכיצד יעשה אותם משה, שגדל רוב חייו כרועה צאן במדיין? ואם תעלה הטענה שמדובר בכישוף, הרי שגדולי חרטומי מצרים לא הצליחו להתמודד מול משה בכשפיהם, מה שמראה שמדובר בכוח מסוג שונה לגמרי. אפשר אמנם להטיל ספק בעצם התרחשותם של סיפורי התורה, אולם אם מקבלים אותם כתיאור היסטורי (כפי שאכן מתבקש לעשות), הפרשנות ההגיונית היחידה היא שאכן מדובר באירועים על-טבעיים, לא בתופעות טבע או תחבולות של משה.

7.5 האנשים באותה תקופה היו טיפשים, וקל היה להטעות אותם

יש הטוענים שהאנשים באותם זמנים קדומים היו טפשים ופרימיטיביים, וקל היה להטעות אותם ולמכור להם סיפורים שלא היו ולא נבראו. אלא שטענה זו אינה מבטאת אלא את יוהרתו של האדם המודרני, ואין לה על מה להתבסס. נכון, לדורות הקודמים לא היה ידע מדעי שקיים כיום, אולם אין זה אומר שהם היו טפשים או מפגרים; מן הסתם גם לנו חסר עכשיו ידע מדעי שיתגלה בעתיד, ואין זה הופך אותנו

אוּחִיל יוֹם יוֹם אֲשַׁתָּאָה עֵינֵי תְּמִיד צוֹפֶינָה
מִתִּי אָבוֹא וְאָרָאָה יְרוּשָׁלַיִם בְּנִיָּה
נְעֻמָּה יִשְׁבֶּתָה יָפָה מֵאֵד יְרֻשָׁתָה
הָרִים סָבִיב לְעֵמֶתָה חוֹמַת אֵשׁ שְׁלֵהֲבִתָּהּ
כִּהֵן שִׁמְשׁ אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּמִשְׁמֶרֶת כְּהֵנָּה
מִשְׁגֵּרִי אֲנִשִּׁי אֲמוּנָה שְׁמַעוֹן הַצְּדִיק הוּא הָיָה
יְהַלְלוּהָ בְּכָל מִדָּה הַנְּבִיאָה חֲלָדָה
בֵּין חוֹמוֹת הַתְּבוּדָה כְּנֶפֶן פּוֹרְיָה
אֲנֹכִי חֲזוֹן הַרְבִּיתִי לְעֶבֶר מִזֶּה עֲלִיתִי
חָבַל נְבִיאִים רָאִיתִי חֲגִי מִלְּאֲכִי זְכָרְיָה
לְמִשְׁפָּט יִשְׁבוּ כְּסֹאוֹת שְׁבָעִים רָאִשֵׁי סִנְהֶדְרָאוֹת
גְּדוֹלָה. לְמוֹפֶת וּלְאוֹת עִמָּם עַל וְתוֹשִׁיָה
יְרוּשָׁלַיִם צִיּוֹן אֲוֵרוֹת שְׁמָה הוֹבְלוּ לְקִבְרוֹת
עִיר דָּוִד נְעִים זְמִירוֹת בֵּית מֶלְכִי שְׁבָטִי יָהּ
הֵר הַבַּיִת וְהַהֲרָאֵל שְׁמָה בֵּית מִקְדָּשׁ הָאֵל
וְכַתֵּל שְׁכִינַת אֵל מִשְׁפָּן מְלֶכֶךְ מִלְּכִיָּה
וְאֲנִי בְּדָרְךָ אֶפְרַת שֶׁם מֵצֵאת קְבוּרָת
אֶמָּא רַחֵל הִיא מוֹרֶת שְׁהַפֵּל סוֹכִין בְּיָפִיָּה
חֲזָה צִיּוֹן מִהֲלָלָה בֵּית אֵל נוֹרָא עֲלִיָּה
מִגֵּן הִיא לְבָנֵי גוֹלָה וְדָא תַרְעָא דְשִׁמְעָא
זֶה מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי בִקְהַל חֲסִידִים קְדוּשֵׁי
דוֹר וָדוֹר וְדוֹרְשֵׁי כְּלָם בְּנֵי עֲלִיָּה
נְזִיר אֱלֹהֵי אֲבֵי דְמִיּוֹנוֹ כְּאַרְיָה לְבִיא
שְׁקוֹל שְׁמוּאֵל הַנְּבִיא כְּמִשָּׁה וְאַהֲרֹן כְּהֵנָּא
חֲזַק עִם דָּל וְאַבְיוֹן הִקְרִים בְּנֵי צִיּוֹן
הַבַּיִת הַזֶּה יִהְיֶה עֲלִיוֹן לְעֲלָמֵי עֲלָמֵיָּה

לטפשים גמורים. הסוחרים, המדינאים, שרי הצבא והאמנים באותם הדורות היו מן הסתם ממולחים ומחוכמים לא פחות ממקביליהם בני זמננו, כפי שניתן לראות מהתיאורים ההיסטוריים השונים, ולא ניתן היה "למכור להם לוקשים" כאילו היו פתיים חסרי דעת. אדרבה, באותם זמנים חייבים היו האנשים להיות מחוברים היטב למציאות על מנת לשרוד: להכיר את תנאי השטח, את מזג האוויר, את סוגי הצמחים ובעלי החיים השונים וכן הלאה. זאת בניגוד לאנשים בני זמננו, החיים בעולם שטוף בבידור, סרטים, מדיה ויצירות בדיוניות, ומנותקים במידה רבה מעולם הטבע והמציאות הפשוטה. הישגיהם של הדורות הקדומים בתחומים כמו אדריכלות, אסטרונומיה, חקלאות, רפואה, הנדסה ותחומים נוספים מעוררים השתאות, ומעידים על תבונתם ותושייתם הרבה. כמובן, כמו בכל חברה, היו ביניהם אנשים בעלי רמות השכלה ותבונה שונות. אולם אם עם ישראל כולו, שנודע לאורך ההיסטוריה בתבונתו ופקחותו, קיבל עליו את האמונה במסורת, אין שום הצדקה להאשים את אבותינו בטפשות רק בגלל שהם חיו לפני הרבה זמן.

7.6 טיעון העד היחיד

לאורך המאמר טענו שהמסורת היהודית היא אמינה משום שהיא מבוססת על עדות של המונים ולא של אדם בודד. כנגד זאת יש הטוענים, שכל המסורת נשענת למעשה על הכתוב בספר התורה, ולכן לא מדובר כאן בעדים רבים אלא בעד אחד. הראיה לכך היא, שכל יהודי שנשאל אותו על אותם האירועים, יתאר אותם באותה צורה – כפי שהם מתוארים בספר התורה. אילו מדובר היה בעדויות רבות, היינו מצפים למצוא ביניהם גיוון ושינויים, כמו שמוצאים תמיד כאשר עדים רבים מתארים אירוע שראו. דווקא האחידות של המסורת היהודית משמשת כאן טענה כנגד אמינותה. התשובה על כך היא, שכפי שראינו קודם, עיקר המסורת היהודית היא המסורת שבעל פה, לא ספר התורה. כמובן, מכיוון שחלף זמן רב כל כך מאז אותם האירועים, אין לצפות שישתמרו מסורות פרטיות או משפחתיות לגביהם; יהודים בני זמננו יכולים אמנם לספר באיזה מחנה ריכזו היתה סבתא שלהם בשואה, אבל האם הם יכולים לספר על עדויות משפחתיות מתקופת גירוש ספרד, או מסעות הצלב? גם אם אנו יודעים שאבותינו היו באותם האירועים, משום שקיבלנו זאת במסורת, אנו מסוגלים לספר עליהם רק את מה שמופיע בספרי ההיסטוריה. אין זה אומר, כמובן, שספרי ההיסטוריה הם המקור היחיד עליו אנחנו מסתמכים כדי לדעת שאבותינו נכחו באותם האירועים; בראש ובראשונה אנו יודעים זאת בגלל המסורת, ואותה המסורת היא זו שמפנה אותנו לספרי ההיסטוריה ומאשרת עבורנו את הכתוב בה. הוא הדין אפוא גם למסורת בדבר סיפורי התורה. יהודים בכל הגלויות השונות קיבלו מאבותיהם את המסורת לפיה אבות אבותיהם יצאו ממצרים ועמדו לפני הר סיני. בנוסף לאותה מסורת שבעל פה, מסרו להם אבותיהם גם את ספר התורה, כשהם מעידים עליו שהוא מכיל את התיאור של אותם האירועים. אמנם אין לפנינו כיום מיליוני יהודים היכולים להעיד ישירות על מתן תורה, אבל יש לפנינו מיליוני יהודים המעידים על כך שקיבלו מאבותיהם מסורת לפיה אבותיהם נכחו במתן תורה. מסורת זו יכולה היתה להתקיים גם אם ספרי התורה היו אובדים, אף אם הדבר היה גורם לטשטוש פרטי האירועים. הרי אילו כל ספרי התורה ייעלמו היום לפתע מן העולם, עדיין ימשיך עם ישראל לחגוג את חג הפסח ולגדל ילדים על סיפור יציאת מצרים. לכן זוהי טעות לומר שספר התורה הוא העד היחיד לאותם האירועים; כל עם ישראל מעיד עליהם. בנוסף לכך, כבר עמדנו על העובדה כי סיפור יציאת מצרים ומעמד הר סיני אינו מוזכר רק בתורה עצמה, אלא גם בספרים אחרים בתנ"ך. באותם ספרים אכן מופיעים תיאורים אשר הם בחלקם סגנונות שונים של אותם האירועים. תיאורים אלו מעידים על כך שמדובר שם במסורת חיה בעל פה, לא בציטוט מתוך הכתובים. כך למשל בספר יחזקאל (כ, ט-יא) נאמר: "אֲשֶׁר נוֹדַעְתִּי אֲלֵיהֶם לְעִינֵיהֶם לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. וְאֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאָבֵאֵם אֶל מִצְרַיִם. וְאֶתְּן לָהֶם אֶת חֻקוֹתַי וְאֶת מִשְׁפָּטֵי הַדִּוְעָתַי אוֹתָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאֵדֶם וְחֵי בָהֶם". בנחמיה (ט, יג) נאמר: "וְעַל הַר סִינִי יִרְדָּתָי וְדַבַּר עִמָּהֶם מִשְׁמַיִם וְתַתֵּן לָהֶם מִשְׁפָּטִים וְיִשְׁרִים וְתוֹרוֹת אֲמַת חֻקִּים וּמִצְוֹת טוֹבוֹים". בשירת דבורה (שופטים ה, ד-ה) נאמר: "ה' בְּצִאֲתָךְ מִשְׁעִיר בְּצַעֲדָךְ מִשְׁדָּה אָדוֹם אֶרֶץ רָעָשָׁה גַם שָׁמַיִם נָטְפוּ גַם עֲבִים נָטְפוּ מַיִם. הָרִים זָלְלוּ מִפְּנֵי ה' זֶה סִינֵי מִפְּנֵי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל". תיאורי יציאת מצרים ומעמד הר סיני חוזרים בעוד מקרים רבים כידוע, אזכורים ליציאת מצרים נמצאים לאורך המקרא כולו (ראו בהרחבה:

אוּחִיל- אֵיחֵל, אֶקוּוּה. אֲשַׁתָּאָה - אצפה ואייחל. **מִתִּי אָבוֹא וְאָרָאָה** - על פי תהלים מב, ג: ... מִתִּי אָבוֹא וְאָרָאָה פְּנֵי אֱלֹהִים. **יְרוּשָׁלַיִם בְּנִיָּה** - תפילה לגאולה השלמה, אז תיבנה ירושלים, והמקדש ייבנה בתוכה. על פי תהלים קכב, ג: יְרוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה פְעִיר שְׁחַבְרָה לָהּ יַחְדוֹ. **הָרִים סָבִיב לְעֵמֶתָה** - על פי תהלים קכה, ב: יְרוּשָׁלַיִם הָרִים סָבִיב לָהּ וְהִי סָבִיב לְעֵמוֹ מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם **חוֹמַת אֵשׁ** - על פי חזון אחרית הימים בזכריה ב, ט: פְּרֻזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם מֵרֵב אֲדָם וּבִהֶמָּה בְּתוֹכָהּ: וְאֲנִי אֶהְיֶה לָּהּ נֶאֱמָר ה' חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב וּלְכַבּוֹד אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ **שְׁלֵהֲבִתָּהּ** - להבת אש גדולה, המסמלת את עוצמת האהבה בין הדוד לרעייה, כמתואר בשיר השירים ח, ו: כִּי עָזָה כְּמוֹת אֶהְבֶּה קִשָּׁה כְּשֹׁאֵל קִנְיָה רֶשֶׁפִיָּה רֶשֶׁפִי אֵשׁ שְׁלֵהֲבִתָּהּ. **כִּהֵן שִׁמְשׁ אַרְבָּעִים שָׁנָה** - על פי הגמרא המתארת את גדולתו של שמעון הצדיק שכהן ארבעים שנה ככהן גדול (יומא לט, ע"א): תנו רבנן ארבעים שנה ששימש שמעון הצדיק היה גורל עולה בימיו, מכאן ואילך פעמים עולה בימיו פעמים עולה בשמאל. והיה לשון של זהירות מלבין, מכאן ואילך פעמים מלבין פעמים אינו מלבין. **מִשְׁגֵּרִי אֲנִשִּׁי אֲמוּנָה** - על פי מסכת אבות פרק א, משנה ב: שְׁמַעוֹן הַצְּדִיק הָיָה מִשְׁגֵּרִי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. **הַנְּבִיאָה חֲלָדָה** - על חולדה הנביאה מסופר במלכים ב כב, יד: חֲלָדָה הַנְּבִיאָה אֵשֶׁת שֶׁלֶם בֶּן תַּקְוָה בֶּן תַּרְחַס שֹׁמֵר הַבְּגָדִים וְהִיא יֹשֶׁבֶת בִּירוּשָׁלַיִם בְּמִשְׁנָה. **בֵּין חוֹמוֹת הַתְּבוּדָה** - על פי רש"י בדברי הימים של לד, כב, ישבה במשנה - לשכה שהיתה בין שתי חומות העיר, והתבדדה מפאת צניעות. **כְּנֶפֶן פּוֹרְיָה** - על פי הברכה בתהלים קכח, ג: אֲשַׁתְּךָ כְּנֶפֶן פּוֹרְיָה בְּיַתְדֵךְ בְּיַתְדֵךְ פְּשָׁתַי יָזִיתִים סָבִיב לְשִׁלְחָנְךָ. **אֲנֹכִי חֲזוֹן הַרְבִּיתִי** - הקב"ה הרבה נביאים בישראל, ככתוב בהושע יב, יא: וְדַבַּרְתִּי עַל הַנְּבִיאִים וְאֲנֹכִי חֲזוֹן הַרְבִּיתִי וּבִיד הַנְּבִיאִים אֲדַמָּה. **חָבַל נְבִיאִים** - חבורת נביאים, המוזכרים למשל בשמואל א י, י: וַיְבֹאוּ שֵׁם הַנְּבִעְתָּה וְהֵנָּה חָבַל נְבִיאִים לְקִרְאוֹתוֹ וְתַצְלַח עֲלָיו רוּחַ אֱלֹהִים וַיִּתְנַבֵּא בְּתוֹכָם. **חָבַל נְבִיאִים רָאִיתִי** - קברי הנביאים המצויים ליד ירושלים **לְמִשְׁפָּט יִשְׁבוּ כְּסֹאוֹת שְׁבָעִים רָאִשֵׁי סִנְהֶדְרָאוֹת** גְּדוֹלָה - שבעים אנשי כנסת הגדולה שהיו השופטים באותם ימים. הלשון על פי תהלים קכב, ה: כִּי שְׁמָה יִשְׁבוּ כְּסֹאוֹת לְמִשְׁפָּט כְּסֹאוֹת לְבֵית דָּוִד. **עִמָּם עַל וְתוֹשִׁיָה** - תיאור מידותיהם של אנשי כנסת הגדולה, על פי איוב יב, טז: עֲמוּ עַל וְתוֹשִׁיָה. **יְרוּשָׁלַיִם צִיּוֹן אֲוֵרוֹת** - על פי ילקוט שמעוני תצט: א"ר הושעיא עתידה ירושלים ליעשות פנס לאומות העולם והם מהלכים לאורה מה טעם והלכו גוים לאורך. אפשרות נוספת: אורות אלו תלמידי חכמים, בירושלים מצויים קברותיהם של תלמידי חכמים רבים. **עִיר דָּוִד** - ירושלים, בה כונן דוד את מלכותו. **נְעִים זְמִירוֹת** - דוד המלך, על פי כינויו בשמואל ב כג, א: וְאֶלֶּה דְבָרֵי דָוִד הָאֲחֻרָיִם נֶאֱמַר דָּוִד בֶּן יִשִׁי וַיִּנָּאֵם הַגָּבֵר הַקָּם עַל מִשִׁיחַ אֱלֹהֵי

יעקב ונעים זמרות ישראל. **הר הבית וההיכל** - שמות נרדפים למקום המקדש. **משכן מלך מלכיא** - המקדש הוא המקום בו שוכן מלך המלכים, הקב"ה, ככתוב בדברים יב, ה: **כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיכם מכל שבטיכם לשום את שמו ושם לשבטו תדרשו ובאת שמה. בדרך אפרת** - שם מצוי קברה של רחל אימנו, על פי בראשית לה, יט ונתמת רחל ונתקבר בדרך אפרתה הוא בית לחם. המשורר מתפלל בקבר רחל אמנו, המצויה בדרך לירושלים, שם על פי המדרש היא בוכה על הבנים שירדדים לגלות, מתפללת לגאולה. על פי הפירושים והמדרשים לפסוקים בירמיהו (לא, יד-טו): נהי בכי תמרורים רחל מבעב על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו... ויש תקוה לאחריה נאם ה' ושבנו בנים לגבולם. **שהכל סוכין ביניה** - על רחל נאמר בבראשית כט, יז: **ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה**. המשורר משתמש בדברי הגמרא (מגילה יד, ע"א) על שרה על מנת לתאר את יופיה של רחל: ואמר ר' יצחק יספה זו שרה ולמה נקרא שמה יספה... שהכל סוכין ביופיה... **הזה ציון מהללה** - המשורר קורא להסתכל בירושלים המהוללת, על פי ישעיהו לג, כ: **הזה ציון קרית מועדנו עיניך תראינה ורושלים ננה שאנן. נורא עליה** - כינוי לאל, בעל המעשים הנוראים, על פי תהלים סו, ה: **לכו וראו מפעלות אלהים נורא עליה על בני אדם. תרעא דשמיא** - שער השמים (ארמית). **בית אל נורא עליה... נורא תרעא דשמיא** - המשורר משתמש בדברי יעקב על בית אל לאחר שהקיץ מחלמו (סולם יעקב) בבראשית כח, יז: **ויקרא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה אלא בית אלהים וזה שער השמים, ומשנה את דבריו. הפסוק מתאר את גדולתה של בית אל, ובפיוט - את גדולת ירושלים; במקור מתארת המילה נורא את המקום ובפיוט את האל. **מקדש וקדשו** - ביטוי המתאר את המקדש והקורבנות שהוקרבו בו. כאן קדשו מתאר את הקדושים שחיו בירושלים. **דור ודור ודורשינו** - בכל דור הדורשים והמנהיגים שלו. **בני עליה** - כינוי לאנשים המעולים שבאדם, הביטוי לקוח מדבריו של ר' שמעון בר יוחאי עליו ועל בנו: אייר ירמיה משום רשב"י, ראיתי בני עליה והן מועטין, אם אלף הן אני ובני מהן. אם מאה הם אני ובני מהן. אם שנים הן אני ובני הן (סוכה מה ע"ב). **נזיר אלהי אבי** - שמואל הנביא, שהיה נזיר, על פי המשנה במסכת נזיר פרק ט, משנה ה: נזיר הנה שמואל, **בדברי רבי הוראי**, שאמר (שמואל א) ומורה לא יעלה על ראשו, נאמר בשמשון (שופטים יג) ומורה, ונאמר בשמואל ומורה, מה מורה האמרה בשמשון, נזיר, אף מורה האמרה בשמואל, נזיר. **דמינו כאריה לביא** - הנזיר מדומה לאריה, משום שיערו הארוך (אחד מאיסורי הנזיר - לספר את שיערו). **שקול שמואל הנביא כמשה ואהרן כהניא** - על פי הנאמר במדרש רבה במדבר, יח: שמואל שקול כמשה ואהרן שני (תהלים צט, ו) וברשה רבה בכינוי שמואל בקוראי שמו. **עם דל ואביון** - עם ישראל הגולים. **היקרים בני ציון** - על פי הביטוי באיכה ד, ב: **בני ציון היקרים המסלאים** פּוּז אִיכָה נַחֲשָׁבו לְבַבִּי חָרֵשׁ מַעֲשֵׂה יְדֵי יוֹצֵר. המשורר מביא את הפסוק מאיכה המתאר את ישראל הגולים המרוחקים מהמקדש בבקשה לבניית בית המקדש. **הבית הזה יהיה עלינו** - על פי תיאור בית המקדש במלכים א ט, ח: **והבית הזה יהיה עלינו כל עבר עליו**. כאן הכוונה שבית המקדש השלישי יהיה גדול מקודמו, על פי נבואתו של חגי (ב, ט): **גדול יהיה פבד הבית הזה האחרון מן הראשון אמר ה' צבאות. לעלמי עלמיא** - לעולמי עד (ארמית).**

חדש סיון

השבוע לא נביא אודות החדש הקרב. חודש טוב

מפקד בני ישראל בפרשת במדבר

הרב הלל גפן

בתחילת ספר במדבר נצטוו משה לפקוד את בני ישראל, על מנת לדעת את מספרם: "שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחותם לבית אבותם במספר שמות כל זכר לגלגלותם." זו אינה הפעם הראשונה שבני ישראל נמנים. על מפקד דומה נצטוו משה גם בפרשת כי תשא (י, ט) **"כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם ונתנו איש כפר נפשו... כל העובר על הפקודים מבין עשרים שנה ומעלה יתן תרומת ה'..."** תוצאות המפקד הוא נמסרו בפרשת פקודי (לח, כה): וכסף פקודי העדה מאת ככר ואלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל בשקל הקודש. בקע לגולגולת מחצית השקל בשקל הקודש לכל העובר על הפקודים מבין עשרים שנה ומעלה לשש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים."

הנקודה המעניינת היא שתוצאות אלו זהות לחלוטין לתוצאות המפקד שבפרשתנו (ב, ט). "אלה פקודי בני ישראל לבית אבותם כל פקודי המחנות לצבאותם שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים"

האם יתכן שמדובר בעצם באותו מפקד?

רש"י בפרשת כי תשא (ל, טו) מוכיח שאי-אפשר לומר כך. המפקד שעליו נצטוו משה בפרשת כי תשא נערך לפני הקמת המשכן,

מנחם זהרי, יציאת מצרים: דמותה המוקדמת בכתבי המקרא, כרמל, אולם, אנשים אינם מודעים לעובדה שלמרות החשיבות העצומה שנתן המקרא **דווקא ליציאת מצרים**, ניתן לצטט לאורכו אף התייחסות רבות למעמד האדיר בהר סיני: לדוגמה, בספר מלכים ובספר דברי הימים נכתב: **אין בארון רק שני הלוחות אשר נתן משה בחורב אשר קרת יהוה לסבני ישראל בצאתם ממצרים (מלכים א ח ט, דברי הימים ב ה ז); כך למשל גם בספר יחזקאל (ט-טו) נאמר: "אשר נודעתי אליהם לעיניהם להוציאם מארץ מצרים. ואוציאם מארץ מצרים ואבאם אל המדבר. ואפתח להם את חקותי ואת משפטי הודעתי אותם אשר עשה אותם האדם וחי בהם"; וכן במלכאי: "זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל חקים ומשפטים" (מלכאי ב, ג); גם בנחמיה (ט, יג) נאמר: "ועל הר סיני ירדת ודבר עמקה משמים ונתת להם משפטים ושרים ותורות אמת חקים וימצות טובים"; זאת ועוד, אף זכרונות ממראת המעמד עצמו פזורים לכל אורכו של המקרא. התורה, בפרשת וזאת הברכה אומרת בהקשר למעמד הר סיני וניסי המדבר בדרך: "ה' מסיני בא וזרח משעיר למו, הופיע מהר פארן ואתה מרבבות קודשי". תזכורת לניסים אלו, נמצאת בכל רחבי התנ"ך: "הי, בצאתך משעיר, בצעדתך משדה אדום, ארץ רעשה, גם שמים נטפו, גם עבים נטפו מים. הרים נזלו מפני ה', זה סיני, מפני ה' אלהי ישראל (שופ' ה, תח); וכן: "לו קרעת שמים, ירדת - מפניך הרים נזלו - להודיע שמך לצרף מפניך גוים ירגזו. בעשותך נוראות לא נקה, ירדת - מפניך הרים נזלו" (יש' ס"ג, יט-ס"ד, ב); "אלהים בצאתך לפני עמך בצעדתך בשימון סלה, ארץ רעשה אף שמים נטפו מפני אלהים זה סיני מפני אלהי ישראל" (תה, ס"ח, ח); **רַבְּבַּ אֱלֹהִים רַבְּתַיִם אֱלֹפִי שְׁאֵן אֲדֹנָי יָם סִינִי פִקְדָשׁ**: אזכורים רבים אחרים במקרא המעלים זכרונות ממעמד ההוא עבוד הם משתמשים בכינוי הנרדף "תימן" (כלומר "הדרום"): "אלוה מתמימן יבוא וקדוש מהר פארן סלה" (חב' ג, ג-ג); "יסע קדים בשמים וינהג בעזו תימן" (תהלים, ע"ח, טו); אף השופרות שמתוארים במעמד הר סיני נזכרים בהקשר זה: "הי עליהם יראה ויצא בברק חצו ואדני יהוה בשופר יתקע והלך בסערות תימן". במקומות אחרים במקרא, ישנן מקבילות סקסטואליות המוכיחות כי ברקע הדברים עומד סיפור מעמד הר סיני עצמו. לדוגמה, בפרשת התגלות לאלוהו בחורב נאמר: **וַיָּקָם וַיֵּאכַל וַיִּשְׁתֶּה וַיִּלְכָּד בְּחַן הָאֲכִילָה הַהִיא אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה עַד יָדָה הָאֱלֹהִים מִכַּחַם. מאחורי הכתוב "בכוח האכילה ההיא" ארבעים יום וארבעים לילה" עדיף מזה הקשרי חקיקת עשרת הדברות. בתיאור מלכות אסא שבמקרא ישנו אפילו אזכור לחגיגת אירוע בחודש השלישי שמטרתו הייתה לשחזר את המעמד עצמו: "ויקבצו וישלשם בחדש השלישי לשנת חמש עשרה למלכות אסא, ויזבחו ליהוה ביום ההוא מן השלל... ויבאו בבירת לדרוש את יהוה אלהי אבותיהם בכל לבבם ובכל נפשם... וישבעו ליהוה בקול גדול ובתרועה ובחצצרות ובשופרות."****

זאת עוד מבלי להזכיר את המדרשים השונים המופיעים בספרות חז"ל, המכילים מסורות רבות ומגוונות על יציאת מצרים מעבר למה שמופיע בכתובים. הטענה כאילו ספר התורה הוא העד היחיד, מופרכת אם כן לחלוטין פה חשוב לציין את גם את חוסר

הרלוונטיות של תיאוריות כגון "תורת התעודות" לטיעון עליו עמדנו. בכמה מאמרים באתר עמדנו על העובדה כי תיאוריות אלו חסרות יסוד של ממש, אולם, גם אם הן היו נכונות, לא רק שאין בכוחן להקשות על טיעון העד - הן דווקא יחזקו את עצם קיומה של ההתגלות בסיני. נסיב, אפילו לפי תורת התעודות הדחויה, מעמד הר סיני מופיע בכל מקורות התורה. ובעצם, אם כל התעודות מדברות על אירוע מטיפ-פזי שהתרחש בסיני, זה רק מלמד כמה חזקה הייתה המסורת הנייל בקרב הישראלים הקדומים. כלל שיהיו יותר סקסטים, או תעודות שמדברות על כך, שהם איננה שם ההתגלות בסיני רק תחזקו (ולצורך עצם קיומה של התגלות בסיני, אין זה משנה האם ניתנה שם התורה שלנו כפי שהיא, או קובץ חוקים אחר, שלימים גרסאות שלו עלו על הכתב בתורה). בכל אופן, תיאוריה זו איננה מבוססת מצד האמת, אך גם אם היתה נכונה - היא איננה רלוונטית ואפילו רק מחזקת את עצם קיומה של ההתגלות בסיני.

סיכום

נסכם אפוא את הדברים. ראשית, ראינו שהיחס כלפי המסורת צריך להיות דומה ליחס לכלים הכרטיים אחרים שלנו כשכל והחושים, דהיינו יחס של אמון בסיסי, המקבל אותה כברירת המחדל, שהרוצה לערער עליה חובת ההוכחה מוטלת עליו. זאת משום שהמסורת מבטאת את הזיכרון הלאומי ואת האמון שיש לנו באבותינו, והטלת ספק בכלים אלה ללא סיבה מוצדקת תפגע ביכולתנו לרכוש מידע כלשהו על העבר. בנוסף לכך ראינו שאין סיבה לשלול מראש גם מסורות המתארות אירועים על טבעיים, כמו ניסים, ושהכחשת אפשרות קיומם של אלה אינה רציונלית אלא נובעת מיווהרה ודעות קדומות. לאחר מכן בחנו את המאפיינים של המסורת היהודית, המקסים מאד על האפשרות להמציא אותה ולשכנע בה ששלם אילו לא התרחשו הדברים באמת: מדובר באירוע לאומי מכונן (שאמור להשאיר זיכרון), שהתרחש לפני המונים רבים ולאורך זמן ממושך, עבר במסורת ישירה מאב לבן לאורך הדורות, ומהווה חריגה מבחינות רבות מהסיפורים המקובלים באותה תקופה. מאפיינים אלה הופכים את המסורת היהודית לייחודית, עד שקשה למצוא משהו דומה לה אצל עמים אחרים, מה שמחזק את הטענה שלא מדובר בהמצאה אלא בעדות אמינה. גם אפשרות ההתפתחות ההדרגתית כמייתוס מתגלגלי אינה סבירה. מעבר לכך שטענת "אולי" אפשר להעלות תמיד בכל תחום, ואין היא מסיפיקה לדחות מסורת היסטורית מבוססת, ראינו גם שהמסורת היהודית רחוקה מאוד מלהיות דומה למיתוסים ואגדות עם שהיו מקובלים בדרך כלל באותה תקופה: מבחינת התיאולוגיה הייחודית (-איסור עבודת אלים אחרים, אל שאיננו מזוהה עם כוח טבע, האיסור לייצג את האל בפסל ועוד), התיאורים השליילים על העם, והמאפיינים ההיסטוריים המובהקים של תיאורו, זמן, מקומות ושמות מפורטים. כל אלו מהווים חריגה גדולה מכל הסיפורים המקובלים בעת העתיקה. בחינה ביקורתית המשווה בין מסורת ההתגלות של היהדות למסורות

ומהכספים שנאספו, מחצית השקל לגולגולת, יצקו את האדנים למשכן. לעומת זאת בפרשת במדבר אנו עומדים באחד לחודש השני בשנה השנית, כלומר - חודש לאחר הקמת המשכן. הדבר מעורר כמה שאלות:

א. האם מבחינה טכנית נערך המפקד באותו אופן, כלומר על ידי מחצית השקל? אם כן, מה מעשה בכסף שנאסף?

ב. כיצד יתכן שתוצאות המפקד הן זהות למפקד שבפרשת כי תשא? לשם מה יש צורך למנות שוב את ישראל שבעה חודשים בלבד לאחר שנמנו כבר?

צורת המפקד

בפרשתנו לא מוזכר ענין "מחצית השקל" כלל. למרות זאת, רוב המפרשים שראיתי מאוחדים בדיעה שהמפקד נערך על ידי מחצית השקל. הבנתם היא שהצווי בתחילת פרשת כי תשא הוא כללי - "כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם" - כלומר שכל אימת שיפקדו את בני ישראל הדבר ייעשה על ידי נתינת מחצית השקל, כיון שמנייתם של ישראל יש בה יסוד סכנה. יוצא מן הכלל הוא האברנאל שטוען שאין חשש סכנה במפקד הנערך על פי ציווי המפורש של הקב"ה, ורק בפרשת כי תשא נפקדו במחצית השקל על-פי ציווי ה', כיון שלפי הציווי היה צורך בכסף לשם יציקת האדנים למשכן.

רש"י בפרשת כי תשא (ל, טו) כותב שכספי מחצית השקל שנאספו במסגרת המפקד שבפרשתנו היו מיועדים לצורך קרבנות צבור. לפי זה, איסוף הכסף היה שייך לסדר הקבוע של נתינת מחצית השקל בכל שנה ושנה לצורך קרבנות הצבור, ולכן עם תחילת תיפעול המשכן היה צורת בכספים בהם שותפים כל ישראל ומהם יוקרבו הקרבנות. הדבר מקהה במקצת את העוקץ בן השאלה בדבר הצורך במפקד נוסף, כיון שהיו צריכים לאסוף את הכסף, אך עדיין ניתן לשאול - הרי לא בכל שנה מנו את הכסף על מנת לדעת את מספרם של ישראל!

הרמב"ן מעלה כלפי פירוש זה שתי טענות:

א. המפקד שבפרשתנו לא כלל את הלוויים, למרות שהם חייבים במחצית השקל לקרבנות ככל ישראל, כמבואר במסכת שקלים (פרק א, משנה ד): "את מי ממשכנים? לוויים וישראלים וגרים ועבדים משוחררים!"...

ב. המפקד שבפרשתנו כלל רק יוצאי צבא מבין עשרים שנה ומעלה, ואילו החיוב של מחצית השקל לקרבנות מתחיל מגיל י"ג כשהביא שתי שערות!

לדעת הרמב"ן נתן כל אחד מחצית השקל על מנת "לכפר על נפשותיכם", כופר נפשו, ואת חצאי השקלים האלה מנו, ומלבד זאת נתן כל אחד מחצית השקל לצורך הקרבנות. נקודה נוספת הקשורה לאופן ביצוע המפקד היא התייחסותם של הנפקדים לשבטיהם, ציווי של הקב"ה היה "שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחותם לבית אבותם", כלומר שמלבד הציווי לפקוד את ישראל הם נצטוו להתייחס לפי שבטיהם למשפחותם. כך גם עשו ישראל "ויתילדו על משפחותם לבית אבותם". כיצד נעשה הדבר?

לדעת רש"י - בני ישראל "הביאו ספרי יחוסיהם ועידי חזקת לידתם על אחד ואחד להתייחס על השבט".

הרמב"ן, לעומתו, טוען שאיננו נראה לומר שהיו צריכים להביא שטר (ספר יוחסי) ועדים על יחוסם לשבטיהם. לדעתו, כל אחד שהיה בא להביא את שקלו היה אומר לפני משה והנשיאים "אני פלוני בן פלוני ממשפחת פלוני משבט פלוני", ומשה היה שם את השקלים של כל שבט ושבט בפני עצמם, וכך ידע את מניינו של כל שבט מלבד המנין הכללי.

מטרת המפקד

לעיל העלנו את השאלה - מה היא מטרת המפקד הזה. ולחודד הדברים - לשם מה יש צורך למנות את ישראל שבעה חודשים בלבד לאחר שנמנו כבר? (שהרי נמנו בתחילת בנין המשכן, למחרת יום הכפורים, כמבואר בפרשת כי תשא, ובפרשתנו אנו עומדים בראש חודש אייר!

רש"י הראשון בפרשתנו כתב ש"מתוך חיבתן לפניו מונה אתם כל שעה, כשיצאו ממצרים מנאן (כנראה כוונתו לפסוק בשמות יב, לו "ויסעו בני ישראל מרעמסס סכותה, כשש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף"), וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים (לכאורה

מתוך פניני הלכה הרב אליעזר מלמד שליט"א
בשבוע שעבר: א - דרך אכילת הפירות שלא להפסידם
השבוע: ב - דין השאריה

פירות וחלקי פירות שנשתיירו וכבר אין מי שירצה לאוכלם, כל זמן שהם עדיין ראויים למאכל אדם או בהמה, נותרה בהם קדושת שביעית, ואסור לאבדם בידיים. וגם אסור להניחם בפח מטונף, מפני שהנחתם שם מאבדת אותם מלהיות ראויים למאכל, הואיל וכבר לא יהיה אדם שירצה לאוכלם (משפט כהן פה). לפיכך, יש לעטוף את שיירי הפירות הללו בשקית ניילון או נייר, ולהניחם בפח, שבאופן זה הם נשמרים שם מטינוף ואינם מונחים בדרך ביזיון. וכך נכון לנהוג גם כאשר אין בפח הפרטי דבר מטונף, כדי להגן על שיירי הפירות מטינוף בפח המרכזי. יש מהדרים ומכנינים כלי מיוחד לשיירי פירות שביעית, ובכל פעם שמניחים שם שיירי פירות עוטפים אותם בניילון או נייר, כדי שהשיירים הקודמים שכבר החלו להירקב לא יגרמו לזירוז תהליך הריקבון של השיירים החדשים. אבל אין חייבים להדר בכך, מפני שמן הדין מותר לעטוף את שיירי הפירות בשקית או נייר ולהניחם בפח הרגיל, מפני שעטיפתם שומרת עליהם שלא יטונפו ולא יתבזו. וגם מותר להניחם בפח המרכזי לפני שירקבו, מפני שמסתבר שהשקית שעוטפת אותם תמשיך לשמור עליהם גם בפח המרכזי ובמשאית הזבל. ואם במקרה השקית תקרע מחמת דחיסת הזבל, הרי שזה דבר שלא התכוונו אליו. וכן יש לנהוג לגבי קליפות שראויות לאכילה, כקליפות תפוחים, מלפפונים וגזר. וכן לגבי העלים החיצוניים של הכרוב שרגילים להסיר. אבל שיירי פירות שאינם ראויים לאכילת אדם או חיה, כגון קליפות וגרעיני פירות שאין רגילים כיום לאכול, מותר לזרוק לפח הזבל בלא הגבלה. האוכל מאכלי שביעית צריך להשתדל לסיים את כל האוכל שלקח, ומותר שישיר בצלחת שיירי מאכלים כדרך שאנשים שרגילים להיזהר שלא להשחית מאכלים בחינם רגילים לשייר בכל השנים. ועל השיירים הללו אין קדושה ומותר להשליכם לפח. וקל וחומר שמותר לשטוף צלחות וסירים משיירי פירות שביעית שדבוקים בהם. אבל אם נשתיירו מאכלים שיש להם חשיבות, כגון שיעור של כפית שלימה במקום אחד בצלחת, או כשיעור של כף אחת במקום אחד בסיר, יש לנהוג בהם כשיירי פירות שביעית. מאכל שקיבל טעם מפירות שביעית דינו כדין פירות שביעית, שכל עוד הוא ראוי למאכל והוא בשיעור שיש לו חשיבות, יש להניחו בתוך שקית וכך להניחו בפח. וכן הדין לגבי מרק שבושל עם פטרוזיליה של שביעית, שאם נשתייר ממנו בסיר כמות שיש לה חשיבות, או בצלחת יותר מרק ממה שאנשים שרגילים שלא להשחית בחינם משאירים, יש לנהוג בו כקדושת שביעית. אמנם כיוון שמדובר בנוזלים קשה להניחם בכבוד. יש שהציעו לשפוך את שיירי המרק לתוך שקית, לקושרה ולהניחה כך בפח. אולם הצעה זו עלולה לגרום ללכלוך במקרה שהשקית תקרע או תיפתח. ולכן העצה הנוחה יותר, להשאיר את שיירי המרק מחוץ למקרר יום או לילה, עד שיגיע למצב שאנשים רגילים שלא לאכול, שמא קצת התקלקל. וכיוון שכבר ממילא האדם אינו מתכוון לאכול, מותר אז לשופכו כרגיל. פירות וחלקי פירות שנשתיירו וכבר אין מי שירצה לאוכלם, כל זמן שהם עדיין ראויים למאכל אדם או בהמה, נותרה בהם קדושת שביעית, ואסור לאבדם

כוונתו "לכי תשא..."), כשבה להשרות שכינתו בתוכם מנאם (אצלנו) באחד בניסן הוקם המשכן ובאחד באייר מנאם. אפשר להבין את הנימוק "מתוך חיבתך" בשתי צורות:

א. כשם שאדם שמח ברכושו והוא מונה בכל עת את נכסיו - כך וכך מעות יש לו, כך וכך צאן ובקר וכדומה, [הדבר מזכיר לי את מה שנאמר בהלכות פסוקי דזמרה (סימן נ"א סעיף ח')] "אין אומרים הזמירות במרוצה כי אם בנחת", ופירש המשנה ברורה שם ש"יוציא מפיו כאילו מונה מעות".

ב. המנין מראה את יחסו של הקב"ה לישראל לעיני כל, ובזה הוא מגדלם ומרוממם, כפי שהמדרש מדייק מהביטוי "נשיאת ראש". אפשר למצוא סימוכין לגוונים השונים של ההבנה גם במדרשים: **מדרש הגדול (אות ל' בתורה שלמה):**

"אמר הקב"ה למשה עשה להם תלוי ראש נגד כל האומות, על ידי שהם מרננים אחריהם במעשה העגל ואומרים שאין להם מחילה לעולם לכך עשה להם שלוי ראש כדי שידעו כל האומות שמחלתו להם."

במדרש הזה, זקיפת הראש מתבטאת בסילוק השליחה הנובעת מחטא העגל, אך ישנם מדרשים המדגישים יותר את החיות: **במדבר רבה (פרק ז, ט)** - את מוצא מלך בשר ודם יש לו פריפסיטין (גדולים וחשובים), אף האלקים יש לו פריפסיטין, שנאמר שאו את ראש כל עדת בני ישראל. אלא שהמדרש גם מדייק ואומר שלשון זו של גדולה תלויה בזכותם של ישראל, אם יזכו יעלו לגדולה כמה דכתיב "ישא פרעה את ראשך והשיבך על כנך", ואם לא יזכו ימותו כולם כמה דכתיב "ישא פרעה את ראשך מעליך ותלה אותך על עץ": לכך אומר המדרש, נקטה התורה לשון "ישא את ראש" ולא "רוממו את ראש" או "גדלו את ראש" "מדרש רבה א, ט הצד השווה במדרשים אלו הוא שהמנין גורם לגדולה ולחשיבות.

גם להסבר הראשון שהבאנו יש מקור במדרש: אומות העולם נמשלים כתבן וקש, שנאמר "יהיו כמוץ לפני רוח", למה שאין לו להקב"ה מהן הנאה שנאמר "כל הגויים כאין נגדו מאפס ותוהו נחשבו לו." אבל ישראל לקב"ה הנאה לו בהן, קורין קריאת שמע ומתפללים ומברכים שמו בכל יום ובכל שעה על כל דבר ודבר, לפיכך הם נמנים בכל שעה "תנחומא ד, ו" (וכן גם במדרש רבה ד, ב) "משל לאדם שהיה לו פרגמטוטין של אבנים של זכוכית, והיה מוציאן לשוק ולא היה מבחין במנין שלא היה מוציאן במנין... שלא היה משגיח עליהם שהיו של זכוכית. והיה לו פרגמטיה אחת של מרגליות נאות והיה נוטלה ומוציאה במנין ומניחה במנין, כך כביכול אמר הקב"ה לעכו"ם לא נתתי מנין, למה שאין חשובים לפני כלום... אבל אתם בני... לכך מונה אתכם בכל שעה".

הרמב"ן (פרק א, פסוק מה) מביא גם הוא את דברי חז"ל שמרוב חיבתם מונה אותם בכל שעה, אך מוסיף להם מימד נוסף, תוצאות המנין מודיעות לנו את חיבתנו לפני הקב"ה ואת גודל חסדו עלינו, שלמרות כל מיני סיבות מעכבות מספרם של בני ישראל רב וגדול. "שבעים נפש ירדו אבותיהם למצרים ועתה הם כחול היס". יתכן שהרמב"ן מתכוון לרמוז כאן שהריבוי הגדול בא למרות השעבוד הנורא לצרים, "וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ". ואכן שבת לוי שנמנו לבדם, מספרם היה מועט ביחס לשאר השבטים, ואחת הסיבות שהרמב"ן נתן לכך היא "כי שבת לוי לא היו בשעבוד מלאכת מצרים ובעבודת פרך, והנה ישראל אשר מררו המצריים את חייהם בעבודה קשה כדי למעטם היה הקב"ה מרבה אותם... כי היה הקב"ה אומר נראה דברי מי יקום ממני או מהם, אבל שבת לוי היו פרים ורבים כדרך כל הארץ..." (שם). וכן "אחרי כל דבר ומגיפה ימנם להודיעם כי הוא... ימחץ וידו תרפינה." בכך שנגלה כי למרות המגפה עם ישראל לא נחסר כל כך, תתגלה לנו חיבתו של הקב"ה כלפינו.

הסבר נוסף שנותן הרמב"ן נשמע "חסידי" מעט. המפקד נערך על ידי שכל אחד מ ישראל הביא את שקלו לפני משה ואהרן, ובהזדמנות זו התברך על ידם, "ונדע אליהם בשמו והיה לו בדבר הזה זכות וחיים". יתכן שהרמב"ן מדייק הסבר זה מעצם העובדה שהתורה מדגישה את חלקו של אהרן (פסוק ג - "ואת אהרן", פסוק מ"ד - "אשר פקד משה ואהרן") למרות שתפקיד זה הוא ביצועי ואינו קשור לכאורה לעניינו של אהרן ככהן גדול. לפי הסברו של הרמב"ן אהרן משמש כאן כקדוש ה' שיש בכוחו לברך את ישראל.

בידיים. וגם אסור להניחם בפה מטונף, מפני שהנחתם שם מאבדת אותם מלהיות ראויים למאכל, הואיל וכבר לא יהיה אדם שרצה לאוכלם (משפט כהן פה). לפיכך, יש לעטוף את שיירי הפירות הללו בשקית ניילון או נייר, ולהניחם בפה, שבאופן זה הם נשמרים שם מטינוף ואינם מונחים בדרך ביזיון. וכך נכון לנהוג גם כאשר אין בפה הפרטי דבר מטונף, כדי להגן על שיירי הפירות מטינוף בפה המרכזי. יש מהדרים ומכנינים כלי מיוחד לשיירי פירות שביעית, ובכל פעם שמניחים שם שיירי פירות עוטפים אותם בניילון או נייר, כדי שהשיירים הקודמים שכבר החלו להירקב לא יגרמו לזירוז תהליך מותר לעטוף את שיירי הפירות בשקית או נייר ולהניחם בפה הרגיל, מפני שעטיפתם שומרת עליהם שלא יטונפו ולא יתבזו. וגם מותר להניחם בפה המרכזי לפני שירקבו, מפני שמסתבר שהשקית ששופתת אותם תמשיך לשמור עליהם גם בפה המרכזי ובמשאית הזבל. ואם במקרה השקית תקרע מחמת דחיסת הזבל, הרי שזה דבר שלא התכוונו אליו. וכן יש לנהוג לגבי קליפות שראויות לאכילה, כקליפות תפוחים, מלפפונים וגזר. וכן לגבי העלים החיצוניים של הכרוב שרגילים להסיר. אבל שיירי פירות שאינם ראויים לאכילת אדם או חיה, כגון קליפות וגרעיני פירות שאין רגילים כיום לאכול, מותר לזרוק לפח הזבל בלא הגבלה.

ההטבל של השיירים החדשים. אבל אין חייבים להדר בכך, מפני שמן הדין להשתדל לסיים את כל האוכל שלקח, ומותר שישיר בצלחת שיירי מאכלים כדרך שאנשים שרגילים להיזהר שלא להשחית מאכלים בחינם לשיירי בשלל בכל השנים. ועל השיירים הללו אין קדושה ומותר להשליכם לפח. וקל וחומר שיותר לשטוף צלחות וסירים משיירי פירות שביעית שדבוקים בהם. אבל אם נשתירו מאכלים שיש להם חשיבות, כגון שיעור של כפית שלמה במקום אחד בצלחת, או כשיעור של כף אחת במקום אחד בסיר, יש לנהוג בהם כשיירי פירות שביעית. מאכל שקיבל טעם מפירות שביעית דינו כדן פירות שביעית, שכל עוד הוא ראוי למאכל והוא בשיעור שיש לו חשיבות, יש להניחו בתוך שקית וכך להניחו בפה. וכן הדין לגבי מרק שבושל עם פטרוזיליה של שביעית, שאם נשתיר ממנו בסיר כמות שיש לה חשיבות, או בצלחת יותר מרק ממה שאנשים שרגילים שלא להשחית בחינם משאירים, יש לנהוג בו כקדושת שביעית. אמנם כיוון שמדובר בנוזלים קשה להניחם בכבוד. יש שהציעו לשפוך את שיירי המרק לתוך שקית, לקושרה ולהניחה כך בפה. אולם הצעה זו עלולה לגרום ללכלוך במקרה שהשקית תקרע או תיפתח. ולכן הצעה הנוחה יותר, להשאיר את שיירי המרק מוחץ למקרר יום או לילה, עד שיגיע למצב שאנשים רגילים שלא לאכול, שמא קצת התקלקל. וכיוון שכבר ממילא האדם אינו מתכוון לאוכלו, מותר אז לשפכו כרגיל. **בשבוע הבא בעז"ה: ג - מדיני אכילת הפירות**

במדבר - שמות הבעלים (על ההפטרה)

הרב אורי שרקי שליט"א

מקובל, הן בחוגים דתיים והן בחוגים חילוניים לדבר על הקדוש ברוך הוא בתור "כוח עליון". תפיסה זו בטעות יסודה מכמה טעמים. הטעם הפשוט הוא משום שכל הגדרה בא-לוהות מצמצמת וחוטאת לאמת, כי אם "לך דומיה תהילה". ה' הוא מקור כל כוח, אך הוא בעצמו נעלה מהגדרות כאלה. אם נעמיק מעט, נגלה שהעולם הנפשי המחובר להגדרות כאלה לוקה מאוד. כוח הוא הצד החזק, מי שכדאי להיות בצד שלו ולא בצד שכנגדו. הכוחנות מכניעה תחת עוצמתה את כל מה שחוץ לתחומה. עבודת ה' הופכת להיות איטרסנטית, מלאה פחד, וללא אהבה.

ככול שעבר הזמן והתרגלו הנפשות לראות בא-לוהות כוח תאב שלטון וכבוד, כך גברה ההתמרדות נגד הדת והאמונה, עד כדי שלילת מציאות ה'. הביקורת על הדת מגייסת לעצמה את תביעת הנורמליות ואת הדרשה לשמחת החיים הפשוטה. תביעות אלה הן ביסודן חלק מהתנאים לעבודת ה' מאהבה, שלא רק שאינה מכניעה את האדם כי אם ניוצרת את מלוא שיעור קומתו ומשווה את רגליו כאיילות. מערכת יחסים שבה יש מן ההכנעה לצד שכנגד, מכונה "בעלות", הן במובן של רכוש והן בקונטציה של האליל "בעל" הכנעני. בהפטרנו הנביא הושע (ב, יח) מבשרנו: "ביום ההוא נאום ה', תקראי לי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי". ללמדנו שהסיגים האליליים שדבקו בתפיסת הא-לוהות יסולקו, ובמקומה יחל העידן של דעת ה' נקיה, הנותנת מקום לחירות ולבהרת של האדם. מעבר תודעתו כל כך עמוק, לא יתכן שלא יגרום בעקבותיו משברים, כשתבניות המחשבה המיושנות מתבטלות. כאן מופיעה קליפת האתאיזם, שאיננו נובע מנפילת האדם, כי אם מתביעה להופעת אמונה מזוקקת יותר: "והסירותי את שמות הבעלים מפיה ולא יזכרו עוד בשמם" (ב, ט). טיהור מושגי האמונה סופם להשיב את המודעות לקדושה שבטבע: "וכרתי להם ברית ביום ההוא עם חית השדה ועם עוף השמים ורמש האדמה, וקשת וחרב ומלחמה אשבור מן הארץ, והשכבתים לבטח" (ב, ט). טיהור המושג הא-לוהי מסיגיו הוא המבטיח שההתקשרות אל ה' תהיה נצחית, מאחר ואין גורם המפריע את מהלכה: "וארשתיך לי לעולם" (ב, כא). מתוך האמונה

הטהורה נובעים ערכי המוסר כולם בהרמוניה מושלמת ביניהם: "וארשתך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים" (שם). מתוך כך נבנה עולם שבו דעת ה' היא עסקו היחיד של האדם (כדברי הרמב"ם על אחרית הימים בהלכות מלכים פ"ב ה"ה): "וארשתך לי באמונה וידעת את ה'" (ב, כב)

מפקד בני ישראל בפרשת במדבר (המשך מעמודה ימנית)

שהדברים קשורים גם להבדלתם של ישראל מן הערב-רב שגם הם מעבדים את השראת השכינה במחנה ישראל. [וכך הדברים מוסברים יותר, שהרי לא דובר בפרשתנו על הקמת המשכן!] גם פרשת גזל הגר מתקשרת באופן זה אל הפרקים הקודמים לה, כי "בעבור שמנה ישראל למשפחותם לבית אבותם, והבדיל מהם ערב-רב אשר בתוכם השלים באשם הגזלות דין הגזול את הגר" (רמב"ן ה, ב). גישה זו, המבדילה את בני ישראל מן הגרים (שהם הם הערב-רב שנספחו אל ישראל), מזכירה את דברי חז"ל "קשים גרים לישראל כספחת" **קידושין** **ב, ב**, ומתאימה להסבר שנתן שם ר"י (בתוס' ד"ה קשים): "ור"י פירש דלפיכך קשים שנטמעו בישראל ואין השכינה שואה אלא על משפחה מיוחדת", וכן גם לרש"י שפירש שהגרים קשים לישראל כי הם מלמדים אותם ממעשיהם.

במדבר – אני יודע?

אביהוא, אלעזר ואיתמר, בכורות. גולגולתם. דן, השני, זר, חברון, טעו. יהודה, יששכר. כסף, לוי, משכן, נדב, סביב, עדה, פרוכת, צפון, קהת, ראובן, שלומיאל בן צורי שדי, תחש

נימוק נוסף לצורך לפקוד את ישראל כעת הוא הצורך לדעת את מספר חלוצי הצבא כהכנה למלחמה על ארץ ישראל. הרמב"ן התקשה אמנם בפירושו זה, שהרי התורה הבטיחה את נצחונם של בני ישראל, אך הוא מתרץ קושי זה על פי עקרון חשוב: "כי התורה לא תסמוך על הנס". ומשום כך יש צורך להתכונן למלחמה על ארץ ישראל כפי שמתכוננים לכל מלחמה עקרון זה חוזר ומופיע בפירושו של הרמב"ן גם ביחס למקומות אחרים. למשל, בפרשת שלח (ג, א) הסביר הרמב"ן את מטרתו של משה בשילוח המרגלים לתור את הארץ ואומר שכוונתו היתה לבדק מהיכן נוח יותר לכבוש, דרך איזה מקום לבוא בתחילה ועל איזה מקום להלחם אחר כך, וכל זה משום "שהכתוב לא יסמוך בכל מעשיו על הנס". גם בפרשת שופטים **דברים פרק כ** מסביר הרמב"ן "כי בדרך הארץ בכל המלחמות יומתו אנשים, גם מכת הנוצחים" ומשום כך התורה פטרה מן המלחמה את הנושא אשה וב"ה בית ונוטע כרם, למרות ש"ה' אלוקים הולך עמכם להלחם לכם עם אויבכם". יש לשים לב לכך שכל ההסברים הנ"ל מתייחסים לצורך לדעת את מספרם של ישראל, אך המפקד כלל גם אלמנט נוסף - סידור עם ישראל לשבטיו לפי דגלים, וגם למהלך זה היו מטרות. אחת התוצאות הראשוניות, שאפשר לראותה כאחת ממטרות המפקד, היתה הרחקתם של ישראל מן הערב-רב שהיה בתוכם. עד המפקד היו הערב-רב שוכנים בתוך ישראל, ומסוגלים להשפיע עליהם, כפי שאכן קרה בחטא העגל. עכשיו נקבעו סדרים חדשים, בתוך המחנה שכנו רק מי שנתייחסו לשבטי בני ישראל, וכל הגרים והנספחים שכנו מחוץ למחנה. אפילו מי שאמו מישראל אך אביו לא היה ישראלי לא היה יכול לשכון בתוך המחנה. כפי שמתואר על ידי חז"ל בפרשת המדבר **ויקרא כד, ג** שהיה בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי ולא נתנו לו לטעת את אהלו בתוך מחנה דן.

על פי הדברים האלו ניתן להסביר את סמיכות הפרשיות בין הפרקים א - ד, שבהם מתוארים מפקד בני ישראל ומפקד הלוויים, לבין פרק ה' שמתחיל בפרשת שילוח טמאים וממשיך בענייני גזל הגר. אמנם הרמב"ן תולה את שילוח הטמאים בהקמת המשכן - "לאחר שהקים את המשכן צוה בשילוח הטמאים מן המחנה שהיה המחנה קדוש וראוי שתשרה בו שכינה", אך אפשר לומר **המשך מעמודה שמאלית**

כל הזכויות שמורות ©

ספורים לשבת

רבי גרשון מקיטוב היה מן הקרובים אל הבעל שם טוב, וגם היה אחיה של אשת הבעש"ט. טרם נסע ר' גרשון מקיטוב אל ארץ ישראל, בא תחילה עם בני ביתו אל הבעש"ט, רבו. דרש הבעש"ט מרבי גרשון שיתעבב אצלו, וכך נמשך הדבר שלוש שנים. כל אותו הזמן חיו ר' גרשון ומשפחתו בעיר מְזִיבּוֹז', עירו של הבעש"ט, על חשבונם של הבעש"ט. באלו השנים יושב היה ר' גרשון ולומד, עד שהיה קרוב לסיים את כל השי"ס, ורצה לערוך סעודת-מצווה, כפי שנוהגים לעשות כשזוכים לסיים את השי"ס. ביקש ר' גרשון מן הבעש"ט ומחבריו, תלמידיו הבעש"ט, שיבואו מחר לסעודה, והם הבטיחו לו שיבואו. כל אותו הלילה למד ר' גרשון, כדי שיוכל לסיים את השי"ס בסעודת היום. כשבא הבוקר תש כוחו. לאחר שהתפלל תפילת שחרית חשב: אשן מעט ואחר כך אגמור להכין את הסעודה. שכב ר' גרשון על מיטתו ונרדם. ונדמה לו שיצא לטייל אל מחוץ לעיר, וטעה בדרך. והלך בהרים ובגבעות ולא יכול היה למצוא את העיר מְזִיבּוֹז'. הרגיש כאב לב גדול על כך שהזמין את הבעש"ט והחברים לסעודת הסיים והוא לא יהיה בבית, והיו לו ייסורים גדולים מכך. נדמה היה לרבי גרשון שעברו עליו שלושה ימים שלא ראה שום אדם. אחר כך ראה פתאום אדם אחד, ושמו מאוד. שאל ר' גרשון את האיש: "מהיכן אתה?" "אני מְבֹרְדִי", ענה האיש, "וכבר שלושה ימים עברו מאז יצאתי מן העיר ולא מצאתי את הדרך לשוב אליה. ואני תועה כאן – והנה מצאתי אותך." שאל אותו ר' גרשון: "ומה מעשיך?" – "אני בְּהֶלְפֶר", אמר האיש, "עוזר למלמד של ילדיו הצעירים של הנגיד הידוע מברודי. מסייע אני לבניו ומוליכם אל המלמד, וגם לומד עמם מעט." הכיר ר' גרשון את הנגיד מברודי, אך את הבהלְפֶר לא הכיר. הלכו שניהם יחדיו. כל אחד מהם סיפר מה אירע לו ואת דאגת לבו: "איך יהיה הבעש"ט בסעודה, ואני אינני, דאג ר' גרשון. וחברו אמר: "הנה נשאר בניו של הנגיד שלושה ימים בלי מי שסייע להם. ודאי יכעס עליו הנגיד מאוד." והנה ראו מבצר גדול ומפואר ביותר. כשהתקרבו אל המבצר שמעו ממנו קול תורה. שמע ר' גרשון את הלימוד ונהנה עד מאוד. כשנכנסו אל המבצר ראו שם ראש ישיבה לומד עם תלמידים, ונהנה ר' גרשון מן השיעור. לאחר שהסתיים השיעור בא ר' גרשון אל ראש הישיבה וביקש ממנו שיראה להם את הדרך אל הערים מְזִיבּוֹז' וברודי. שניהם סיפרו לראש הישיבה את דאגותיהם וביקשו שייסייע להם. אמר להם ראש הישיבה: "חלום חלמתם. הלא אין בעולם מְזִיבּוֹז' וברודי, ואין שום עולם – אלא זה." וגם הפציר בהם שיישאר עמם בישיבה. ולא רצו להישאר, וצעק ר' גרשון: "אני יודע שיש מְזִיבּוֹז', וממנה יצאתי." אך ראש הישיבה חזר ואמר: "חולמים אתם." לבסוף, לאחר שהפציר בו ר' גרשון מאוד, אמר להם: "לכו אל הישיבה השנייה, אולי שם תדעו את מקומכם." כשבאו אל הישיבה השנייה מצאו שהיא בבניין גדול ומפואר אף יותר מן המבצר הראשון. כשנכנסו, מצאו שהלימוד שם היה טוב יותר מן הלימוד שבישיבה הראשונה, ונהנה ר' גרשון מאוד. כשנסתיים השיעור, שאלו את שאלתם את ראש הישיבה השנייה, וזה השיב להם באותו האופן – שאין עולם אלא כאן, וגם הפציר בהם שיישאר עמם. בפעם הזאת התרצה האיש מברודי, והסכים להישאר שם, אך ר' גרשון סירב ואמר: "איך אעזוב את הבעש"ט?" לאחר שהתעקש ללכת אמר לו ראש הישיבה: "לך אל הישיבה השלישית, אולי שם תמצא את מבוקשך." הלך ר' גרשון אל הישיבה השלישית, והאיש מברודי התלווה אליו, אף שכבר הסכים להישאר בישיבה השנייה. כשבאו אל הישיבה השלישית ראו בניין כה גדול ומרהיב, אף יותר מקודמיו. גם שם אמר להם ראש הישיבה כי אין עולם אחר והפציר בהם שיישאר. אז קם האיש מברודי וחזר אל הישיבה השנייה, ואילו ר' גרשון התעקש ואמר: "איך אוכל לסבול שלא אחיה בסעודה בשעה שיבוא אליה הבעש"ט?" מיד כשהזכיר את שמו של הבעש"ט הזדעזע ראש הישיבה וגם תלמידיו נבהלו. שוב ביקשו מרבי גרשון שיישאר והוא שב וסירב, וגם חזר והזכיר את שם הבעש"ט. גם בפעם הזאת הזדעזעו בני הישיבה. לבסוף

ציווה ראש הישיבה שיביאו לפניו מפה כדי שיראה את תמונת העולם. עיין ראש הישיבה במפה ואמר: "אמנם יש עולם קטן, שפל ומטונף מאוד, ויש שם עיר ושמה מְזִיבוֹזִי, אולם ציית לדבריי והישאר כאן עמנו." כאשר סירב ר' גרשון אמר ראש הישיבה לשניים מתלמידיו: "קחו אותו אל עירו." פתחו התלמידים פתח והשליכו את ר' גרשון דרכו. ננער ר' גרשון ומצא שהוא שוכב על מיטתו, ולא עברה אלא כחצי השעה מאז נרדם. בתוך כך, בא הבעש"ט עם החברים אל הסעודה. בסעודה שתק הבעש"ט. מיד שלח ר' גרשון שליח אל ברודי, לשאול על האיש הבהלֶפֶר. כששב השליח נודע כי בשעה שישב ר' גרשון בסעודה מת אותו האיש. אז אמר הבעש"ט: "העולם היה צריך לאיש זה. נשמתו הייתה כפי הנראה נשמתו של יוסף הצדיק, אלא שהוא הסכים להישאר שם, בעולם ההוא."

שבת שלום, חדש טוב

25
בתי כנסיות ובתי מדרשות נקראים "מקדש מעט", שנאמר, ואהי להם למקדש מעט-אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. ויש בהם קדושה. ולכן ראוי להזהר מאד בכבודם, ולנקותם היטב. ולשבת שם באימה וביראה, ולהדליק בהם נר תמיד לכבוד. ילקוט יוסף, הלכות ביהכ"נ וקרה"ת עמוד רלה אין ראוי לשבת בבית הכנסת רגל על רגל, משום דהוי דרך שחץ וגאווה. [ילקו"י שם, עמ' רמו, ובמהדורת תשס"ד גם בעמ' תי. ובשאר"י ח"ג עמו' רפז].

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

מורשת עדי

עלון בית-הכנסת בעדי

עלון 688 פרשת בחוקותי כ באייר תשפב 21 מאי 2022
לע"נ יצחק בן מרגלית, נלב"ע כ"ח סיון, רחל בת נעמי ג אב, משה בן חיה כ"ה אב, חיים בן שמחה י"ג אלול, משה בן אריאלה תשרי, מאיה חיה בת שושנה, כ"ה תשרי, חיים בן יעקב א באדר ב, ז"ל, תנצב"ה לרפואת: ברוריה בת חנה, חנה בת מסודי, אסתר בת רחל, עפר בן הניה, רחל בת יהודית-דודי, מרי בת רחמה, יהודה יצחק בן איריס, יעקב בן סימי, שמחה בת כוכבה, ניר בן שמחה, גל בן רחל, אברהם בר אב,

יֵד לְכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים, נְאֻם- ה'; וְלֹא-יֵאָמֵר עוֹד חִי- ה', אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם טו כִּי אִם-חִי- ה', אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צָפוֹן, וּמִכָּל הָאֲרָצוֹת, אֲשֶׁר הִדִּיחַם שָׁמָּה; וְהִשְׁבַּתִּים, עַל-אֲדָמָתָם, אֲשֶׁר נָתַתִּי, לְאֲבוֹתָם ירמיהו טז

השבוע בדברי הימים

כניסת שבת: 1905 צאת שבת: 2016

כ באייר - ביתמ"ט - תחילת מסעות בני ישראל במדבר סיני, על פי סדר דגליהם ושבטיהם. ה'תש"ש - מלחמת העולם השנייה: בלגיה נכנעת לגרמניה הנאצית. ה'תש"ה - השואה - גרמניה הנאצית מעבירה את השליטה על גטו טרזיינשטט לידי הצלב האדום. ה'תש"ח - מסתיים מבצע יפתח, בו נהדפו צבאות סוריה ולבנון מהחלק המזרחי של הגליל העליון. הצבא המצרי נבלם בגשר עד הלום. ה'תשט"ז - שר האוצר, לוי אשכול, מאשר את הקמת העיר אשדוד. ה'תשכ"ז - ירדן ומצרים חותמות על הסכם הגנה. ה'תשל"ז - הקמת המושב קשת ברמת הגולן. ה'תשנ"ז - נפטר יגאל מוסינזון, סופר ומחזאי. ה'תשס"ט - נפטר הרב מאיר ברנדסדורפר, חבר בד"צ העדה החרדית ירושלים.

כא אייר - ה'תש"ח - השבעת צבא ההגנה לישראל. מבצע בן נון לכיבוש לטרון מסתיים ללא הצלחה. מסתיים מבצע ארוז, שבו נכבשו שטחים בדרום מזרח עמק זרעאל. ה'תש"ט - ישראל מספחת את יישובי ואדי ערה. ה'תשכ"א - נפטר דב קמחי, סופר ומתרגם עברי. ה'תשס"ו - נפטר יצחק בן אהרון, ממנהיגי תנועת הפועלים בישראל, זוכה פרס ישראל

כב אייר - ה'תש"א - הסירה ארי הים נעלמת מול חופי טריפולי בלבנון ובה כ"ג יורדי הסירה, יום זה הוכרז כיום מותם. ה'תש"ד - מתחיל גירוש יהודי הונגריה למחנות השמדה. ה'תש"ה - מלחמת העולם השנייה: כוחות גרמניה בהולנד ובדנמרק נכנעים. ה'תשכ"ז - לוי אשכול מקים ממשלת ליכוד לאומי, משה דיין-שר הבוטחון. ה'תשל"ג - אפרים קציר מושבע כנשיא ה'תשל"ח - יצחק נבון מושבע כנשיא החמישי. ה'תשמ"ג - מושבע חיים הרצוג נשיא שישי של מדינת ישראל

כג אייר - נקבע ליו"ט לאחר שבית חשמונאי הגלה את בני חקרא מירושלים. ה'תרל"ג - לוי שטראוס וגייקוב דיוויס רושמים פטנט על הגיינס. ה'תש"א - נפל דוד רזיאל, (הרחבה תש"ף) מפקד האצ"ל וממייסדיו, נהרג בעת פעולת קומנדו בעיראק בשירות הבריטים ה'תש"ב - רוב יהודי וולוז'ין (ראה עלון תש"ע) נרצחים על ידי הנאצים. ה'תש"ח - האצ"ל והממשלה הזמנית חותמים על הסכם לפירוקו של הארגון ושילוב לוחמיו בצה"ל. פריצת דרך בורמה. ה'תשל"א - מאבק הפנתרים השחורים מגיע לשיאו בהפגנה אלימה בכיכר ציון. ה'תשל"ד - אסון מעלות: בנסיון חילוץ כושל של סיירת מטכ"ל 27 הרוגים, ביניהם 21 תלמידי בית ספר, בפיגוע טרור של החזית הדמוקרטית לשחרור פלסטין ה'תשל"ז - אסון הני"ד: מסוק יסעור מתרסק באזור בקעת הירדן נספו אנשי צוות האויר ופלוגת מאי 76 של גדוד 890 של הצנחנים, שהיתה בסוף מסלול הלוחם. ה'תשנ"ד - נחתם הסכם קהיר לממוש הסכם אוסלו והקמת הרשות הפלסטינית ברצועת עזה ויריחו.

כד באייר - ה'תש"ה - הצבא הגרמני נכנע ללא תנאי לצבאות בעלות הברית במלחמת העולם השנייה. ה'תש"ח - החל מבצע "פלשת" במלחמת העצמאות. פושעי המלחמה הנאצים שנדונו למוות במשפט הרופאים מוצאים להורג. ה'תש"ל - מלחמת ההתשה: בהיתקלות עם יחידת קומנדו מצרית, 13 חיילי צה"ל נפלו ושניים נשבו. ה'תשל"ב - חטיפת מטוס סבנה לנמל התעופה לוד

כה באייר - תקצ"ב (25 במאי 1832) נפטר רבי יעקב מליסא. ה'תרצ"ח - רמת הדר מוקמת, אחד מ-53 יישובי חומה ומגדל (הרחבה תשפ"א) ה'תש"ה - יום הניצחון באירופה - גרמניה הנאצית נכנעת ללא תנאי לבעלות הברית. ה'תש"ח - מבצע יצחק - חטיבות גולני וכרמלי כובש את גינין ונסוגות במתקפת נגד של הצבא העיראקי (הרחבה תשפ"א)

כו באייר - דיתש"ב (942) - נפטר רבי סעדיה גאון. ה'תכ"ז (1667) - נפטר ר' אהרן לפפה. ה'תק"ז (1747) - נפטר רבי משה חיים לוצאטו (הרמח"ל). ה'תש"ח - קרב ימי ראשון בהשתתפות חיל הים. ה'תשכ"ז (5 ביוני 1967) - פרוץ מלחמת ששת הימים. ה'תשנ"ד - נפטר חיים בר-לב, רמטכ"ל שמיני, חי"כ ושר. ה'תשס"ו - נפטרה יעל רום, ישראלית ראשונה שסיימה קורס טיס.

בחוקותי - מי יודע?

הרב זאב ויימן, אתר ישיבה

- א. למלחמת העצמאות מספר שמות, מקור אחד מהם - בפרשתנו זאת. (מילה זו המופיעה בסדרה, שוב איננה נזכרת בכל המקרא).
- ב. ארץ ישראל שומרת אמונים לבניה, ורק להם - מניבה את פירותיה. לכן בכל ימי גלותנו, שום עם לא ירש ובנה מדינה בארצנו. כך הפכה והיתה לברכה, קללת שממה וארץ מלחה.

פרשת בחקותי

הפרשה ה-33 בתורה וה-10 ואחרונה בחומש ויקרא. מתחילה בפרק כ"ו פסוק ג ומסתיימת בסוף הספר, פרק כ"ז פסוק לד. הפרשה נכתבת ב-131 שורות בספר תורה ויש בה 5 פרשיות (מיקום 42), מתוכן 3 פרשיות פתוחות ו-2 סתומות. בפרשה יש 78 פסוקים (מיקום 46), 1013 מילים (מיקום 47) ו-3992 אותיות (מיקום 47). לפי ספר החינוך יש בפרשת בחוקותי 12 מצוות (מיקום 15), מתוכן 7 מצוות עשה (מיקום 12) ו-5 מצוות לא תעשה (מיקום 14). את עיקר הפרשה תופסת פרשת הברכות והקללות (הנקראת גם פרשת התוכחה), כלומר תיאור השכר והעונש שיהיו לבני ישראל אם ישמרו את מצוות התורה או אם לא ישמרו אותן. הברכות קצרות יחסית, ואילו הקללות מפורטות מאוד ומתוארות באופן מדורג

היכן נרמזת בפרשתנו זאת ההבטחה, על פי חכמינו זכרונם לברכה?
 ג. בפרשתנו הקודמת נצטוונו על השמיטה. בפרשתנו - תוצאת אי-שמירתה. אם בסיום התנ"ך תעיין ותחפש, תווכח שעונש זה התגשם ובפועל התרחש. ד. התורה מציבה בפנינו שתי בירות: בידינו לבחור בין שתי שבירות. שבירת מטה או שבירת מוט - איזו עדיפה, משתיים אלו הדומות? (גם ברכה וגם קללה, כל אחת לשבירה אחרת נמשלה). ה. אחת מברכות הפרשה, נוסחה לאחר שנים בלשון בקשה. תחינה זו לברכת המזון הוצמדה, מופנית היא לאבינו הרחמן בתום כל סעודה. על גאולת שדה מדובר בסדרה, ושני סיפורים עליה במקרא. אחד שמענו (בשנת תשמ"ה) בשבת האחרונה, לשני - למחרת השבת הבאה - כולנו נאזינה. ו. ועוד סיפור גאולת נחלות מופלא, היום לפני ח"י שנה נתרשש ונגלה. שלב חשוב בתהליך הגאולה, של ארץ ישראל והאומה כולה. ז. בואו חשבון: באיזה מימי הולדתך, פי ארבע מוכפל ערכך? ומתי פוחת ערכך בבת אחת, בשבעים אחוזים (!) ביום אחד? ח. נוסח אחת הברכות שבתפילת העמידה, מקורו אצלנו בהפטרות הסדרה - גלוי ונודע. ועוד מקור בהפטרה לשם מוסד, לפני למעלה ממאה שנה בארצנו נוסד. חזק חזק ונתחזק!

מתוך פניני הלכה הרב אליעזר מלמד שליט"א

בשבוע שעבר: ט - גויים בפירות שביעת

השבוע: א - דרך אכילת הפירות שלא להפסידם

על פירות השביעית נאמר (ויקרא כה, ו-י): "וְהִיְתָה שְׁבַת הָאָרֶץ לְכֶם לְאֶכְלָהּ, לָךְ וּלְעַבְדְּךָ וּלְאִמְתְּךָ וּלְשִׁכְיֶיךָ וּלְתוֹשֵׁבְךָ הַגֵּרִים עִמָּךְ. וְלִבְהִמְתֶּךָ וְלַחֵיהָ אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לְאָכְלָהּ." וכן נאמר (שמות כג, יא): "וְהִשְׁבִּיעַת תְּשַׁמְטָנָה וְנִטְשָׁתָהּ, וְאָכְלוּ אֲבִינֵי עַמְּךָ, וְיִתְּרָם תֹּאכְלוּ חֵיטְ הַשְּׂדֶה, כִּן תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזִיתֶךָ." למדנו שיש להפקיר את פירות השביעית לכול, ואין חובה לאכול את פירות השביעית, שכן אפשר להשאירם בשדות לחיות ולציפורים. אבל אם ירצה אדם להשתמש בהם, עליו להיזהר להשתמש בהם כפי השימוש הראוי להם, שנאמר "וְהִיְתָה שְׁבַת הָאָרֶץ לְכֶם לְאֶכְלָהּ", ודרשו חכמים (פסחים נב, ב): "לְאֶכְלָהּ וְלֹא לְהַפְסֵד. וְזוֹ שִׁמְעוֹת הַבִּטּוּי 'קְדוּשָׁה' שֶׁנֶּאֱמַר לִגְבֵי פִירוֹת הַשְּׁבִיעִית, שֶׁהֵם מְקוּדְשִׁים וּמִיּוֹעֲדִים לְאֶכְלָהּ בְּאוֹפֵן הָרְאוּי לָהֶם וְלֹא לְהַפְסֵד. לְפִיכֵן, פִּירוֹת שְׂרָאִיִּים לְמֵאֵל אִדָּם אִסוּר לְהֵאֱכִיל לְבַהֲמָה, הוֹאִיל וַיֵּשׁ בְּכֵךְ הַפְסַד לְפִירוֹת, שֶׁמֵאֵל אִדָּם יִקָּר וְחֹשֶׁב מֵמֵאֵל בְּהֵמָה (רמב"ם ה, ה). כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהַפְסִיד אֶת פִּירוֹת הַשְּׁבִיעִית צָרִיךְ לְאֶכֶל אוֹתָם בְּדֶרֶךְ הַמְקוּבֵּל, לְפִיכֵן, לֹא יִבְשַׁל דָּבָר שְׂרָגִילִים לְאוֹכְלוֹ חֵי, כְּדוֹגְמַת אֲבִטָּח, בְּנֵה וְאֲבוּקָדוּ. וְלֹא יֵאָכֵל חֵי דָּבָר שְׂרָגִילִים לְאוֹכְלוֹ מְבוּשֵׁל, כְּדוֹגְמַת אֹרֶז וְעֵדִשִׁים (רמב"ם ה, ג). פִּרֵי שְׂרָגִילִים לְאוֹכְלוֹ מְרוֹסֵק, כְּדוֹגְמַת תְּפוּחֵי אֲדָמָה וּבִנְנָה, מוֹתֵר לְרִסְקוֹ. וְאִם רֵק מֵיּוֹעֵט מְבוּשֵׁל רָגִיל בְּכֵךְ, אִסוּר לְרִסְקוֹ, כִּי רִיסְקוֹ נֹחֵשׁ לְהַפְסֵד לְעוֹמֵת מֵה שֶׁמְקוּבֵּל. וְאִם טַעַם וְרִיסְקוֹ, יֵאָכֵל אוֹתוֹ מְרוֹסֵק, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהַפְסִידוֹ לְגַמְרֵי. פִּרֵי שְׂאֲנִשִׁים רָגִילִים לְסַחוּט כְּדֵי לְשַׁתּוֹת אֶת מֵימֵיו, מוֹתֵר לְסַחוּט. וַיֵּשׁ לְהַשְׁתַּדֵּל לְסַחוּט אֶת כָּל הַפֵּרִי עַד כְּמֵה שֶׁאִפְשָׁר, אֲבָל מֵצַד הַדִּין אִפְשָׁר לְסַחוּט אוֹתוֹ כְּדֶרֶךְ שְׂרָגִילִים בְּכָל הַשָּׁנִים, לְמִירוֹת שׁוֹתֵר שֶׁם מֵעַט מֵהַפְרֵי שֶׁלֹּא יֵאָכֵל (בַּהֲלַכָּה הַבָּאָה יוֹבָאֵר כִּי־צַד לְנַהוּג

ההולך ומחמיר עד העונש החמור ביותר - הגלות, המיועדת לאפשר לארץ ישראל להשלים את שנות השמיטה שלא קוימו כראוי על ידי העם. הקללות מסתיימות בנימה אופטימית - "וְאָף גַּם זֹאת בְּהִיּוֹתֶם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם לֹא מֵאִסְתִּים וְלֹא גַעְלִיתֶם... וְזִכְרְתִי לָהֶם בְּרִית רֵאשׁוֹנִים". לדעת הרמב"ן, הקללות האמורות בפרשה זו, מכוונות לתקופת חורבן בית ראשון, וגלות בבל, כאשר הוא מצביע על פסוקים בפרשה, הרומזים למה שהתרחש בפועל בתקופה זו. בהמשך הפרשה מובא קובץ הלכות בעניין הערכה כספית של נדבה שאדם נודב לבית המקדש, והלכות הנוגעות לפדיון או המרה של קודשים כמו מעשר, הקדש, בכור, מעשר בהמה ושדה שהוקדשה. האשכנזים והספרדים מפטירים בירמיהו, מפרק ט"ז, פסוק י"ט עד פרק י"ז פסוק ידשם הנביא מברך את הבוטחים בה' ומקלל את שאינם. התימנים מפטירים בספר יחזקאל פרק ל"ד, פסוקים א-כז. בהפטרה זו מנבא יחזקאל על השיבה מן הגלות. בחוקותי מסיימים את קריאת התורה של ספר ויקרא בקריאת "חזק חזק ונתחזק"

מעמד הר סיני כמאורע היסטורי (חלק שלישי)

הרב דני לבני והרב ד"ר משה רט

בתקופה הקרובה, לקראת חג מתן תורה, נביא פרקים אודות מעמד הר סיני כמאורע היסטורי, מאת צוות אתר "לדעת להאמין":

7.1 סיפורי התגלות אצל עמים אחרים

רבים שואלים, אם אכן עלינו לתת אמון במסורת, למה דווקא המסורת היהודית? לעמים רבים יש מסורות וסיפורים משלהם, מי אמר שדווקא אנחנו צודקים? לשאלה זו התייחסנו לעיל בסעיף 3, ונביא כאן בקצרה את עיקרי הדברים.

ראשית, ראוי לציין כי רוב סיפורי ההתגלויות ההמוניות אצל עמים אחרים, אותם מנסים רבים להציג כדומות לזו של היהדות, לא רק שאינם דומים לה, אלא שהם מתגלים פעם אחר פעם בבחינה ביקורתית כאנשי קש ותו לא. לעיתים ממש מביך לראות כיצד אתרים אתאיסטים מביאים ראיות מ'התגלויות המוניות' באיטלה מדעית, זאת כאשר בדיקה פשוטה מלמדת למשל שהמסורות האינדיאניות-לכאורה על התגלות המונית של האל, אינן מסורות היסטוריות עתיקות כלל, אלא יצירות ספרותיות בדיוניות של מחברים מאחרים (כך לדוגמה שירת היוואטה שירת היוואטה היא אפוס של שירת שנכתבו על ידי סופר אמריקאי בשם לונגלו שטון ששמע אותן ממדריך מקומי. למעשה אין לנו כל מסורת היסטורית אינדיאנית על כל הסיפורים הללו מעבר לדבריו של אותו מדריך. למעשה, הסיפורים שהוא סיפר עשויים להיות לא יותר מפולקלור עממי, ולא מאירועים שכולם נתפס כהיסטוריים על ידי האינדיאנים. כלומר, אין לנו כל עדות כי מדובר במסורת שנחשבה כהיסטורית ושעברה מאב לבן בחזית רחבה על ידי כלל הקבוצה (ולא רק על ידי זקן הכפר) הישר מן העדים שחזו באירוע עצמו. אנשים המביאים דוגמה זו אינם מביינים בין פולקלור לבין מסורת היסטורית. לא כל סיפור פולקלורי לפיו "היה היה התיאורים שהוא עצמו כתב בספרו: "אני, על אף שתפקידי לרשום את אשר נאמר לי [כלומר, הסיפורים], אין ענייני בלהאמן בדברים, הדבר הזה נכון לכל ספר ההיסטוריה שלי" (הרודוטוס, היסטוריות, כרך 3, ספר שביעי פרק 152).

אולם זו אינה הבעיה העיקרית במקרה של של שירת היוואטה. בחינה של החומרים שנכתבו על יצירה זו מלמדים כי לא רק שלא מדובר במסורת היסטורית לאומית אותה שמע המחבר, אלא מדובר בכלל ביצירות ספרותיות שכלל הנראה רחוקה מאוד אף מהפולקלור ששמע המחבר. חוקרים רבים כתבו כי נראה שמחבר הספר לא היה עקבי מבחינת שמירה על האותנטיות. (American Folklore, 1990, 103: 177-190). עוד נכתב על החיבור: "למרבה הצער, הערך המדעי של עבודתו נפגם על ידי האופן שבו הוא עיצב מחדש את הסיפורים כדי להתאים את עצמו לטעם הספרותי" (Thompson, Stith, Tales of the North American Indians, 1929). (Bloomington: Indiana University Press Press על שם הדייג של היוואטה, האירוע הקרוב ביותר למקור, חלקים חשובים של השיר היו פחות או יותר המצאתו של לונגלו מרסיסים של דמינוני" (Singer, Eliot A. "Paul Bunyan and Hiawatha, In: Bloomington: Indiana University Press, 1988, East Dewhurst, C. Kurt; Lockwood, Yvonne R. Michigan Folklife Reader, 1988, East Lansing: Michigan State University Press).

אם כן לא רק שאין לה ראייה כי מדובר במסורת היסטורית, ולא בפולקלור, מתברר כי מדובר בספר שאפילו לא מבוסס בצורה אמينة על הפולקלור אינדיאני. על זאת יש להוסיף, כי במקרים רבים קריאה של הסיפורים האינדיאנים עצמם מלמדים כי כלל לא מדובר באירועים ממיינים. במקרה של סיפור מקסטרט השלום לדוגמה (הסיפור היחיד שכנראה באמת משמר מסורת אינדיאנית כלשהי), מדובר ב"נס" שגוי במחלוקת התרחש לפי הכותב לעיניהם של בודדים ולא לפני העם כולו. בכל הגירסאות ישנה הסכמה רק כי הגיעה אישה כלשהי לכפר (לאחר ש-2 אנשים ראו אותה עושה נס). אולם, מפה כל מספר סיפורים טוען לגירסה שותרת מה עשתה בעזיבתה את הכפר, ומי ראה אותה עושה זאת (בחלק מן הגירסאות היא פשוט עזבה אותו, וזהו). מפה שברור שאין בקרב העם האינדיאני מסורת מעבר לעצם העובדה שאישה מסוימת הגיעה לכפר.

כך גם במעמד הנפלאות בהר בו חזו לוחמים אינדיאנים (זה אגב, בניגוד לטענה השקרית כי מדובר בנס שבו חזו עם שלם). הטענה אודות סיפור זה נחקרה על ידי חוקרים מיתוסים והתגלות כפולקלור, ולא כמסורת היסטורית, כבר במאה ה-19. חוקרי פולקלור אף אספו עדויות מזקנים אינדיאנים אודות ההר הג'ול, בהם התברר כי אין לאינדיאנים מיתוס ברור שכזה. חלק מהזקנים אמרו שההר מיוחד כי ממנו נברא העולם, חלק אמרו שבו האל לוקח

בנות). אבל פרי שאין רגילים לסחוט למימיו, אסור לסחוט. וגם כאשר מיעוט מבוטל רגיל לסחוט אותו, האיסור נותר במקומו, מפני שבסחוטו מפסידים אותו משימושו הרגיל. ואם טעה וסחטו, ישתה את המיץ, כדי שלא להפסידו לגמרי (משפט כהן פה).

בעבר, רק פרי שאנשים רבים היו רגילים לסחוט כדי לשתות את מימיו היה מותר לסחוט בשביעית, אבל פרי שרק מיעוט נהגו לסחוט, היה אסור לסחוט, כי היה זה נחשב כהפסד לעומת דרך אכילתו הרגילה. אולם בדורות האחרונים, דרכי אכילת הפירות נעשו מגוונות לאין שיעור, עד שניתן לומר שהמנהג העיקרי כיום הוא שכמעט הכל מקובל. ולכן רק כאשר מיעוט מבוטל נוהג בדבר מסוים, עד שהוא נחשב לדרך משונה מאוד, אין להתחשב בו, ואסור לאכול כל פירות שביעית. אבל כל שאינו מיעוט מבוטל, הרי זה נחשב כדרך האוכלים. לפיכך, די שמיעוט קטן יהיה רגיל לסחוט פרי מסוים או לרסק אותו או לאוכלו חי או מבושל, כדי שיהיה מותר לאוכלו כך, הואיל ואין זה מנהג משונה מאוד בעיני רוב האנשים. במשנה שביעית ח, ב: "לאכול דבר שדרכו לאכול". ירושלמי שם: "ביקש לאכול תרדין חיין או לכוס חטים חיות – אין שומעין לו". מפני שהוא משנה מדרך אכילתם, והרי זה הפסד ר"ש גר"א. וכ"כ רמב"ם (ה, א): "ולא ישנה פירות מבריייתן כדרך שאינו משנה בתרומה ומעשר, דבר שדרכו להיאכל חי לא יאכל אותו מבושל, ודבר שדרכו להיאכל מבושל אין אוכלין אותו חי". וכן אמרו שאין מרסקים וסוחטים דבר שאין רגילים בו (רמב"ם תרומות יא, ב). השאלה היסודית, מה נחשב שינוי, ודין זה נוגע גם להלכות שבת, שמלאכה שנעשתה בשינוי איסורה מדרבנן (שבת צב, א), ולגבי כלאי ירקוהו ככרם, שמה שאינו רגילים לגדל אינו אוסר (שבת קמד, ב). ביאור תוס' (שבת צב, ב, 'ואת"ל'), שמנהג שהוא מיוחד למקום מסוים, אם גם אחרים היו נוהגים כן באותם התנאים, אינו נחשב משונה בשאר המקומות. אבל אם אחרים לא היו נוהגים כן באותם התנאים, הרי הוא נחשב משונה. והריטב"א שם הוסיף, שבאותו המקום שנוהגים בו הוא אינו נחשב משונה. עוד כתב הריטב"א, שדבר שהוא נחשב באופן מובהק כמשונה, גם במקום שיש נוהגים בו כך, יש לו דין שינוי. והר"ן כתב, שמנהג של מקום קטן בטל לשאר המקומות ונחשב כמשונה. ונראה שאין מחלוקת בין הראשונים אלא שהגדירו מצבים שונים של שינוי, והכלל הוא שיחסם של בני האזור למנהג הוא הקובע אם הוא משונה. בהלכות שביעית מציינו שהדין משתנה משמיטה למשטה, וכפי שהיה אמר מו"ר הרב אליהו זצ"ל, שבעבר הורה שלא לסחוט גזר כי זה היה משונה, אבל אח"כ התיר כי החלו לנהוג לסחוט. וכ"כ בשביתת השדה יא, 3, שבעבר סלק נאכל רק מבושל, אבל עכשיו רגילים לחותכו דק ולאכולו חי בסלט. אולם לגבי מאכלים של צמחונים וטבעונים כתבו שהם משונים (משפטי ארץ כב, ד; קטיף שביעית סב, א), ואולי זה היה נכון כמה שנים, אבל להלכה, מאכלים אלו אינם נחשבים כיום משונים. ובכלל הדבר הורו בעבר שרק דרך אכילה שהיתה מקובלת על רבים נחשבה דרך אכילה, אבל אסור היה לאכול כדרך אכילת המיעוט, כי זה היה נחשב שינוי (משפט כהן פה). ובדור האחרון כבר הורו שמנהג של מיעוט גדול נחשב מנהג שאינו משונה (משפטי ארץ כב, ד). ונראה שכיום גם מנהג של מיעוט קטן אינו משונה, הואיל ומנהגי האכילה נעשו מגוונים לאין שיעור, וכמעט כל פרי גם סוחטים וגם מרסקים. הרי שדרך האכילה כיום לאכול באופן מגוון מאוד, ורק מה שנחשב משונה מאוד בעיני האנשים, ורק מיעוט מבוטל אוכלו כך, נחשב שלא כדרך אכילה. לעיל ג, א, 1, התבאר שיש אומרים שיש מצווה לאכול פירות שביעית. ולרוב הפוסקים אין מצווה, אלא שאם נטל פירות שביעית אסור להפסידם. **בשבוע הבא בעז"ה: ב – דין השאירות**

פיוט

פיוט במסורת מרמז מושר לאורך תקופת ספירת העומר, הימים שבין פסח לשבועות. הפיוט פותח בסקירת תהליך הבחירה של עם ישראל ונפילתו הפיזית והרוחנית תחת מצרים. לפי המדרשים דבקו ישראל בטומאת העבודה הזרה של המצרים, והשתקעו בה במי"ט שערי טומאה. בעקבות הזוהר מתוארת ספירת שבעת השבועות ממחרת יום היציאה ממצרים ועד מעמד הר סיני בחג השבועות כמקבילות לשבעת הימים הטהורים שסופרת האשה בעת היטהרות מטומאת הנידה. יום מתן תורה הוא יום הזיווג בין הקדוש ברוך הוא ועמו ישראל, ולקראתו סופרים ישראל-הכלה את הימים והשבועות בתהליך מזורג של היטהרות מטומאת מצרים

מקורות וחלק אמרו דברים סותרים אחרים. עוד התברר כי מדובר בסיפור המתרחש בזמן המתי העולם, זמן שאינו נחשב חלק מההיסטוריה ואנשים נוטים לקבל כל סיפור אודותיו, (מפאת העובדה שאין ממנו זיכרון ברור, ראו דברי מריצה אליאדה בהערה 1). המסקנה ממחקרים אלו שביגוד לטענה, אין כל מסורת מבוססת בעניין זה אצל האינדיאנים (סקירה ודין בעדויות סותרות אלו ראו לדוגמה: Theodore Cantion, The Blood of the People, Historic Resource Study Pipestone National Monument, Minnesota, U.S. Department of the Interior, 2016).

האינדיאנים אינם העם היחיד שלו סיפורי פולקלור, כך לדוגמה כתבה החוקרת הצרפתייה מארי לואיז ז'וסטדט בספרה "אלים וגיבורים קלטיים" בעניין המיתולוגיה האירית: "כמה אנשים כמו הרומאים חושבים על המיתוסים שלהם באופן היסטורי, האירים חושבים על ההיסטוריה שלהם בצורה מיתולוגית" (Sjoestedt, Marie-Louise. Celtic Gods and Heroes, Dover Publications, 2002, עמוד 18).

מסורות כאלו המוניות שאלה ניתן למצוא גם אצל הפינים. לדוגמה, לפי מסורת המוסלמית ציפור עזרה בקרב לגיימו, הלוחם האמין שעתיד היה להפוך למלך יפן. גם במקרה זה, כמו באירועים אחרים, לא מדובר באירוע עבר על הקולקטיב הפיני; **בפעמים אחרות מסתבר שמדובר בפרשנות מאוחרות ושנויה במחלוקת של מקורות, ולא במסורת היסטורית (כך למשל במקרה "חציית הירח" של מוחמד יש לציין כי אין במקרה חציית הירח של מוחמד שום תיעוד היסטורי אמין. הדברים גם לא כתובים במפורש בקוראן. מדובר בעיקר בפרשנות לאחת הסורות, שחלק מן הפרשנים סבורים שהיא איננה תיאור של אירוע ממשי, אלא נבואה לעתיד לבא (שכן נאמר שם, "יום הדין מתקרב והירח ייחצה לשנים", משמע שמדובר ביום הדין העתידי שמוזכר בביתאיים בתנ"ך, "והחפר הקלננה" וכדו). יש לציין כי לפי הפרשנים המוסלמיים שמקבלים את הסיפור כנס ממשי, נעשה נס זה לעיני תושבי מכה על מנת לשכנע אותם באמיתותו של הנביא. תושבים אלו לא השתכנעו מהאירוע האסטרנומי בו חזו וכתוצאה מכך נרצחו על ידי מוחמד (לפי הסיפור המוסלמי עצמו רק אדם אחד בעולם שבחזן בנס והתרחש ממנו). העדות ההיסטורית על נס המוני זה, שכל אלפי האנשים שחזו בו נרצחו מייחסת על פי המסורת המוסלמית לעבדאללה אבן עבאס, אנאס בן מאליק, (ועבדאללה בן מסעוד (מקורבו של מוחמד). אם כן, לא ברור מי הם אלפי העדים שהעבירו מסורת זו, שבלאו הכי הסתבר שבכלל גם לא קיימת מסורת היסטורית מוסכמת בהיסטוריה המוסלמית (Encyclopedia Britannica in Islamic mythology, 2007. Encyclopædia Britannica Online, p.13).**

ככלל המצב לא שונה בהרבה במקרה האורות שנראו מעל הכניסה הקופטית בזיתון והתפרשו על ידי כמה מקומיים כהתגלות של מריה בשנת 1988 דווח כי הפעילות הטקסטית באתר סמוך גברה פי עשרה בשנה שאחרי הופעת האורות. נמצא מתאם משמעותי למדי, 0.56, בין דיווחים על אורות לכן פעילות טקסטית באותו חודש, או בחודש העוקב לו. לאור ממצאים אלה, הציעו החוקרים כי מאמץ מוטב בקרקע הביא לפליטת האורות המוזמנת בזיתון. אורות דומים תועדו באזורים אחרים הפעילים טקסטית, אם כי המנגנון המחולל אותם עדיין לא ברור.

דיוע המקרה של "הבתולה מפאטימה" בשנת 1917 בפורטוגל, כאשר 3 ילדים סיפרו על אשה לבנה זוהרת שנגלתה להם והורתה להם להיפגש איתם באותו מקום בכל 13 לחודש. ב-13 באוקטובר התכנס במקום קהל ששנה בין 30,000 ל-100,000, איש, כמה כולל עיתונאים וספקנים, שהעירו לאחר שניסו להביט בשמש בצורה ישירה, שהיא "רוקדת" ומחליפה צבעים ומקומות. אכן מדובר בתופעות מסורתיות (אם כי לא מופרך כי הסתכלות ישירה על השמש בשלוב עם פסיכולוגיה אכן יגרמו לכמה אנשים לתתועי ראייה), אולם הנקודה היא שבאירוע עצמו מעבר לתנועת השמש לא קרה כלום. האירוע לא היו מלווה במסר אלוהי או כלשהו; רק מאוחר יותר הכניסה הנוצרית "לקחה אחריות" על האירוע והכריזה עליו כהתגלות של מריה, אולם הדמות עצמה לא הציגה את עצמה כמריה או כאלוהית, ולא העבירה מסר כלשהו להמונים. לכן, בין אם ההסבר לתופעה הוא טבעי או על-טבעי, אין לה כל משמעות דתית, בניגוד להתגלות במצרים ובהר סיני שכללה מסרים מפורשים מהאל. למעשה, כל מה שקרה באירוע בפאטימה היא שכמה אנשים שהחליטו להתעלם על השמש באופן ישיר טענו כי הדבר גרם להם לתחושות מוזרות ולמראות מוזרים בעיניים. אכן "ניסים והתגלות המונית".

ככלל, נראה כי המביאים מסורות אלו אינם יודעים להבדיל בין מסורת היסטורית **מכוננת** (כזו שאמורה להשאיר זיכרון!) ומועברת כאירוע היסטורי על ידי עם שלם, לבין סיפורי פולקלור או סיפורים שוליים שסיפור שבטיים מסביב למזורה אודות נחשים שהופכים לגשרים לפני סב וכדומו. חשוב להדגיש, לא כל סיפור פולקלור עממי הוא מסורת היסטורית או סיפור שאמור להשאיר זיכרון. פעמים רבות אף מדובר בסיפורים מיתולוגיים שעוסקים בתקופה קדומה ומעורפלת ולא בימי ההיסטוריה הממשיים. בנוסף, אין לשכוח שיש הבדל גדול בין אירוע היסטורי שמהותו היא נסית, לבין סיפור שנס כלשהו הוא פרט צדדי בו כגון "ההתערבות האלוהית" לכאורה במלחמת טרויה. מלחמה שסביר להניח כי היא עצמה ככלל אכן התרחשה. ובכל זאת, למעשה נראה כי בחינה מדוקדקת של סיפורים אלה מגלה פעם אחר פעם שהם אפילו אינם מתיימרים לתאר התגלות המונית אותנטית - מה שרק מחזק את ייחודה של

המסורת היהודית כך לדוגמה, ההתגלות האצטקית בסיפור נידית העמים נעשתה לפני הכהנים בלבד (Manuel Aguilar-Moreno, Handbook to Life in the Aztec World, Oxford University Press, 2007, ע' 32). בחינה של קרב בהגוד גיטה, המלומד בניסים, מראה כי כלל העדים ל"מאורע הניסי" מתו במלחמה, מלבד שלושה אנשים. גם סיפורים אחרים (כגון בסטורה לטוט) במסורת היהודית מדברים על אירועים צדיים שאף אחד לא בדיוק יודע מה ראה אותם (גם פה מדובר בכמות אנשים, ולא בעם שלם).

גם במקרים אחרים הובאו אירועים שהתרחשו לכאורה, לעיני קבוצה, אך הדבר היה לפני כמה אלפי שנים, ואף אף אחד מאותה הקבוצה לא שרד לספר עליו. כך לדוגמה, טענו ההרמוניים שכמה מאותי יבשת אמריקה היו צאצאי עם ישראל ואפילו ראו ניסים. לאחר אירועים אלו, כל העדים לדבר נרצחו למעט כמה בודדים שלאחר מכן התבוללו. גם במקרה זה, לא רק שמדובר באירוע שהתרחש לפני כמה אלפי שנים, וכמעט כל מי שחזה בו לכאורה נרצח או לחלופין התבולל לאחר מכן, אין גם אף עם בעולם ששוכנע להאמין שאירוע זה התרחש מול אבותיו, בזמן שאף אחד מאבותיו מעולם לא שמע עליו.

הדבר נכון גם לנצרות. על סיפורי הניסים בברית החדשה אנו יודעים אך ורק מעדויות שנים עשר תלמידים, אף עם אף קולקטיב אינו טוען כי שרדו במסורת מצביבור מסות אמת האנשים שחזו לכאורה באותם האירועים. כלומר, גם הניסים ההמוניים (של חמש מאות

והשתוקקות אל המפגש הישיר עם אלוהים-החתן.

שִׁירו לְאֵל בְּשִׁירָה בָּרְכוּ עַל הַסְּפִירָה

שְׂדֵי הַמִּשְׁכָּל שְׂרֵי מַעְלָה עַל הַעַמִּים בְּנֵי עוֹלָה

וּבַחַר לֹו לְנַחְלָה לִיצְחָק בְּן הַגְּבִירָה

שִׁירו לְאֵל בְּשִׁירָה בָּרְכוּ עַל הַסְּפִירָה

מִזְרַע יִצְחָק לֹא בַחַר כִּי אִם לְהִילָל בְּן שַׁחַר

יַעֲקֹב כְּצִמְרָ צַחַר אֲבֹן יִקְרָה מֵאִירָה

שִׁירו לְאֵל בְּשִׁירָה בָּרְכוּ עַל הַסְּפִירָה

עֲבָדִים מְשֻׁלוּ וְזָרִים בְּזָרְעוּ מִצְרַיִם אֲכָזְרִים

בְּגִזְרַת בֵּין הַבְּתָרִים לְאַבְרָהָם בְּאֵמִירָה

שִׁירו לְאֵל בְּשִׁירָה בָּרְכוּ עַל הַסְּפִירָה

יְהִירִים עֹבְדִים לְטֹלָה וְיִשְׂרָאֵל בְּפֶה מְלֵא

וְגַם פְּעִינֵי יִפְלֵא כִּי שְׂכָחוּ סִפְרָ יִצְרָה

שִׁירו לְאֵל בְּשִׁירָה בָּרְכוּ עַל הַסְּפִירָה

הֵן בְּשֵׁם נְדָה נִקְרָאָה עֲבוּדָה זָרָה טְמֵאָה

גַּם בְּמִשְׁאֵ מִטְמֵאָה טְמֵאָתָה טְמֵאָה חַמוּרָה

שִׁירו לְאֵל בְּשִׁירָה בָּרְכוּ עַל הַסְּפִירָה

חֶק הָאֵל רָם עַל כָּל רָמִים לְטֹהֲרָה מִן הַדְּמִים

וְסִפְרָה לָהּ שְׁבַעָה יָמִים וּבְזָה תִהְיֶה זְהִירָה

שִׁירו לְאֵל בְּשִׁירָה בָּרְכוּ עַל הַסְּפִירָה

זֶד לְטֹהֲרָה אֵמָה בְּרָה מִטְמֵאָתָה עֲבוּדָה זָרָה

צָנָה אֵלֶיהָ וְסִפְרָה שְׁבַעָה שְׁבוּעוֹת לְסִפְרָה

שִׁירו לְאֵל בְּשִׁירָה בָּרְכוּ עַל הַסְּפִירָה

קִבֵּץ אֶת נְפֻצוֹתֵינוּ וּלְעִבְדָּךְ טֹהַר לְבָנוּ

וְאֲזִי יִרְאוּ עֵינֵינוּ בְּנֵן בֵּית הַבְּחִירָה

שִׁירו לְאֵל בְּשִׁירָה בָּרְכוּ עַל הַסְּפִירָה

בָּרְכוּ עַל הַסְּפִירָה - ברכו על ספירת העומר, ספירת הימים מהיום השני של חג הפסח ועד חג השבועות, כפי שאמור בספר ויקרא כג, טו-טז: וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את לעמר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה: עד ממחרת השבת השביעית תספרו השמים יום והקרבנות מנחה חדשה לה'. **שְׂדֵי הַמִּשְׁכָּל** - השליט. **שְׂרֵי מַעְלָה עַל הַעַמִּים** - מלאכים הממונים על העמים השונים. הרעיון שהקב"ה מתייחס אל יתר העמים והארצות בתיוכם של מלאכים, ואילו אל ישראל ישירות, הוא רעיון קבלי ידוע, המופיע למשל בפירושו הרמב"ן לויקרא יח, כה, וכן בפירושו לפסוק המופיע בדברים ד, יט: וכן תשא עיניך השממה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים ונדחת והשתחית להם ועבדתם אשר חלק ה' אלהיך אתם לכל העמים תחת כל השמים **בְּנֵי עוֹלָה** - העמים הרשעים. **וּבַחַר לֹו לְנַחְלָה לִיצְחָק** - בחר לחלק ולהשגחתו הישירה את יצחק. **בְּן הַגְּבִירָה** - בנה של שרה, גבירת הגר. **בַּחַר לְהִילָל בְּן שַׁחַר** - בחר בהלל בן שחר וכאן כינוי ליעקב. זהו משחק מילים על הפסוק שבפסוק מדבר על נבוכדנצר, או לפי המסורת על השר של בבל, המופיע בישעיה יד, יב: איך נפלת משמים הילל בן שחר. כאן דורש המשורר מקרא זה ומעביר אותו לענין יעקב המדומה לכוכב בשחר. ייתכן שדרשה זו נובעת מהפסוק הקושר את יעקב לשחר בבראשית לב, כה: וינתר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר, או אולי על דרשת זהר בחלק ג קד ע"א "יעקב אמר: (ישעיה נח ח) יאזו כשחר אורב". **יַעֲקֹב כְּצִמְרָ צַחַר** - יעקב הנקי כצמר לבן. מקור הביטוי הוא בפסוק המדבר על שערו של "עתיק יומין" בדניאל ז, ט המתואר במלים הארמיות כצמר נקא - כלומר כצמר נקי. כאן הן נדרשות על יעקב שהיה איש תם. **אֲבֹן יִקְרָה מֵאִירָה** - כינוי שבח ליעקב, ואולי הוא נשען על הביטוי המופיע בברכתו ליוסף בבראשית מט, כו משם רעה אבן ישראֵל **עֲבָדִים** - מצרים הם צאצאיו של חם אבי כנען, שקולל בעבדות על ידי נח בבראשית ט, כה-כו. **מְשֻׁלוּ** - שלטו בישראל. **בְּגִזְרַת בֵּין הַבְּתָרִים לְאַבְרָהָם בְּאֵמִירָה** - לפי הגזירה שנאמרה לאברהם בברית בין הבתרים בבראשית טו, יג: ויאמר לאברהם ידע תדע פי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדו וענו אתם ארבע מאות שנה... **יְהִירִים** - גאים. כאן הכוונה למצרים. פרעה נחשב גאה בכך שראה את עצמו כמי שברא את עצמו, כפי שנאמר ביחזקאל כט, ג: דבר ויאמר קה אמר אדני אלהים הנני עליך פרעה מלך מצרים התניס הגדול הרבץ בתוך יארי ואת ארץ עשיתי, כלומר עשה עצמו לאלוה (ראו שמות רבה ח, א). **עֹבְדִים לְטֹלָה** - המצרים עבדו לכבשים ולטלאים שלהם, לפי שמות רבה טו, ב. **וְיִשְׂרָאֵל בְּפֶה מְלֵא** - גם

איש... בברית החדשה הם עדות של שנים עשר איש אלמוניים ותו לא (אגב, רבים מן החוקרי הברית החדשה חולקים אפילו על הטענה הזו, וסוברים כי לא היו אפילו שנים עשר אנשים שהיו שהעידו על ניסים אלו). באופן דומה, גם בחינה ביקורתית של סיפור הצלב המפורסם של קונסטנטינוס מלמד כי לפי היספור אירוע זה התרחש בעצם בחלום (Lucius Caecilius Firmianus Lactantius Online Catholic Encyclopedia. New Advent) במקרים אחרים הובאו סיפורים שהתבררו שאירוע שולי (כלומר, אירוע צדדי ושולי, ולא אירוע לאומי מכוון) שנעשו בכלל מול **סב ונכדיו** (כך אצל הטיב). כלומר, מצד העובדות, קשה למצוא עם שיש לו מסורת לאומית היסטורית על התגלות. אולם, למרות שבחינה ביקורתית מלמדת כי קשה מאוד למצוא מסורות המוניות אחרות, אין זו הבעיה היחידה בטיעון הזה:

א. רוב המסורות של העמים האחרים אינן עומדות בסתירה למסורת היהודית. באופן טבעי הן עוסקות בתולדותיהם של אותם העמים, לא באלה של עם ישראל, ולכן אין התנגשות ביניהן. לא קיימת מסורת מתקופת התורה עצמה, מאזור המזרח התיכון, המנוגדת למסורת היהודית. ראינו שהיסטוריונים יוונים ורומאים התייחסו ליציאת מצרים כעובדה היסטורית, ושגם הדתות שקמו אחרי היהדות, הנצרות והאיסלם, קיבלו את סיפורי התורה כבסיס לאמונתן.

ב. המסורת היהודית על ניסי יציאת מצרים וההתגלות במעמד הר סיני היא יוצאת דופן מבין מסורות התגלות וניסים של עמים אחרים: היא מתארת אירוע לאומי מכוון, שנמשך זמן רב לעיני המונים רבים, ותועד על כל פרטיו, והועבר במסורת ישירה מאב לבן על ידי העם כולו לאורך הדורות. אף סיפור העומד בכל התנאים הללו לא מופיע אצל אף עם אחר. סיפורי ניסים והתגלות למיניהם מתרחשים על פי רוב בפני יחידים בלבד, בפני קהל לא מזוהה שאין קשר רציף איתו, פעמים רבות בזמן המיתי של ההיסטוריה (כלומר, בראשית העולם), ומהווים אירוע קצר וחד פעמי שאינו מתמשך לאורך עשרות שנים. הבדלים אלה הופכים את המסורת היהודית לאמינה בהרבה מכל אותם סיפורים אחרים, וכפי שראינו, הייחודיות הספציפית של סיפורי התורה מראה שכנראה שלא ניתן לשכנע עם שלם להאמין באירועים כאלה אלמלא התרחשו במציאות.

(עם זאת, אם בכל זאת יימצא עם בעל מסורת אמינה על התגלות אלוהית, אכן אין סיבה לשלול אותה על הסף, שכן יתכן בהחלט שאלוהים יתגלה גם לעמים אחרים ויעניק להם נבואות והזכרות לפי מדרגתם).

ג. ההיסטוריה הייחודית של עם ישראל, השפעתו האדירה של התנ"ך על התרבות האנושית, והתגשמותו המופלאה של נבואות התורה על הגלות והגאולה, מחזקות ומעידות על אמיתותה של המסורת היהודית, מה שלא קיים אצל עמים אחרים.

ד. על כל אלה יש להוסיף נקודה חשובה. נניח באופן היפותטי כי באמות תימצא יום אחד מסורת לאומית מכוונת הזוהר לחלוטין ליהדות בכל פרמטר שציינו, ולגביה ברור לנו שהיא שגויה. אז מה? מדוע זה מלמד משהו על אמינותה של היהדות?

נסביר את דברינו: הניסיון מלמד כי עדויות של עמים על אירועים היסטוריים שהתרחשו להם הן אמינות בדרך כלל, ולכן, גם אם מישוה הצליח לפרק פעם אחת היסטוריה שכזו, אין זה משנה את העובדה הבסיסית שמסורות אלו אמינות בדרך כלל. אפשר להמשיך זאת לאופן קבלת העדים בבית המשפט: כידוע נוהגים בתי משפט לקבל עדויות של אנשים שונים בהינתן תנאים מספיקים. נניח שיום אחד יתגלה כי אחד העדים עליהם הסתמכו בעבר בבית המשפט, הצליח לשקר בעדותו. האם משום כך יהיה עלינו לשלול את כל העדויות שנמסרו אי פעם בשיטה הזאת, ולהפסיק לחלוטין לקבל עדים? ברור שלא. עצם קיומם של מקרים בודדים אינם שוללים את תוקפה של כל השיטה. גם כאן אפוא, מסורת אחת מקבילה שתימצא שקרית - גם אם תימצא - אינה פוסלת את השיטה ההיסטורית לאימות אירועים, ואינה מערערת את אותה מסורת שלא הופרכה.

הדבר מלמד כי כל החיפוש - הכושל מצד עצמו - של ארגונים אתאיסטים אחרי סיפורים על ניסים הוא מיותר; לא רק כי בחינה של ניסים אלו בדרך כלל מלמדת כי אין הם דומים לאלה למסורת היהודית, אלא כי גם אם יתגלו כאלה שאכן דומים לה, אין לדבר משמעות של ממש. הם יכולים להיות עדות אמיתית להתגלות אלוהית נוספת או אף עדות שקרית, אולם בכל מקרה אין בהם בכדי לפסול את אמינות ההתגלות היהודית. כמו כן, לעולם לא יהיה נמצא סיפור שיגרום להיווצרותו של עוד עם החריג בקיומו

ישראל שנכנסו במ"ט שערי טומאה במצרים, הודו בפה מלא בעבודה הזרה של המצרים. וְגַם בְּעֵינֵי יִפְלֵא - וגם אני, הפייטן, מתפלא ש שָׁכַחוּ סִפְרֵי יִצְיָרָה - ישראל שכחו את "סיפור היצירה", כלומר את הבטחות הגאולה שהובטחו להם בספר בראשית, המכונה גם ספר יצירה. הֵן בְּשֵׁם יְהוָה נִקְרְאָה עֲבוּדָה זָרָה - עבודה זרה נחשבה כטומאת הנדה. כך אומר יחזקאל בפרק לו, יז-יח: בְּן אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל אֲדָמָתָם וְיִטְמְאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכָּם וּבַעֲלִילוֹתָם כְּטִמְאַת הַנְּדָה הֵיחֵתָ דַּרְכָּם לִפְנֵי: וְאֶשְׁפֹּף חֲמָתִי עֲלֵיהֶם עַל הַדָּם אֲשֶׁר שָׁפְכוּ עַל הָאָרֶץ וּבְגִלּוּלֵיהֶם טִמְאוּהָ. גַּם בְּמִשְׁאֵ מִטְמְאָה - טומאת עבודה זרה עוברת אל האדם הנושא אותה כמו טומאת הנדה, כפי שנאמר במשנה שבת ט, א: "אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, מִיֵּן לְעֲבוּדָה זָרָה שְׁמִטְמְאָה בְּמִשְׁאֵ פְּנָדָה. שְׁנַאֲמַר (ישעיה ל) יִתְזַרַם כְּמוֹ דָּהָ צֵא תֵאמַר לֵוִי. מִה נְדָה מִטְמְאָה בְּמִשְׁאֵ, אִף עֲבוּדָה זָרָה מִטְמְאָה בְּמִשְׁאֵ." טִמְאָתָה טִמְאָה חֲמֻרָה - כטומאה של אב הטומאה, אף מטומאת עבודה זרה ניתן להיטהר רק לאחר שבעה ימים. חֹק הָאֵל - מצוות ה', ההלכות. רָם עַל כָּל רָמִים - האל הגבוה יותר מכל הגבוהים. לְטִהָרָה מִן הַדְּמִים - כדי לטהר את האשה מטומאת דם הנדה. וְסִפְרָה לָהּ שְׁבַעָה יָמִים - האשה צריכה לספור שבעה ימים לפני שהיא נטהר. זָךְ - ה', הטהור. לְטִהָרָה אִמָּה בְּרָה מִטְמְאָתָה עֲבוּדָה זָרָה - כדי לטהר את עם ישראל הנקי מטומאת העבודה הזרה של מצרים. צִוְּהָ אֱלֹהֵי - לעם ישראל. וְסִפְרָה שְׁבַעָה שְׁבוּעוֹת לְסִפְרָה - לספור את ספירת העומר, שהיא כנגד שבעת ימי ההיטהרות של הנדה, לפי הזוהר (אמור צו) נטמאו ישראל במצרים בטומאת עבודה זרה כנידה, ולקראת זיווגם בקדוש ברוך הוא בחג השבועות, בהר סיני, הם נצטוו לספור שבעה שבועות של התנקות והיטהרות. קִבְּצָ אֵת נְפֻצוֹתֵינוּ - אסוף את פוזרינו. וְלַעֲבֹדָה טִהָרָ לִבְנֵי - לפי נוסח תפילת קדושת היום בשבתות ובחגים - וְטִהָרָ לִבְנֵי לַעֲבֹדָה בְּאַמְתָּ. וְאֵזִי יִרְאוּ עֵינֵינוּ בְּנֵי בֵּית הַבְּחִירָה - ואז נזכה לראות בבני בית המקדש.

מספר האגדה

מדרש שיר השירים רבה, פרשה א, דרשה חמדרש בראשית רבה, פרשה יב, דרשה א, מדרש בראשית רבה, פרשה צג, דרשה דמדרש קהלת רבה, פרשה ב, דרשה יא.

"ויתר שְׁהֵיהָ קֹהֶלֶת חָכֶם עוֹד לְמַד דָּעַת אֶת הָעַם וְאִזָּן וְחִשָּׁר תַּקְוֹן מְשָׁלִים הַרְבֵּה" (קהלת יב, ט) - רַב נַחֲמָן אָמַר: לְפִלְטוֹן גְּדוֹלָה שְׁהֵיוּ בָּהּ פְּתֻחִים הַרְבֵּה, וְכִּי לִמִּי שְׁהֵיהָ נִכְנָס לְתוֹכָהּ הָיָה טוֹעֵה. מִה עֲשֵׂה פִקְחָ אַחַד? נִטְלַ פִּקְעֵת שֶׁל גָּמִי וּקְשָׁרָה כְּנֶגֶד הַפֶּתַח, וְנִכְנָס דָּרָךְ הַפִּקְעֵת וְיִצָּא דָּרָךְ הַפִּקְעֵת; הַתְּחִילוּ הַכֵּל נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין דָּרָךְ הַפִּקְעֵת. כִּד עַד שֶׁלֹּא עֲמַד שְׁלֹמֹה לֹא הָיָה אָדָם יָכוֹל לְהַשְׁכִּיל דְּבָרֵי תוֹרָה, וְכֵן שְׁעַמַּד שְׁלֹמֹה הַתְּחִילוּ הַכֵּל סוֹבְרִין תוֹרָה דְּבָר אַחֵר: לְחַרְשָׁה שֶׁל קִנִּים, שֶׁלֹּא הָיָה אָדָם יָכוֹל לְכַנֵּס לְתוֹכָהּ, שְׁכָל מִי שְׁהֵיהָ נִכְנָס לְתוֹכָהּ הָיָה טוֹעֵה. מִה עֲשֵׂה פִקְחָ אַחַד? נִטְלַ אֶת הַמַּגֵּל, פִּסַּח וְנִכְנָס, פִּסַּח וְנִכְנָס, נִכְנָס דָּרָךְ הַפִּסּוּחַ וְיִצָּא דָּרָךְ הַפִּסּוּחַ; הַתְּחִילוּ הַכֵּל נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין דָּרָךְ הַפִּסּוּחַ. כִּד שְׁלֹמֹה.

רַבִּי יוֹסִי אָמַר: לְקַפָּה גְּדוֹלָה מְלֵאָה פְּרוֹת וְלֹא הָיָה לָהּ אֲזִנִּים, וְלֹא הָיְתָה יָכוֹלָה לְהַסְטִטֵּל וּבָא פִקְחָ אַחַד וְעֲשֵׂה לָהּ אֲזִנִּים, וְהַתְּחִילָה לְהַסְטִטֵּל עַל יְדֵי אֲזִנָּיהָ. כִּד עַד שֶׁלֹּא עֲמַד שְׁלֹמֹה לֹא הָיָה אָדָם יָכוֹל לְהַשְׁכִּיל דְּבָרֵי תוֹרָה, וְכֵן שְׁעַמַּד שְׁלֹמֹה הַתְּחִילוּ הַכֵּל סוֹבְרִין תוֹרָה.

רַבִּי שִׁילָא אָמַר: לְקִיתוֹן גְּדוֹל שֶׁהוּא מְלֵא רוֹתְחִים וְלֹא הָיְתָה לוֹ אֲזִן לְהַסְטִטֵּל, וּבָא אַחַד וְעֲשֵׂה לוֹ אֲזִן, וְהַתְּחִיל לְהַסְטִטֵּל עַל יְדֵי אֲזִנוֹ.

רַבִּי חֲנִינָא אָמַר: לְבָאָר עֲמָקָה מְלֵאָה מִים, וְהָיוּ מִימֶיהָ צוֹנְנִים וּמְתוֹקִים וְטוֹבִים, וְלֹא הָיְתָה בְּרִיָּה יָכוֹלָה לְשִׁתּוֹת מִמֶּנָּה. בָּא אָדָם אַחַד וְקִשֶׁר חָבֵל בְּחָבֵל, מְשִׁיחָה בְּמִשְׁיחָה וְדָלָה מִמֶּנָּה וְשִׁתָּה; הַתְּחִילוּ הַכֵּל דוֹלְחֵן הִימָנָה וְשִׁתִּין.

כִּד מְדַבֵּר לְדָבָר, מִמְּשָׁל לְמְשָׁל עֲמַד שְׁלֹמֹה עַל סוּדָה שֶׁל תוֹרָה.

מביע ארז

מבצע של חטיבת גולני במלחמת העצמאות לכיבוש כפרים ברכס הגלבוע ובפתח נחל עירון (ואדי עארה), כהכנה לקראת המבצע לכיבוש ג'נין (מבצע יצחק). חטיבת גולני, אשר הייתה עסוקה מאז אמצע חודש מאי 1948 בעצירת הפלישה הסורית בעמק הירדן, והפלישה העיראקית בחזית קיבוץ גשר-כוכב הירדן, נתפתחה בסוף מאי למשימות התקפיות. הכפר זרעין חלש על עמק יזרעאל. תושבי הכפר פונו ובמקומם ישבו

והשפעתו כמו עם ישראל. הרי אם היה עם כזה, כבר היינו שומעים עליו. מה שגם הופך את חיפוש הסיפורים הניסיים לחסר משמעות רצינית.

7.2 תאוריית המיתוס המתגלגל

ביקורות נוספת כנגד טיעון העד היא הטענה שאולי המסורת התפתחה באופן הדרגתי. לא שמישהו בא ובדה מלבו את כל הסיפורים והצליח לשכנע בהם את העם, אלא היו מיתוסים ואגדות שהסתובבו בעל פה בעם ישראל לאורך הדורות, ועם הזמן הלכו והתגבשו והשתנו עד שהועלו על הכתב בתורה. במקרה זה, אין כמעט קשר בין האירועים האמיתיים לבין המסופר בתורה הנמצאת בידינו היום.

התשובה לכך היא, ראשית, שמדובר בטענת "אולי": אולי היה כך, וכך, אולי היה אחרת. אין ראיות כלשהן התומכות בתאוריה זו, או המקנות לה עדיפות על פני הגישה המסורתית. כפי שראינו לעיל, המסורת מהווה את ברירת המחדל, והרוצה לערער אותה חובת ההוכחה מוטלת עליו. לאורך כל ההיסטוריה הידועה לנו, עם ישראל התייחס לסיפורי התורה כאמת ולליציאת מצרים כעובדה היסטורית. מי שרוצה לטעון שהיו שלבים מוקדמים בהם היו אלה רק סיפורי אגדות עממיים, שונים מאלה המופיעים בתורה, עליו להביא ראיות לכך, וראיות כאלה אינן נמצאות. באותה מידה אפשר להעלות אינספור תאוריות קונספירציה ספקניות בכל נושא שבעולם (אולי ההורים שלך הם לא באמת ההורים שלך וכדו'), אבל אין שום סיבה להעדיף אותן על פני המסורת, המבטאת את הזיכרון הלאומי ואת האמון באבות.

שנית, אפילו אם נאמר שסיפורי התורה אינם מהווים תיאור מדויק של האירועים, הרי שעל כל פנים גרעין של אמת היסטורית חייב היה להיות בדברים על מנת שיקבלו אותם - אחרת אותם סיפורים לא היו מסתובבים בעם ישראל מלכתחילה. גרעין האמת הזה כולל את אירועי יציאת מצרים ואת ההתגלות האלוהית שחוללה אותם. כפי שראינו לעיל, החריגות של סיפורים אלה על רקע התקופה, הייחוד של ההתגלות האלוהית ההמונית והממושכת, ההבדלים התאולוגיים החריפים בהשוואה לעמים אחרים, האופן השלילי בו מוצג עם ישראל לאורך התורה, הידע על אורחות החיים באותם הזמנים ופרטים נוספים, מחזקים את האותנטיות של אותם סיפורים. כך שגם אם מטילים ספק בפרטים כאלה ואחרים, עדיין נשאר הגרעין המרכזי לפיו ה' התגלה לעם ישראל, הוציא אותם ממצרים ונתן להם תורה.

(גרעין זה מספיק כדי לבסס עליו את היהדות, שכן אם מקבלים את מציאות ה' ואת השגחתו, קל להאמין שהוא גם ישגח על מהלך האירועים ההיסטוריים ויכוון אותם כך שהמסורת והתורה שיתפתחו ויתקבלו על עם ישראל יהיו אלה המבטאות את רצונו. למעשה, אם אנחנו מאמינים בהשגחה אלוהית מיוחדת על עם ישראל - הניכרת לכל אורך ההיסטוריה הייחודית שלנו - הרי ששאלת הדיוק ההיסטורי של סיפורי התורה ואופן התפתחותם הופכת לבלתי רלוונטית. העיקר באותם סיפורים הוא המסר האלוהי שההשגחה רוצה שנלמד מהם, לא השאלה מה בדיוק התרחש בפועל לפני אלפי שנים. די באמונה שהגרעין של אותם אירועים אכן התרחש במציאות כדי להעמיד עליה את היהדות, ואמונה זו היא כאמור הגיונית ביותר.)

על אלו יש להוסיף את מה שכבר הזכרנו, הסיפור היהודי ממש לא נראה בכללו כמו מיתוס טיפוסי. אילו היה כזה, ככל הנראה פרטים רבים בו צריכים היו להיות דומים יותר לאלו הנפוצים במזרח הקדום. היינו מצפים למשל כי בסיפור ישתתפו אלים רבים ולא אל בודד, שהאל הזה ייוצג בפסל ותמונה ועוד. אם זהו סתם מיתוס, מדוע הוא לא נראה כמו מיתוס טיפוסי?

שלישית, אילו "מיתוס מגלגל" יכול היה לקחת אירועים טבעיים ולנפח אותם למסורת על-טבעית מעין זו - היינו מצפים למצוא סיפורים דומים אצל עמים אחרים. אולם לא ידוע לנו על אף מסורת דומה של עם שמספר כיצד האל שלו התגלה לעיני העם, הוביל אותם ברציפות לאורך שנים רבות וכן הלאה. אם סיפור כזה יכול להיווצר בכזו פשטות, מדוע איננו מכירים עוד סיפורים רבים כאלה?

רביעית, אם מדובר בסתם מיתוס? מדוע גם העם שנוצר מהמיתוס הזה הוא כה חריג ויחודי? ייחודיותה וחריגותה של המסורת

חיילים מצבא ההצלה של פאזוי אל קאוקג'י. הם צלפו על העובדים בשדות ועל התנועה בכביש עפולה-בית שאן. ב-20 באפריל 1948 נכשל כוח של הפלמ"ח מחטיבת יפתח בניסיון לכבוש את הכפר. בליל 28/29 במאי 1948 נכבש הכפר זרעין על ידי גדוד 14 של חטיבת 'גולני' בקרב קל יחסית, בתי הכפר פוצצו. על מקום הכפר נמצא כיום קיבוץ יזרעאל. בלילה הבא הוסיפו כוחות גולני וכבשו את הכפרים נוריס ואלמזאר (אזור גן נר בימינו) בפסגת הגלבע. החלה בריחה מהכפרים ערבונה וסנדלה והם נכבשו ללא קרב. בגזרה המערבית של המבצע כבש גדוד 14 בליל 30/29 במאי 1948, לאחר קרב קשה, את תל מגידו, הכפר אללג'ון (כיום קיבוץ מגידו) ומשטרת לג'ון (כיום כלא מגידו) והקנו שליטה על הפתח המערבי של ואדי עארה. ב-1 ביוני המשיכו כוחות 'גולני', זו הפעם גדוד 13, וכבשו את עראנה, ג'למה ומוקיבלה. כיבוש שלושה כפרים אחרונים אלה נכלל כבר במבצע יצחק. הישגי מבצע ארוז איפשרו את השלב הבא של התקפת ג'נין במבצע יצחק, שנכשל וג'נין נותרה בידי הערבים. אולם הישגיו הקרקעיים של מבצע ארוז השתמרו.

בחוקתי – ברוגו רחם תזכור

הרב אורי שרקי שליט"א

אנו רואים גם בפרשת בהר וגם בפרשת בחקותי, שההיסטוריה מסודרת לפי מחזורים הקשורים למספר שבע. כל שבעת ימים - שבת, כל שבע שנים - שמיטה, כל שבע שמיטות - יובל, וכן יש להוסיף כל שבעת אלפים שנה - גאולה. כפי שנאמר בתלמוד: 'כשם שהשביעית משמטת שנה אחת לשבע שנים כך העולם משמט אלף שנים לשבעת אלפים שנה' (סנהדרין זז, א), וכן מחזורים של שבעת אלפים שבעת אלפים שנה (שלי"ה פסחים קט), ומחזורים של חמישים אלף שנים (רבינו בחיי, במדבר י, לה). כך שיש לנו רמז לכך שבתוך מחזור השנה היהודית ובתוך מחזור השנים של ההלכה היהודית, מקופלים כל תולדות העולם כולו.

לשביעיה יש אופי של השלמת העולם הטבעי התלת ממדי, בעל ששה כיוונים ומרכז מייצב. שישיה מציינת התהוות, והשביעי את התכלית. אך כל זה עדיין במסגרת הטבע, בהתעלות מעל הטבע מופיעה גם שנת הדרור, החלה אחרי השביעיות, בראשית המחזור השמיני. אף העליה עד הסדר הכולל של הבריאה, שנעשתה בעשרה מאמרות, נרמזת בסוף ספר ויקרא (כז, לא) בתוך מחזוריות של עשר, סוף דיני המעשרות: "העשירי יהיה קודש", המניחה תקופות של עשרת אלפים שנה.

כמו כן גם החוקיות של המספר שבע, חוזרת גם בעיתות משבר. 'ואם תלכו עמי קרי... ויספתי עליכם מכה שבע כחטאתיכם' (ויקרא כו, כא). מדוע חשוב לדעת שגם הפרעות וגם הפורענויות באות במספר שבע? ללמדנו שגם בשעה שהקדוש ברוך הוא מעניש אותנו על חטאתינו, גם אז אנחנו נתונים תחת השגחתו דרך ההסתר. המספר שבע של הפרעות ושל הפורענויות, מזכיר לנו שיהיה לא עזבה אותנו גם בימי גלותינו, גם בצד האפל של השגחתו. מעין זה מצאנו במחזוריות של צרות האומה, המתרחשות בקביעות בתשעה באב. ניתן לומר שגם להיעדר ההשגחה יש חוקיות. אלא שבעוד שכשמדובר בהשגחה לטובה ושגשוג, ההשגחה הינה תוכית, ומכוונת לשמור על הפרט המושגח, הרי שבסילוק ההשגחה קיימות דרגות בהיקף ההפקרה, מבחוץ, כאילו נוצרה בועה של היעדר בגודל משתנה לפי חומרת הנפילה. אפילו השואה הנוראה שפקדה את עמנו, אינה תולדה של הפקר גמור, כי איהם אופיינית לסיום זמן השהות בגלות: "בהיותם בארץ אויביהם... לא מאסתים לכלותם" (כז, מד), לאמור שבשעה שאין לשהות יותר בגולה, מסתלקת השכינה, וכוחות ההפקר שולטים. אך נחמה יש בידיעה שאין אנו עזובים לגמרי אף בשעת נפילותינו, כך שלעולם לא אבדה גם תקותנו.

בחוקתי – לא אבדה תקוותנו (על ההפסדה)

הרב אורי שרקי שליט"א

תלונת הנביא ירמיה על עבודה זרה שפשה נגעה בישראל,

היהודית מצביעה על כך שלא מדובר בסיפור טבעי שהתנפח עם הזמן, אלא במקרה שהוא אכן חריג ומיוחד.

7.3 חורים בריציפות המסורת

טענה נוספת נגד אמינות המסורת היא שהתנ"ך עצמו מספר על זמנים בהם כביכול המסורת נשכחה, ואז התגלתה מחדש. חורים כאלה מהווים הזדמנות להמציא סיפורים כמו יציאת מצרים ומעמד הר סיני ולהשתיל אותם בזיכרון הלאומי.

המקרה הבולט ביותר של קטיעת רצף המסורת לעניין הפסוק בשופטים ב, עיין כאן ('ויקום דור אשר לא ידע את ה') עיין כאן. בקצרה נאמר, שעל אף שרבים טועים בדבר, פירוש המילה "ידעי" בעברית מקראית איננו ידיעה אינטלקטואלית אלא היכרות ממשית ובלתי אמצעית (עינינו לדוגמה: מנחם קינר, מילון העברית המקראית, או"ב בר אילן, 2006). זו הסיבה שעל יחסי אישות לדוגמה נאמר "והאדם ידע את חווה אשתו", ובקרב הנביאים נאמר כי לאחר שיתקיימו הנבואות "וידעו כולם כי אני ה'", כלומר לאחר קיום התבטות העם ידע (באופן בלתי אמצעי) את אלוהי ישראל. לכן, הפסוק המדבר על "הדור אשר לא ידע את ה'" מספר על הולדתו של דור שכבר לא זכה להכיר באופן בלתי אמצעי את הניסים, אלא רק שמע עליהם. מעבר לעובדה הלשונית הפשוטה, גם מבחינה פרשנית, הפסוק זה לא יכול להתפרש אחרת, שהרי אם נאמר אחרת - כך כיצד ידעו הם ישראל לחזור לדת אבותם כשאף אחד מהם מעולם לא שמע עליה?

לכן, מכל צד שלא נסתכל על הדברים - מצד הלשון המקראית, או מצד ההסתכלות הפרשנית וההיגיונית, ברור שכונות הדברים היא שקם דור חדש אשר לא הכיר פנים אל פנים את השגחתו של אלוהי ישראל, ומשום כך נטש אותו לטובת אלוהי הכנענים. כל פירוש אחד חוטא לעברית המקראית, לכתוב, ומביא לאבסורדים. במאמר מוסגר, ישתדלתי כי בדומה, גם המונח "שכח" איננו בהכרח אי ידיעת עובדה מסוימת, אלא "הסרת דבר מן הלב" (מילון המרכיב) כהגדרת המילון, הכל לפי ההקשר.

טעות דומה נמצאת אצל אלו המביאים את הפסוק בדברי הימים ב, ט"ו, ג המעיד על "על ימים רבים לישראל" בהם עבדו עבודה זרה והיו נחוו ללא חוקים (תורה, בלשון המקרא) או כהנים שהדריכו אותם. גם פה, עבודת אלילים או רפיון בשמירת המצוות איננה אומרת שהעם לא הכיר את עברו. ובאמת, אפילו הסיפור עצמו מעיד "ויושב בצר לו על ה' אלהי ישראל ויבקשהו וימצא להם". כלומר, הכתוב עצמו מעיד שהעם שהיה רפה בשמירת מצוות התורה חזר אליה לאחר שנתקל בקשיים, ומפה ברור שהוא מכיר את עצם קיומה של מסורת, אלא פשוט לא הקפיד עליה מסביבותיו שלו, בדיוק כפי שקורה אצל רבים בדורינו. תופעה זו, שילוב בו ישנה אי שמירת מצוות, באופן בלתי תלוי להיכרות העם עם ההיסטוריה שלו, קיים היה אז - כפי שקיים היום. מובא בספר מלכים (מלכים ב פרק כב), שם מסופר על ספר התורה שנמצא בימי יאשיהו בבית המקדש. מהתיאור שם נראה שספר התורה נשכח לחלוטין מהעם, ועד שהוא התגלה במקדש, אפילו המלך לא הכיר אותו. אם כן, אולי אותו הספר לא באמת "התגלה", אלא נכתב באותו זמן על ידי יאשיהו או אנשיו, שיכלו להכניס לתוכו ככל העולה על דעתם ו"למכור" אותו לעם ישראל?

היכרות מסורת

שאלת זהותו של הספר שמצא יאשיהו העסיקה רבות את המפרשים והחוקרים, ולא ניכנס כאן לכל הדעות והשיטות בנושא. ישנן ראיות רבות, טקסטואליות ואחרות, נגד הטענה שהספר נכתב על ידי יאשיהו או בני זמנו.

למעשה הפרשייה עצמה מוכיחה שלא מדובר בשכחה, שהרי אם היתה כאן באמת שכחה, מה המקום לכעסו של ה' ולעונשים שהוא מטיל על ישראל? אי הציות שלהם הרי נובע מחוסר ידיעה על קיומו. יתר על כן, גם באמת בתודעה לא אותו הדור לא היה כלל מתן תורה ולא היה ספר תורה, וכעת הם מוצאים פתאום בעזרה ספר לא ידוע בעל תכנים מסוימים, מדוע הם מגיעים למסקנה שזהו ספר תורת משה אותו קיבל מהקב"ה, ושהדרישות שמופיעות בתוכו מחייבות אותם? מדוע שלא יראו בו בדותא או זיוף ולא יותר? נראה ברור שהיתה להם מסורת על קיומו של ספר תורה שניתן ממשה ושהיו בו חוקים שונים. כעת משנמצא, ברור לכולם שזהו אכן הספר העתיק שהיה בידם ואבד. כך גם עולה בבירור מן הכתוב המכנה את הספר "ספר התורה מִצְאָתִי" (מלכים ב כב, ח), בה"א הידיעה, וכן גם "ספר תורת ה' בְּיַד מֹשֶׁה" (דברי הימים ב לד, יד). לפי העולה מן הכתוב אין שפק שהספר היה מוכר היטב.

אולם מה שחשוב לענייננו הוא שגם אם אכן היתה תקופה בה ספר התורה השתכח מישראל, אין בכך משום קטיעה של המסורת היהודית. זאת משום שעיקרה של המסורת אינה ספר התורה, אלא דווקא המסורת שבעל פה. למעשה, מסורת בעל פה היא הבסיס לאמונה בספר התורה, שכן בלי אותה המסורת לא היתה לנו כל סיבה לייחס לו קדושה! מכיוון שכך, גם אם אמנם נשכח ספר התורה למשך זמן מה (אם כי ממשט הכתובים - זה איננו סביר כלל), אין כל סיבה לסבור שהמסורת ההיסטורית עצמה ולא המשיכה להתקיים בעל פה גם בלעדיו. והראיה היא שכאשר נמצא הספר בימי יאשיהו, היחס אליו הוא לא כאל הידוש שלא שמעו עליו קודם, אלא כאל אבידה ששבה ונמצאה. אלמלא כן, לא היתה סיבה להתייחס אליו בריצינות ולהזדעזע מהכתוב בו. אפשר להמשיך תקופה זו למצב בו היו יהודי ברית המועצות לאחר נפילת מסך הברזל; למרות שבמשך עשרות שנים היו הללו מנותקים מהדת ולא

מתחזקת במיוחד לאור השינוי הרוחני העומד להתחולל בעולם בימיו. בסוף ימי הבית הראשון צפתה רוח הקודש שקרוב הזמן של התפוגגות האלילות או על כל פנים של היחלשותה: "ה', עוזי ומעוזי ומנוסי ביום צרה, אליך גוים יבואו מאפסי ארץ ויאמרו: אך שקר נחלו אבותינו, הבל ואין מהם מועילי" (טז, יט).

יש לקשור את החזון הזה להופעתה של החשיבה הביקורתית, שבאה לידי ביטוי בהופעת המדע היווני והפילוסופיה, שביטלו מן העולם את התפיסות המיתולוגיות ששלטו עד אז ללא עוררין על רוח האדם. חז"ל (יומא סט, ב) קושרים את השינוי הזה בסילוק השכינה (גור אש שיצא מבית קדשי הקדשים) והפסקת הנבואה, שהביאו באופן עקיף לביטול יצר עבודה זרה מישראל ובמידה רבה מן העולם.

בעולם שבו מאבדת האלילות את הרלוונטיות שלה, תמוה הדבר שדווקא עם ה' ממשך להימשך אחריה. זה הבסיס לדברי התוכחה (פסוק כ): "היעשה לו אדם אלוהים? והמה לא אלוהים!", כלומר שכבר אפילו בעיני עובדיה בין העמים, איבדה היא את מעמדה. שמה יש בפגם הזה גם צד של מעלה. עם ישראל מכונה "קשה עורף" גם מצד תכונה חיובית שבו, שאינם נוחים לעשות תשובה "ואינם מתפעלים לקבל תוכחה" (מהר"ל נצח ישראל פרק יד), כי עד שישאל ישנו את דעתם הם צריכים להשתכנע בתקיפות השכלית של טענותיו של המוכיח ולא רק להתרשם מסגנון דיבורו.

קשי העורף של עם ישראל הוא שמכריח שהמהלך ההיסטורי שלו יהיה רצוף משברים קיצוניים של חורבן ובניין, המשנים את זהותו: "לכן הנני מודיעים בפעם הזאת, אודיעם את ידי ואת גבורתי, וידעו כי שמי ה'" (כא).

העליות והמורדות הקיצוניים של האומה "בזמן שאתם עושים רצונו של מקום אין כל אומה שולטת בכם, ובזמן שאין אתם עושים רצונו של מקום אז אתם נמסרים ביד אומה שפלה" (כתובות סו, ב), היו יכולים לסכן את עצם קיומה של האומה. אלא שמראש הוכן מנגנון שמירה המבטיח את נצחיותה, והוא בית המקדש של מעלה, כלומר השאיפה של הקדוש ברוך הוא להתגלות בהיסטוריה על ידי עם ישראל, שהופיעה כבר בראשית הבריאה. את הרעיון המנחם הזה מגלה ירמיה בהפטרותנו (יו, יב): "כסא כבוד מרום מראשון, מקום מקדשנו". זהו מקור התקוה לישראל: "מקוה ישראל ה'" (יג). על כן מסיימת הפטרת התוכחה באופטימיות: "הושיעני ואושעה כי תהילתי אתה" (יד).

בחוקותי – אני יודע?

א. מלחמת הקוממיות, ואשבור מוטות עולכם ואולך אתכם קוממיותי (כ"ו, י"ג).

ב. 'והשימותי אני את הארץ ושמו עליה אויביכם' (שם, ל"ב).

'ושמו עליה אויביכם' היא בשורה טובה מבשרת בכל הגליות שאין ארצנו מקבלת את אויבינו. וגם זו ראייה גדולה והבטחה לנו, כי לא תמצא בכל הישוב (-בכל העולם) ארץ אשר היא טובה ורחבה ואשר הייתה נושבת מעולם (-שהייתה מיושבת בעבר) והיא חרבה כמוה, כי מאז יצאנו ממנה לא קבלה אומה ולשון, וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם' (רמב"ן שם, ט"ז).

ג. 'אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה...' (שם, ל"ד-ל"ה), 'עד רצתה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה שבתה למלאות שבעים שנה' (דברי הימים ב' ל"ו, כ"א).

ד. בברכה - 'ואשבור מוטות עולכם ואולך אתם קוממיותי (כ"ו, י"ג), ובקללה - 'ישברי לכם מטה לחם' (כ"ו, כ"ו).

ה. 'הרחמן הוא ישבור עולנו מעל צווארנו, והוא יוליכנו קוממיות לארצנו'.

ו. גאולת ירמיהו את השדה בענתות (ירמיהו ל"ב, הפטרת פרשת בהר), גאולת בועז את שדות אלימלך, מחלון וכליון (מגילת רות הנקראת בשבועות), מלחמת ששת הימים וגאולת סיני, יהודה, שומרון והגולן בשנת תשכ"ז.

ז. עד גיל חמש ערכו של הילד חמישה שקלים, ומגיל חמש ומעלה עשרים שקלים. מגיל עשרים עד שישים ערך הגבר

יכלו ללמוד תורה כראוי, עדיין זכרו את עיקרי המסורת היהודית, וכאשר שבו אליה ידעו שהם חוזרים למה שאבותיהם הכירו בעבר ולא למשהו חדש. באופן דומה, גם קיומה תופעת העבודה זרה חסרת כל משמעות לעניין זה. העם יכל להכיר את עברו, כמו כל עם אחר, אף אם בחר שלא לשמור על מצוות התורה. גם במקרה זה, הדבר איננו שונה ממסורתיים בימינו ואם עדיין יטען הטוען שמאין לנו שלא נעשו בתקופות מאוחרות זיופים ועריכות מגמתיות בספר התורה עצמו: על אף שאין זה מעלה או מוריד לעניין המסורת אודות קיומו של מעמד הר סיני עצמו, נחזור שוב לטיעון ההשגחה שראינו לעיל, ונאמר שבהנחה שה' נתן את התורה לעם ישראל, הרי סביר להאמין שהוא ינחל את העניינים כך שהתורה תשתמר ותעבור הלאה בצורה הרצויה לו, ולא יאפשר זיופים שיסלפו את כל כוונתו. בנוסף, ראוי לציין כי דווקא ספר דברים, אותו רצו בעבר לייחס חלק מהחוקים ליאשיהו, הוא זה שמכיל את הנבואות המפורטות על העתיד הצפוי לעם ישראל, שהתגשמו בצורה מפליאה ואכן מעידות על אמיתותו - ואין לך עדות גדולה מזו...

תיאור מקראי נוסף, שיש המפרשים אותו כהוכחה לקטיעת המסורת, הוא סיפור עשיית חג הסוכות בימי עזרא ונחמיה, שם נאמר: "וַיִּמְצְאוּ כְּתוּב בְּתוֹרַת אֲשֶׁר צָוָה ה' בְּיַד מֹשֶׁה אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּסֻכּוֹת בְּחָג בְּחַדְשׁ הַשְּׁבִיעִי" (נחמיה ח, יד). לכאורה נראה מכאן שעולו בבל לא הכירו כלל את התורה, עד שחג הסוכות היה עבורם חידוש. אולם ברור שהבנה זו היא שגויה, שהרי כבר העולים הראשונים מבבל בימי זרובבל, לפני עליית עזרא ונחמיה קיימו את חג הסוכות, כמתואר בתחילת ספר עזרא (ג, ד): "וַיַּעֲשׂוּ אֶת חַג הַסֻּכּוֹת כַּכְּתוּב יוֹם הַחֹן, אֲלֵא גַם יָדְעוּ שֶׁהוּא כְּתוּב בְּתוֹרַת! החג מוזכר גם על ידי יחזקאל. לכן, על כורחינו יש לומר, שהביטוי "וימצאו כתוב" אין פירושו שמצאו דבר חדש שלא הכירו קודם, אלא פשוט שהסתמכו על הכתוב בספר. ראייה לכך ניתן להביא ממגילת אסתר, שם נאמרה לשון דומה: "וַיִּמְצְאוּ כְּתוּב אֲשֶׁר הִגִּיד מְרְדֳכָי עַל בְּגָתָא וְתַרְשֵׁי שְׂנֵי קְרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁמֵרֵי הַסֵּף אֲשֶׁר בְּקִשּׁוֹ לְשַׁלַּח יָד בְּמֶלֶךְ אֲחַשְׁוֵרֶשׁ" (אסתר ו, ב). ברור שאחשורוש היה מודע לניסיון ההתנקשות של בגתן ותרש, וספר הזיכרונות רק הפנה את תשומת לבו לאירוע, לא חידש לו דבר מה שלא ידע. באופן דומה אפשר לומר גם כן, שהלשון "וימצאו כתוב בתורה" כוונתה שהתעוררו בעקבות הקריאה בתורה לשים לב לפרטי חג הסוכות, לא שמצאו דבר חדש שלא שמעו עליו מעולם.

באופן דומה, גם הכתוב בעניין הפסח בימי יאשיהו "כי לא נעשה בפסח הזה מימי השפטים אשר שפטו את ישראל" איננו יכול להתפרש כאילו חג זה לא הוכר לפני, שהרי רק כמה פרקים קודם לכן, נאמר על חזקיהו, סביו של יאשיהו כי: "וַיִּשְׁלַח חֲזַקְיָהוּ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וַיְהוֹדָה... לְבֹא לְבֵית ה' בִּירוּשָׁלַם לַעֲשׂוֹת פֶּסַח לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל". אם כן, בעל כורחינו הביטוי "לא נעשה כפסח הזה" אין כוונתו אלא להדגיש את החגיגות והעוצמה בה נחגג חג הפסח ("הפסח הזה") באותה השנה. אחרים רצו לטעון שהמטרה עצמה מציינת את קטיעת המסורת, על פי דברי ריש לקיש במסכת סוכה (כ, א): "שבתחלה כשנשתכחה תורה מישראל, עלה עזרא מבבל ויסדה". אולם בהמשך אותו המשפט נאמר גם: "חזרה ונשתכחה, עלה הלל הבבלי ויסדה; חזרה ונשתכחה, עלו רבי חייה ובניו ויסדה". ברור שבזמנם של הלל ושל רבי חייה ובניו, לא נשתכחה התורה לחלוטין, שהרי אנו יודעים כי חכמים רבים אחרים באותם זמנים; אלא אין ברירה אלא לומא כי הכוונה היא, כדברי רש"י שם, שנשכחו תחומים הלכתיים מסוימים, עד שאותם חכמים הביאו אתם מסורות ששמרו וחידשו את המודעות להם. אפשר להשוות זאת למפעל "להחזיר עטרה ליושנה" של הרב עובדיה יוסף בזמננו, שכמובן על חידוש לבני עדות המזרח את עצם קיומם של התורה, המסורת והמצוות הבסיסיות, אלא רק חיזק את לימוד התורה וקיום ההלכות שהתרופפו בידם. זוהי אם כן כוונתו של ריש לקיש, ואין ללמוד ממנה על שכחה של עצם המסורת הלאומית בדבר יציאת מצרים, מעמד הר סיני וקיום התורה.

המשך, אי"ה, בשבוע הבא

חמישים שקלים, ומגיל שישים חמישה עשר שקלים.
 ח. ברכת רפאנו- 'רפאני ה' וארפא הושיעני ואושעה' (ירמיהו
 י"ז, י"ד).
 בית הספר החקלאי 'מקוה ישראל'.

ספורים לשבת

עיר אחת היה אומן בעל מלאכה שהיה עושה פוזמקאות, גרבי לְבָד. אדם זה היה מתפלל בקביעות בבית הכנסת, הן בחורף והן בקיץ. אם מצא בבית הכנסת עשרה מתפללים, היה מתפלל במניין, ואם לאו – היה מתפלל לבדו, ביחידות. פעם אחת התארח הבעל שם טוב באכסניה שבעיר זו. בבוקר, בזמן שעישן מקטרת לפני התפילה, הביט הבעש"ט מחלונו וראה את האומן הולך אל בית הכנסת, כדרכו בכל יום. נודעזע הבעל שם טוב מאוד ואמר לבעל האכסניה: "צא וראה מי הוא זה שעבר כעת ברחוב וטלית ותפילין בידו." כשחזר בעל הבית אמר: "אומן הוא, והלך לבית הכנסת." ביקש הבעש"ט לקרוא לאיש שיבוא אליו. אמר לו בעל הבית: "מכיר אני את האיש, דרכיו משונות. בוודאי לא יסכים לבוא לכאן." שמע זאת הבעש"ט ושתק. אחר התפילה שלח הבעש"ט שליח אל האומן וביקש כי יביא לו ארבעה זוגות של פוזמקאות. בא האיש והביא עמו את הפוזמקאות. שאל הבעש"ט: "זוג פוזמקאות, בכמה?" "כל זוג בזהוב וחצי," אמר האומן. "ואם אבקש כי תמכור לי בזהוב אחד, האם תסכים לכך?" שאל הבעש"ט. לא ענה האומן דבר. ביקש הבעש"ט מאדם אחר שהיה שם, שיתמקח עם האומן על המחיר שהציע הבעש"ט. שאל אותו אדם את האומן: "שמא תמכור בפחות מזהוב וחצי?" – "אילו רציתי למכור בפחות הייתי אומר זאת בפעם הראשונה," אמר האומן. שילם הבעש"ט את הסכום שנתבקש וקנה ארבעה זוגות של גרבי לְבָד. אחר כך שאל את האומן: "ספר לי, מה מעשיך?" "אני מתפרנס מאומנותי," אמר האיש. "וכיצד?" שאל הבעש"ט. "בכל פעם אני מכין ארבעים או חמישים זוגות לפחות, ואני מניח אותם בגיגית גדולה שיש לי עם מי חומץ, שם אני דורך את הלבד עד שהגרביים נעשים כתיקונם." "וכיצד אתה מוכרם?" "איני יוצא מפתח ביתי," השיב האומן, "החנוונים באים אל ביתי וקונים ממני את המוכן, ומוכרים לי את הצמר, שממנו אני מכין את הפוזמקאות. רק לכבודך יצאתי במיוחד מביתי ובאתי לכאן, שהרי יוצא אני מביתי רק אל בית הכנסת. אם מצאתי בו מניין, אני מתפלל עמם בצבור, ואם לא – אני מתפלל ביחידות." "ואם צריך אתה להשיא את בניך," שאל הבעש"ט, "מניין תיקח כסף לשם כך?" "השם יתברך עוזר לי באומנותי, ומוסיף לי עד שאני יכול להשיא את בניי." "וכשאתה קם באשמורת הבוקר מה מעשיך?" המשיך הבעש"ט ושאל. "פוזמקאות," ענה האומן. "ותהלים מתי תאמר?" "מה שאני יכול לומר בעל פה – אני אומר," ענה האיש. אחר כך אמר הבעש"ט כי איש זה הוא יסוד בית הכנסת עד ביאת המשיח. כמה גדול הוא אדם הנהנה מיגיע כפיו כראוי.

שבת שלום

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

